SERIA DE AUTOR
ERIC-EMMANUEL
SCHMITT
Jurnalul
unei
iubiri
pierdute
PREMIUL
JULES RENARD
2020

ERIC-EMMANUEL SCHMITT

Jurnalul unei iubiri pierdute

Traducere din limba franceză de

DORU MAREŞ

EDITURA HUMANITAS

2021

ERIC-EMMANUEL SCHMITT
JOURNAL D'UN AMOUR PERDU
© Editions Albin Michel - Paris 2019

All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2021, pentru prezenta versiune românească (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-779-785-5 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

Mama a murit de dimineaţă şi e pentru prima oară când mă supără.

Seara, distrus de-atâta plâns, nu am impresia că m-a părăsit, ci mai degrabă mă tem că am abandonat-o eu pe ea. Sunt îngrijorat... Pe unde-o fi? O fi având nevoie de mine?

Aş vrea să alerg până în acel loc necunoscut pe care-l descoperă acum, să o susţin, să-i alung spaima, să o iau pe după umăr, să-i cobor palma în scobitura cotului meu şi-apoi să-i şoptesc la ureche: „Las' c-o să meargă!" Probabil că ar izbucni în râs – o amuza felul în care imitam graiul celor din Charleroi. De cincizeci şi şase de ani, de când ne-am întâlnit şi am început să mergem umăr la umăr, ne simţim puternici, senini, în centrul unui univers ale cărui peisaje se organizează sub paşii noştri. Mama mă lumina, eu o luminam, străluceam amândoi, invincibili, iar tenebrele se îndepărtau, împinse înapoi de flacăra noastră. După viaţă, ne-am fi obişnuit cu moartea împreună, nu-i aşa?

Nu concep să moară singură, chiar dacă întotdeauna mori singur.

Nu concep să plece fără mine, deşi, mi-ar obiecta, nu-ţi iei fiul într-o asemenea călătorie! S-a retras, aşadar, curajoasă, în vârful picioarelor, singură. Mama rămâne mamă până la capăt.

Cum de-am putut să nu simt nimic în zori, în clipa în care se sfârşea? Fiindcă eram atât de apropiaţi, ataşaţi prin legături zdravene, inseraţi într-o pânză de vibraţii care traversau într-o secundă cei şase sute de kilometri care despart Lyonul de Bruxelles, ar fi trebuit să aflu pe loc de plecarea ei de lângă mine, pe dinlăuntru, prin intuiţie, telepatie, febră! În loc de asta, m-am trezit euforic, m-am

uitat la ziua aurită care se anunţa, am contemplat cireşul japonez dilatat de miile de flori spumoase, când un apel telefonic...

Nu înţeleg: a murit, iar eu nu am simţit nimic.

Nimic.

Şi-atunci totul – cu-adevărat totul – se prăbuşeşte.

Mămico, ai murit de dimineaţă şi e pentru prima oară când mă superi.

De la tine nu am primit decât tandreţe, atenţie, consideraţie, entuziasm. De la tine am primit pasiunea de a exista, dorinţa de a admira, beţia de a face. De la tine nu păstrez nici o amintire urâtă, numai căldură, lumină, bucurie. Nu pot aduce la suprafaţă nici măcar o clipă în care zâmbetul tău să se fi şters, în care atenţia ta să fi slăbit, în care vreo eclipsă să-ţi fi întunecat bunăvoinţa. E peste poate să-mi amintesc vreo secundă în care să mă fi dezamăgit. Iubirea ta se dovedea pe cât de generoasă, pe atât de imposibil de degradat.

Să fi pierit toate acestea? Moartea, perfida asta, chiar a reuşit să-mi ajungă mama, ca o trădătoare, tocmai pe ea, o fostă campioană la sprint, o atletă de nivel înalt, un trup robust pe care timpul îl ocolise?

Mama moartă...

Scriu aceste cuvinte pentru a mă convinge că enunţ o realitate, încercând de ceasuri întregi să-mi pun durerea pe seama unui coşmar.

O femeie m-a purtat în pântec, m-a adus pe lume, mi-a permis să cresc, să mă maturizez, m-a transformat într-un om fericit, apoi, sigură de autonomia mea, m-a însoţit de la distanţă; dar îmi dau seama că în adâncul adultului supravieţuia un băieţel care credea că mama lui era atât de frumoasă, de tămăduitoare, de puternică, încât avea să triumfe şi asupra Doamnei cu coasa. „Mama? O să omoare ea moartea!”

Băieţelul acela astăzi s-a stins.
Odată cu ea.

*

Într-o zi ca toate celelalte, totul devine diferit.
Ni se anunţă o moarte, o naştere şi, din acel moment, nimic nu va mai fi vreodată la fel.

*

Iată-mă-n trenul care mă duce la Lyon, unde mă aşteaptă familia.
Un telefon brutal... Am detestat dintotdeauna unealta asta, chip industrial, tehnologic, plastifiat al destinului.
Ieri, dimineaţa emana un parfum de primăvară, viu, ascuţit, puternic, fremătător, anunţând reînnoirea. Cei trei căţei se distrau luptându-se în grădina în care soarele galben şofran te orbea, încălzind peluza anemică, grăbind liliacul timid, instigând arbuştii să înmugurească; se pregătea una dintre acele zile care ascut cheful de viaţă, părăsindu-ne seara istoviţi, ameţiţi de cât am vibrat. Mă bucuram de perspectiva de a scrie ceasuri întregi în mijlocul acelei lumini.
În drum spre dressing, după duş, am observat că telefonul afişa mai multe apeluri. Întreţinând relaţii distante cu acest spărgător de intimitate, nu l-am băgat în seamă şi m-am îmbrăcat liniştit. La zgomotul sertarului cu ciorapi, câinii au alergat veseli să mi-i ia, obligându-mă să-i urmăresc pe coridoare şi pe scări, fiind ei cu atât mai grăbiţi, cu cât ciorapii anunţau pantofii, iar pantofii lunga lor plimbare mult iubită prin pădure...
Între două galopări şi câteva prefăcute lupte, aruncând o privire scurtă către ecranul mobilului, am constatat că Florence încercase să mă contacteze de patru ori. Cum

sora mea utilizează cu parcimonie telefonul, m-am temut imediat de tot ce poate fi mai rău.

I-am format numărul, a ridicat receptorul şi am auzit-o respirând greu.

— Florence, m-ai sunat?

Plângea. Am insistat, din ce în ce mai îngrijorat:

— Ce e?

— ...

— Ce se-ntâmplă?

— Mămica... a reuşit să articuleze între două hohote.

Am înţeles. Mi s-a deschis pământul sub picioare, aruncându-mă în altă lume, rece, colţuroasă, neospitalieră, ostilă, în care sora mea şi cu mine zăceam prizonieri pentru totdeauna. Vestea de care mă temeam de cincizeci de ani tocmai ieşise la suprafaţă: Mama e moartă. Asta e. Se-ntâmplă acum. Azi. Gata.

— Nu!

Gem „Nu” pentru a nega, „Nu” pentru a o prinde pe mama care se prăbuşeşte în fundul unei prăpăstii, „Nu!”.

În momentul în care am căzut, Daphné, căţeluşa mea, s-a repezit la mine, panicată. Nu mă puteam opri din plâns, în timp ce ea îmi lingea lacrimile. Neputincioasă, se tânguia, sărea, o lua de la capăt, mă frământa cu labele, îşi strecura botul în scobitura gâtului meu, mâhnită de starea în care ajunsesem, hotărâtă să mă facă să-mi revin cu orice preţ, lingându-mă. Extenuat, am lăsat-o-n pace; nu era să resping un pic de iubire din moment ce mama, cea mai importantă sursă de dragoste, mă părăsea.

„Nu!”

Neîncetat „Nu!”.

Nimic altceva decât „Nu!”.

Daphné m-a însoţit până lângă patul pe care m-am prăbuşit şi, în pofida interdicţiei, s-a cocoţat pe pilotă,

decisă să mă vindece. Daphné cea minusculă şi răvăşitoare. Daphné cea derizorie şi magnifică.

După o oră, când am putut din nou să vorbesc, mi-am sunat apropiaţii. Bruno, Gisèle, Yann, Maïa, cu toţii au venit foarte repede, luându-i locul lui Daphné. Fără a avea mai mult succes decât ea...

Fireşte, nu eram de unul singur, numai că, de acum, urma să merg înainte fără mama. Aveam oare să reuşesc?

„Următoarea oprire: Aeroportul Roissy-Charles- de-Gaulle."

Vocea cântată şi feroviară anunţă succesiunea gărilor. Liniştea ei mă şochează. Cum adică? Treburile merg, călătorii circulă, iarba creşte, soarele străluceşte, Pământul se-nvârte, viaţa continuă... Deci n-au aflat?

Credeam că durerea ucide. Însă corpul rămâne stupid, mărginit, tenace, posesor al atâtor forţe – pulsiuni, apetituri, puteri reparatoare –, încât nu se poate să nu îşi urmeze cu încăpăţânare nevoile, chiar dacă sufletul ar vrea să-l oprească. Cât de mult mi-aş fi dorit să dispar şi eu în clipa în care am aflat vestea! Nu aş fi sucombat din cauza durerii, aş fi pierit mai-nainte.

Poate c-aş fi murit pentru a o evita...

În schimb, corpul meu, care nu a sesizat dimensiunile situaţiei, m-a condamnat la dezolare. În pofida dezastrului, ieri a manifestat nevoia de a mânca, astă-noapte-a dormit şi, de dimineaţă, îi era sete... Rămâne obscen de sănătos, constrângându-mi sufletul la suferinţă, la un supliciu care, departe de a scădea, se intensifică.

Pe scurt, nu se moare de durere.

În orice caz, nu dintr-odată.

Atunci, la foc mic, prin uzură?

Măcar de s-ar putea...

„Următoarea oprire: Gara Chessy, Marne-la- Vallée."

Ghemuit într-un fotoliu izolat, cu faţa spre peisajul care defilează nebuneşte, nu-mi mai pot stăpâni durerea. Lacrimile-mi ţâşnesc, sensibile, reacţionând la cel mai neînsemnat dintre gânduri, şi-mi curg pe sub lentilele fumurii. Le şterg cu mânecile puloverului care, de acum, sunt ude.

Se apropie o femeie brunetă, splendidă, rafinată, în deplina strălucire a maturităţii ei. Se uită cu atenţie la mine şi se apleacă.

— Îmi plac mult cărţile dumneavoastră.

Mi-o fi văzând lacrimile care mi se scurg pe obraji? Nu le-o fi văzând? Îmi surâde.

— Ţineam să v-o spun.

Şi necunoscuta se îndepărtează uşoară, încântătoare. O fi ghicit? Nimic? Totul? Tandreţea atenţiei pe care mi-a acordat-o mă bulversează, întrezăresc în ea semnul unei delicateţi feminine care mi-o aminteşte pe mama şi murmur un „Mulţumesc”, dar prea târziu, cu un glas de neauzit, în timp ce ea iese din vagon.

Lacrimile mi se-nmulţesc şi încerc să le înfrânez fixând un punct pe cer, dincolo de geam. Dovada de afecţiune m-a mişcat, de parcă s-ar fi înfăşurat pe pielea unui mare ars. Descopăr o nouă realitate: va trebui să învăţ să merg înainte fără mama; să învăţ să fiu apreciat fără a-i mai spune; să învăţ să primesc cadouri fără a mai alerga spre ea pentru a i le arăta, plin de mândrie, ca puştiul de odinioară; să învăţ să nu-mi mai trăiesc povestea în doi.

Dizgraţie...

Dintotdeauna, mama îmi lărgea zilele la dimensiunile unui poem: trăiam de două ori, o dată pentru a mă bucura de ele şi încă o dată pentru a i le relata. O dată pentru mine, o dată pentru ea. Evenimentele pe care le traversam alcătuiau o poveste care-i era destinată, pe care încercam să o limpezesc, să o împodobesc, să o reînsufleţesc,

pândindu-i privirea curioasă, provocându-i uimirea, înveselind-o cu un râs în hohote. Desigur, nu îi povesteam totul – păstram anumite secrete, căci împărtăşeam amândoi o imensă pudoare –, însă reciclam o bună parte dintre întâlnirile, sentimentele, enervările, regretele, sarcasmele mele într-o gazetă pe care i-o pregăteam minuţios. Timp de cincizeci de ani, am beneficiat de două existenţe, una reală şi una povestită.

De-acum nu mai am decât o singură viaţă, a mea. Adio vieţii pentru noi doi. Adio vieţii din cuvinte.

Oare acesta să fie motivul pentru care prezentul jurnal capătă, începând de ieri, atâta importanţă? Înlocuieşte cuvintele pe care i le adresam?

„Următoarea oprire: Gara Creusot TGV.”

Ridic capul. Destul cu plânsul! De unde vin lacrimile acestea? De unde ies atât de multe?

Mamei nu-i plăcea să mă vadă atât de trist şi nu admitea să mă expun astfel. Mai rău, starea mea ar fi ofensat-o, temându-se să nu cumva să-mi fi ratat educaţia.

Nu trebuie să o dezamăgesc.

„Următoarea oprire: Gara Lyon Part-Dieu.”

Când debarc în Lyon, oraşul meu natal, ceasul îmi reaminteşte data: 28 martie.

Aici m-a adus mama pe lume, acum exact cincizeci şi şapte de ani; la aniversarea de acum, mă întorc să o conduc pe ultimul drum.

Îmi încep prima zi de orfan.

Sunt copilul nimănui.

*

Ora unu noaptea. Nici vorbă să pot dormi.

Am acceptat oferta lui Florence de a dormi la ea, căci am mare nevoie să mă aflu alături de sora mea mai mare, căreia îi zic „surioară” din afecţiune. Or fi adormit ea şi soţul ei, Alain, în camera vecină cu a mea? Dar nepoţii mei, Stéphane şi Thibaut, dincolo de paravan?

Mai bine să scriu, ca să scap de frământări! Sar din patul în care mă învârteam ca un balot pe puntea unui vapor în furtună, mă aşez la biroul îngust şi îmi continui redactarea jurnalului.

Întoarcerea la Lyon m-a dărâmat. Un Lyon în care nu mă mai aştepta mama nu mai era Lyon. În taxiul care traversa oraşul, o luam pe drumuri care nu mai duceau la ea, urcam un deal unde nu mai locuia, priveam faţadele unor clădiri pe lângă care nu mai trecea; peste puţin, sunam la un interfon la care nu avea să-i mai răsune vocea înveselită, voi intra într-un apartament a cărui uşă nu ea o va deschide, uşurată, cu ochii un pic umezi.

Fără ea, oraşul mi s-a părut dintr-odată gol, destrămat, incoerent. Decapitat.

După durerea care mă crucifica, am înţeles că, dintotdeauna, mama cucerise Lyonul, că, în ochii mei, îl personifica mai ceva decât Sfânta Fecioară de deasupra catedralei Fourvière. Din observatorul ei maiestuos, din Sainte-Foy-lès-Lyon, mama domnea peste diferitele cartiere, peste acoperişurile de culoarea somonului, clopotniţele ascuţite, domurile academice, cursurile sinuoase de apă, şlepurile lente, fumurile-n serpentină, întunecatele situri industriale. Impunea oraşului propria-i armonie: un râu care se varsă-ntr-un fluviu, ca o îmbrăţişare, două coline care-şi surâd una alteia, protejând inima urbană. Mai bine încă, pictase oraşul în culorile preferate, cele ale hainelor ei, roz pal pentru olane, ocru pentru faţade, gri perlă pentru pietre, argintiu pentru ape, azur pentru cer. Ea, care era la largul ei ca arheolog,

călător, istoric, ea, care mă dusese în Grecia, în Italia, ea, care se dovedea neobosită imediat ce se punea problema de a înfrânge timpul prin spaţiu, ţinuse ca oraşul să prezinte în permanenţă diferite epoci, una lângă alta, în acest secol deschis către toate celelalte, clădire după clădire, Galia, Evul Mediu, Renaşterea, clasicismul, secolul al XIX-lea burghez, modernitatea din sticlă şi beton. În sfârşit, insuflase anticei capitale a galilor înţelepciunea ei alcătuită din moderaţie, din modestie, ei da, din resemnarea ei de femeie în vârstă, care se împăcase cu pensia şi minimaliza tragicul declin dedându-se bucuriilor clipei prezente.

Plimbarea pe străzile şi cheiurile străbătute de mii de ori mi-a adus iluminarea: nu mama e din Lyon, ci Lyonul din mama.

Lyon, oraşul meu natal? Lyon, oraşul meu matern...

*

Un soare de un galben deschis, viguros, a strivit marţea aceasta. O vreme superbă colora o zi ticăloasă.

În filme şi romane, o natură empatică face să rezoneze oamenii la unison: în cinematografia franceză, nici că există vreo ruptură fără ploaie; în cărţi, nici o agonie nu e lipsită de furtună. Or, în trecut, am cunoscut despărţiri sub un cer luminos şi cald, iar astăzi, primăvara aceasta radioasă e-n disonanţă cu decesul mamei. Indiferenţa cosmosului faţă de amărăciunea mea, departe de a mă doborî, mă linişteşte, mă dezbară de orgoliu, dovedindu-mi – dacă mai era nevoie – că stările mele sufleteşti, în oceanul universului, înseamnă mai puţin decât o picătură de sudoare.

Să stau alături de sora mea, Florence, mi-a adus liniştea. Nu se pune problema să ne arătăm plângăreţi unul altuia: mama, de parcă s-ar fi strecurat între noi, ne-o

interzicea, ne obliga să fim rezervaţi. Cred că fiecare dintre noi s-a izolat de mai multe ori în vreo încăpere sau pe balcon pentru a vărsa lacrimi clandestine...

Ritualurile au în ele ceva bun, inclusiv cele administrative. Căutarea de acte, completarea de formulare, programarea slujbei de la biserică, fixarea înmormântării, trimiterea de anunţuri la ziare, scrierea ferparului, adunarea adreselor, iată ce ne-a absorbit energia pe care altfel am fi cheltuit-o cu o durere sterilă.

Prevăzătoare, mama ne-a eliberat de sarcină: încheiase un contract pentru înmormântare cu o firmă specializată.

Ne-am dus la firma de pompe funebre pe care o alesese. Clădirea, un pavilion îngust din placaj şi sticlă, din fundul unei parcări, semăna cu un birou de poştă ori o agenţie bancară. Curăţică, de dată recentă, simplă, sumară, arbora culori vesele, pastel pentru pereţi, măr verde pentru fotolii – o creşă, o grădiniţă ar fi abordat acelaşi joc cromatic cochet –, ceea ce mi s-a părut pe cât de reconfortant, pe atât de revoltător.

Ne-a primit o funcţionară tânără, tapată, machiată, cu manichiura făcută. Înainte de a pătrunde în biroul ei, ne-a arătat un băiat de douăzeci de ani, pletos, filiform, cu ceafa aplecată spre noi, într-atât ne depăşea în înălţime, care ne privea cu timiditate.

— Aţi fi de acord ca stagiarul nostru să ia parte la discuţie?

M-am auzind răspunzând ferm:

— Prefer să nu.

Florence s-a uitat la mine, uluită că nu i-am cerut părerea; cu un gest, i-am amintit că nici noi nu participam la un stagiu pentru doliu, ci că acesta era şi unicul, şi cel adevărat.

Politicoasă, funcţionara a acceptat, aşa că ne-am închis în birou împreună cu ea. De jur împrejurul meu, pe etajere,

scrutam propunerile de ferpar, care m-au consternat fiindcă adăugau durerii autentice formule artificiale, naive ori bombastice. Apoi am ridicat din umeri, furios pe mine însumi: cultivarea gustului frazelor şi al cuvintelor nu-mi aducea mama înapoi.

Cu mai mulţi ani înainte, mama completase un dosar, specificând dorinţele ei privitoare la funeralii. O omisiune a încurcat-o pe tânăra care studia contractul:

— Vai, în fişă, mama dumneavoastră a uitat de specialistul în îmbălsămare.

— Poftiţi?

— Nu a bifat pregătirea corpului şi machiajul pentru expunerea în sicriu. Părea o doamnă foarte cochetă, din acest motiv mă mir. Desigur, adaug cheltuielile cosmetice, da?

Am înghiţit în sec. Din empatie, sora mea mi-a făcut semn că mă puteam exprima în numele amândurora.

— Nu a uitat nimic, domnişoară. Avea oroare de acest obicei. Şi, chiar dacă era „cochetă”, era în egală măsură feministă şi nu şi-ar fi dorit să fie „expusă”.

Perplexă, funcţionara şi-a dres glasul şi a murmurat:

— Deci?

— Deci nu i se expune corpul.

— Totuşi n-aţi vrea să...

— Nu.

— Poate că fraţii sau surorile dânsei...

— Nu împotriva voinţei ei. Mama a fost mereu stăpână pe ieşirile sale în public. Să-i permitem să fie şi acum, când a plecat dintre noi.

Mă inundă tot felul de imagini: furiile mamei când i se arătau rămăşiţe pământeşti; oroarea ei în faţa acestei tradiţii; exasperarea ei în faţa cadavrului soţului ei adorat, o mânie care o făcuse să ne apostrofeze pe sora mea şi pe

mine: „Ce-aţi rămas aşa proţăpiţi? Nu vedeţi că Tati nu mai este? C-a plecat? Nu mai este nimeni aici, nimeni!”

Funcţionara ne-a ascultat, apoi ne-a rugat să alegem sicriul. Era să strig imediat: „Cel mai frumos!”

M-am abţinut, fiindcă mama m-ar fi considerat ridicol, iar Florence m-ar fi ironizat; m-am limitat să murmur:

— Nu ştiu. N-am mai ales niciodată un sicriu.

— Tatăl nostru a dorit să fie incinerat, a explicat Florence.

Ni s-a pus sub ochi un catalog de sicrie. Simple. Sobre. Luxoase. Pretenţioase. Am observat că preţurile se încheiau cu 9 sau cu 99, ca la supermarket, pentru a atrage clientul. Paginile erau atât de comerciale încât mă aşteptam şi la promoţii.

Sora mea şi cu mine ne împotmolirăm. Cel mai ieftin? Nu, totuşi! Ceva mai scump, desigur. Oricum, la ce să ne fi oprit? Care era cel rezonabil?

— Un model de bază, a anunţat Florence plictisită.

— Din fag, din brad, din pal?

— Îi plăcea mirosul bradului, a explicat sora mea, pentru a scăpa de problemă.

— Capitonat?

Orice decizie ne ducea în absurd: a exclude capitonarea ne dovedea realismul, dar şi avariţia, iar a o accepta, chiar cheltuind mai mult, însemna a ne imagina că nişte perniţe ar fi asigurat confortul cadavrului. Nu exista nici un răspuns potrivit.

Moartea ne lasă fără răspunsuri potrivite.

Trebuia totuşi să mergem mai departe: dacă mama nu mai simţea nimic, asta se traducea prin faptul că nu mai însemna nimic?

Am exclamat în cor:

— Capitonat!

— Satin sau mătase?

— Mătase! am răspuns amândoi.

— Alb, şampanie, albastru, roz?

— Şampanie!

În tăcerea care a urmat, tulburată doar de unghiile funcţionarei lovind tastele, pe măsură ce nota codurile opţiunilor noastre, m-am rugat: „Nu mai puneţi întrebări, vă rog, nu mai puneţi întrebări.” La fiecare lucru ales pentru mama, ne dădeam seama că nu îl va şti, nici percepe vreodată; şi, de fiecare dată, o pierdeam şi mai mult.

Funcţionara a luat un calculator şi a început să adune cu o viteză nebună. Banalitatea gesturilor ei m-a calmat. Până la urmă, pur şi simplu făceam cumpărături, nimic altceva; cumpărături funerare, desigur, dar tot cumpărături.

Apreciam profesionalismul funcţionarei; fără a ne ignora starea de confuzie, ne reducea mâhnirea la inevitabile constrângeri care trebuiau tolerate, la legi care trebuiau respectate, la decizii care trebuiau luate, în sfârşit, la o factură care trebuia plătită. Cec, cash, card? Nici compătimire excesivă, nici empatie simulată, doar respect pentru durerea noastră. Mi se părea sclipitoare şi i-am spus-o înainte de a ne lua la revedere. A coborât pleoapele.

— Vă mulţumesc. Personal, vă mărturisesc că rareori am întâlnit un frate şi o soră care să se înţeleagă atât de bine: sunteţi la unison în legătură cu toate.

În timp ce roşeam şi eu, şi Florence, am ridicat privirea spre tavan şi am şoptit, în mine, dar către mama: „Complimente, e meritul tău.”

Plecând de lângă femeia aceea, mi-am reproşat că am refuzat ca stagiarul să ia parte la întrevedere; sub pretextul că eram debutant într-ale orfanului, îi

interzisesem studentului să debuteze într-ale pompelor funebre.

*

O voi mărturisi vreodată?

Moartea mamei e impregnată de ceva oribil.

Celor pe care îi anunţ nu le dezvălui nimic, într-atât mă răneşte povestea. Voi ajunge oare să consemnez adevărul în aceste pagini?

Nu încă...

*

Am zece mii de amintiri cu mama, însă nu reuşesc să o descopăr pe cea dintâi. Există o amintire iniţială a soarelui? a cerului? a pământului? a apei? Iată ce e natura: ceea ce nu lasă vreo amintire a începutului. Pentru mine, povestea noastră nu a început niciodată, a fost dintotdeauna.

Nu mama mi-a apărut mie: eu i-am apărut ei. Făceam corp comun. Dintr-o fuziune primitivă, am derivat progresiv, ceea ce, puţin câte puţin, ne-a individualizat.

Am fost separaţi? Prea puţin. Mai întâi am trăit în ea, apoi lipit de ea, odată ieşit din pântecul ei; pe urmă, fiindcă îmi vorbea, mă spăla, mă aşeza în pat, fiindcă îi înlănţuiam braţele, genunchii, fiindcă mă săruta ori mă mângâia ca-ntr-o adiere, am constatat că eram două persoane. Am strâns-o-n braţe până în adolescenţă, moment în care s-a insinuat pudoarea, m-am mulţumit cu scurte îmbrăţişări, cu obrajii lipiţi unul de altul, cu a o lua de mână sau, mai încoace, cu degetele ei agăţate de cotul meu pe când ne plimbam.

Deci nu a existat o primă dată. Ce armonie e în aceste ape amestecate, în această magmă originară, în această argilă indistinctă!

Am trăit cu ea o poveste fără început, care acum ia sfârşit. Poate deveni prezenţa ei o absenţă?

*

Înmormântarea va avea loc în această dimineaţă, pe 1 aprilie, la ora două.

Iarăşi povestea aceasta sordidă din jurul decesului mamei... Îndoieli... Întrebări...

Unchii mei au fost alarmaţi că nu i se aduce un ultim omagiu înainte de închiderea sicriului. Le-am ascuns adevărul, pretextând opoziţia absolută a mamei.

Din cauza acestor elemente... incomode, nici Florence, nici eu nu am asistat la aşezarea în sicriu, chiar dacă, conform legii, un membru al familiei trebuie să rămână alături de un ofiţer de poliţie până la închiderea capacului. Ne-a înlocuit Alain, cumnatul meu; blând, vertical, credincios, aducând de treizeci de ani încoace fericirea surorii mele, o adora pe mama şi acum zboară în ajutorul nostru.

Detaliile oribile ne puneau în încurcătură şi pe sora mea, şi pe mine. Cele pe care nu le povestesc.

Ne-am mulţumit cu diagnosticul oficial al medicului: se stinsese dintr-odată, fără a fi avut timpul să îşi dea seama, fiindcă îi cedase inima.

Opresc jurnalul, căci mă cheamă Florence: plecăm să o însoţim pe mama la biserică, apoi la cimitir.

Când mă voi întoarce aici, ea se va odihni sub pământ. Măcar de m-ar ţine picioarele...

*

Biserica din copilăria mea. Peste tot, flori. O orchestră de coarde. O cântăreaţă. Texte emoţionante. Prieteni. Apropiaţi. Slujba a fost demnă, simplă şi frumoasă; cred că i-ar fi plăcut şi mamei.

De fapt, numai ea lipsea.

*

Inima mi-e sfâşiată.

Iată-ne reîntorşi în Belgia, la ţară, iar eu mă ghemuiesc pe lângă apropiaţi, ca o pisică zgribulită. Tandra lor solicitudine mă încălzeşte, dar nu mă consolează – confort mai degrabă decât îmbărbătare.

Compasiune am primit multă ieri, în timpul funeraliilor de la Sainte-Foy-lès-Lyon. Biserica gemea de flori. Buchete imense încadrau altarul, unul de la editorul meu, al doilea de la teatrul meu, cei doi stâlpi ai existenţei personale, de care mama se bucura, transformaţi în trandafiri albi şi crini exuberanţi. Prietenii mei din orchestra Confluence, care se întâlniseră de mai multe ori cu mama cu ocazia spectacolelor noastre Mozart, cântau cu delicateţe, alături de o solistă inspirată. Atâta delicateţe mă fragiliza.

Unele prezenţe mă emoţionau, altele mă deranjau un pic – cititori, cititoare care nu o cunoscuseră pe mama.

În galeria bisericii, în spatele stranei, nepoţii mei erau la microfon, vorbeau frumos despre bunica lor, Stéphane cu o veselă tandreţe, Thibaut cu un bine-venit umor. Diaconul, prieten cu tata, a schiţat un portret aproape exact al mamei, cu elemente pe care i le şoptiserăm noi. Christine, verişoara mea şi fina ei, a recitat din Evanghelii cu voce tare şi curajoasă, de credincioasă autentică.

Am uitat ce am spus şi eu, la rândul meu, într-atât mă copleşise emoţia, dar îmi amintesc că am încheiat astfel: „Ne-a dăruit, mie şi surorii mele, cu iubire până la sfârşitul zilelor noastre. Stăm în picioare graţie ei. Tot aşa cum într-

o zi de demult, aici, în apropiere, ne-a dat drumul mâinilor ca să putem să păşim, vine acum să ne dea drumul pentru a doua oară, ca să ne continuăm calea.”

După care i-am privit lung sicriul.

„Au noroc cei de sus: vor primi pe cineva minunat. Dar şi noi, cei de aici, de jos, avem mult noroc: am cunoscut pe cineva minunat.”

Ce contrast între slujbă şi înmormântare!

Slujba propune o ascensiune, înmormântarea o coborâre. Preoţii descriu urcarea la cer, cioclii ascund în pământ. Cei dintâi evocă lumina, cei din urmă o sting. Chiar dacă imaginaţia noastră vizualizează înălţarea, ochii nu văd decât căderea.

Chiar dacă o slujbă de înmormântare tulbură, ne şi fortifică fiindcă rămâne plină, însufleţită, clocotind de cuvinte şi de muzică, saturată de emoţii, povestiri, regrete, speranţe. În schimb, înhumarea ne aduce la marginea nimicului.

Pământul despicat, obscen, luat prin surprindere. Carnea lui portocalie, intimă, umedă, alunecoasă, dezvelită brutal, expusă în interiorul gropii, diferită de pielea brună a suprafeţei. Groparii au violat pământul. Împrăştiate pe o targă, lopeţi şi târnăcoape, armele atentatului lor.

Se aud scârţâind pneurile unei maşini foarte grele. Dricul soseşte strivind pietrişul. Linişte. Vehiculul este privit cu groază, de parcă ar conţine nu un cadavru, ci puterea de a aneantiza.

Patru tineri zvelţi, îmbrăcaţi în negru, ridică sicriul. Mama să fie? Ea să fie cea care nu mai e? Pare să cântărească atât de puţin...

Trec nişte sfori groase pe sub sicriu, apoi îl coboară în fundul gropii. Zgomot de obiect lovit de pereţi. Întorc capul. Să nu mă uit, altfel încep să ţip. Să nu mă apropii,

altfel sar în groapă. Oricum, nu mai zăresc nimic din spatele perdelei mele de lacrimi. În adâncul meu, pierdută şi grăbită, se perindă o rugăciune.

Ai mei stau alături de mine: Bruno, Yann, Éric, Franck, Gisèle, Colombe, Tancrède, Florence, Catherine, Daniel. Un tot unitar. Sora mea, cumnatul meu, nepoţii mei, verii mei, unchii şi mătuşile, de asemenea. Noi, cei vii, ne aplecăm spre ea, cea care nu a mai avut puterea de a trăi, şi-i dăruim ultimul timp pe care i-l mai putem consacra.

Nu ţi-aş fi spus niciodată „Adio” dacă nu m-ar fi obligat moartea.

Alături de sicriul ei a fost aşezată urna în care se află cenuşa tatălui meu. Cei patru bărbaţi pleacă băţoşi, impozanţi; unul dintre ei are un tatuaj a cărui margine trece de guler, pe pielea delicată şi palidă a gâtului. Detaliul mi-l concretizează. Aş vrea să-i mulţumesc că îşi dedică tinereţea funeraliilor sinistre.

Groparii încep să închidă mormântul, aruncând în el bucăţi mari de pământ, fără zgomot parcă. Ceea ce aproape că mă linişteşte... Totul reintră în ordine, o ordine dureroasă, desigur, dar una ancestrală, ordinea care a hotărât ca, odată individul mort, rămăşiţele lui să odihnească în adâncul pământului.

Mama şi-a încheiat sarcina de fiinţă omenească, iar noi ne-am îndeplinit-o pe cea datorată zilei de azi.

*

Un mormânt.

Ce e un mormânt?

O trapă care nu duce nicăieri. O uşă care se deschide către nimic. O suprafaţă care vrea să ne convingă de profunzimea ei. O amăgire.

*

Mormintele constituie urmele lăsate pe pământ de cei dispăruţi.

Pentru a evita ca aceste urme să îşi ia zborul, sunt făcute din piatră.

Iar cimitirele sunt câmpuri de urme.

*

O urmă încetează să îşi mai asigure funcţia dacă nimeni nu o mai citeşte.

Mă voi reculege la mormântul tău pentru a-ţi mărturisi prezenţa.

*

Cine e într-un mormânt?

O fiinţă? un crâmpei dintr-un tot dislocat? praf? o amintire? Mama a fost înghiţită de propriul ei cadavru.

Singurul sens al mormântului mamei este cel pe care ea însăşi i l-a acordat: l-a cumpărat după moartea tatei, i-a dus acolo urna – în pofida protestelor noastre, tata optase pentru incinerare –, după care s-a înarmat cu răbdare. „Mă aşteaptă acolo şi mă voi alătura lui într-o zi”, repeta liniştită, satisfăcută că respectase voinţa bărbatului ei, dar şi că şi-o impunea pe cea personală.

Acest mormânt i-a readus împreună. Nu-i reprezintă nici pe tata, nici pe mama, ci ilustrează iubirea părinţilor mei.

„Hai cu mine la cimitir să-l mai vedem pe taică-tău!” Însă nu mă dusesem să meditez alături de dala de granit cenuşiu, în ciuda numeroaselor îndemnuri ale mamei.

„Hai cu mine la cimitir să-l mai vedem pe taică-tău!” N-am vrut niciodată să-l văd pe tata, nici la cimitir, nici în altă parte.

*

— Unde eşti?

Iată prima întrebare pe care mi-o punea atunci când îi dădeam telefon eu, nomadul care peregrina din oraş în oraş, din ţară-n ţară.

Acum privesc atent cerul gol şi întreb:

— Unde eşti?

*

Unde să fie? în pământ? în cer?

Adevăratul ei refugiu va fi memoria mea.

*

În realitate, pe ea aş vrea să o consolez în primul rând, nu pe mine.

*

Umbrele care acoperă sfârşitul mamei...

Mă voi hotărî oare să le expun?

Ruşinea îmi opreşte pana.

*

În acea marţi, 4 aprilie, dezertez de la Academia Goncourt. Deşi îmi place prânzul nostru lunar, de la restaurantul Drouant, cu discuţiile sale pasionate în căutarea de talente literare, sarcină care ne stimulează altruismul – nu vorbim decât despre cărţile altora, niciodată despre ale noastre –, nu mă simt în stare să iau un tren pentru a ajunge la Paris, să discut inteligent, pe scurt, să mă comport de parcă nu m-aş târî.

Trimit un bilet celor nouă colegi ai mei, scriitori, camarazi, prieteni uneori, adunaţi în jurul mesei ovale.

Rapid, primesc cuvinte frăţeşti din partea lor. Virginie Despentes, Philippe Caudel şi Paule Constant îşi manifestă

simpatia şi afecţiunea prin scrisori generoase, pe care le recitesc pentru a păstra din ele căldura lor omenească. Tahar Ben Jelloun îmi trimite un mesaj scurt, ai cărui termeni mi se întipăresc în inimă şi în care aminteşte „durerea şi absenţa, marea tăcere şi urmele”, invitând înţeleptul să înveţe „răbdarea”.

Răbdare...

Cunoşteam răbdarea iubirii, am descoperit răbdarea durerii.

*

Să consemnez faptele. Să-i povestesc moartea. Să urmăresc adevărul. Să îndeplinesc un exerciţiu de luciditate. Voi reuşi oare?

Nu redactez un proces-verbal. Romancier, dramaturg, dotat cu o imaginaţie bogată, am ales să inventez poveşti în egală măsură din dragoste şi din silă faţă de realitate. Dragoste, fiindcă oamenii mă inspiră. Silă, fiindcă nu descriu numai lumea aşa cum este, dar şi aşa cum ar putea să fie, ba chiar cum ar trebui să fie. În aluatul realităţii, pun plămada idealului.

Sfârşitul mamei nu are nimic ideal în el.

Nici pentru sora mea, nici pentru mine.

*

„Tăcerea întreţine traumatismul. Individul nu depăşeşte traumatismul decât atunci când vorbeşte.”

Notasem frazele acestea în Elveţia, în timpul unui colocviu dedicat psihiatriei posttraumatice. Medicii semnalau că o posibilă vindecare se întrezărea imediat ce pacientul trecea în cuvinte ceea ce trăise şi în care se recunoştea actor – erou sau victimă – a întâmplării.

Să transcriu aici sfârşitul mamei, chiar dacă îmi detest rolul.

*

Oare am precizat? Mă rog pentru ea de mai multe ori pe zi.

Mă rog să nu intre în panică în regatul în care a ajuns.

Mă rog să se plimbe fericită pe acolo, să fie bine primită.

Mă rog să nu îşi facă griji pentru noi, copii, nepoţi, familie, prieteni, fiinţele la care ţinea.

Mă rog, printre altele – şi asta-mi sfâşie inima –, să simtă cel mai intens marea ei mulţumire, aceea de a se reîntâlni cu tata.

Poate că rugăciunile mele nu vor avea nici un efect, fie fiindcă nu influenţează lumea aceea, fie pentru că nici nu există respectiva lume.

Oricum m-aş fi rugat.

Ce poţi să faci când nu mai poţi face nimic?

*

Cred în puterea credinţei.

Ar mai exista iubire dacă n-ai crede?

*

A te ruga înseamnă, pentru unii, a-ţi acorda prea multă importanţă: te crezi capabil să modifici ordinea universului.

Rugăciunea respiră optimism, voluntarism, rezistenţă, angajare. Valorile mele. Să renunţ la ele în faţa morţii? Cu siguranţă nu.

E treaba morţii să le suprime, nu a mea.

*

Povestea sordidă legată de moartea mamei? Iat-o.

Mama făcea o cură anuală la Aix-les-Bains, obicei care îmbina relaxarea şi îngrijirile medicale. Duminică stătuserăm de vorbă la telefon şi ne mărturisise, surorii mele şi mie, că oboseala subită justifica oportunitatea vacanţei. Luni seara, Stéphane, nepotul ei, o ajutase să îşi încarce automobilul cu care urma să plece a doua zi dimineaţă.

Începând de miercuri, sora mea şi cu mine încercaserăm să dăm de ea, dar nu răspundea la telefon. Mi-am permis să insist şi sâmbătă şi duminică, înmulţind mesajele vocale şi scrise. Degeaba! Am fost mai mult enervat decât îngrijorat, fiindcă mama nu folosea deloc telefonul mobil, accesoriu ce rămânea în fundul genţii ei.

Luni dimineaţă, o echipă de la France Inter, postul de radio naţional, care pregătea o emisiune despre mine, a luat legătura cu sora mea, căreia deja îi luase un interviu cu acea ocazie, anunţând-o că nu reuşea să o contacteze pe doamna Schmitt cu care stabilise un dialog telefonic. Cunoscând punctualitatea şi seriozitatea mamei, sora mea a făcut pe loc legătura dintre respectiva scăpare şi lipsa de răspuns la mesajele noastre, drept care a sunat la toate hotelurile din Aix-les-Bains până când a dat de recepţionera care deţinea o rezervare pe numele mamei.

— Doamna Schmitt nu s-a prezentat marţi la noi. Şi nu avem nici o veste din partea ei.

Florence a înţeles imediat. Cu inima zbătându-i-se-n piept, a luat rândul ei de chei şi a alergat la mama, la două sute de metri de locuinţa ei. A fost mai întâi uimită să vadă maşina în parcare, apoi, sărind mai multe trepte deodată, a deschis uşa şi a descoperit-o pe mama întinsă pe podeaua bucătăriei.

Era moartă de câteva zile.

*

Cine nu a auzit astfel de poveşti despre indivizi solitari, cărora li se găseşte cadavrul mult timp după deces? Cine nu e indignat să afle că există copii care au lipsit în momentul morţii părinţilor lor?

Mie mi s-a întâmplat. În mai multe rânduri am dezaprobat, înfierat, dispreţuit pe aceşti ingraţi sau indiferenţi care îşi neglijează părinţii. Astfel, în timpul episoadelor caniculare, pe când bătrânii cădeau ca muştele, îmi sunam mama zilnic şi, ascultând ştirile despre unele persoane care îi abandonaseră pe cei apropiaţi, eram în asemenea măsură scandalizat, încât universul mi se părea populat de monştri.

Uneori nu este vorba despre monştri, ci despre circumstanţe.

Chiar şi dând dovadă ce cea mai serioasă voinţă şi de cea mai sinceră dragoste, un copil poate să nu ştie ce i se întâmplă mamei lui. În cazul nostru, conjunctura îndreptăţea faptul ca sora mea să nu se fi alarmat. Credeam că mama era la Aix-les-Bains, preocupată de tratament, obligată să respecte orele de masă, lăsându-şi telefonul să doarmă.

*

Timp de mai multe ceasuri, pe când Florence, alături de rămăşiţele pământeşti ale Mamei, consolată de Alain, aştepta medicul şi pe cei de la pompe funebre, mintea noastră ne servea iar şi iar o scenă atroce: mama agonizând zile întregi, nădăjduind într-un ajutor care nu mai venea.

Groaza de a ţi-o închipui supusă unui asemenea supliciu.

Vinovăţia.

În sfârşit, la ora 19, medicul a dat asigurări că moartea fusese fulgerătoare. Inima i se oprise, iar ea se prăbuşise. Totul nu durase decât câteva secunde.

„Nici nu şi-a dat seama. Probabil s-a gândit la un şoc vagal, din care avea tot mai des."

Am încercat să glumesc prosteşte:

— Deci a murit exclamând: „Pe naiba! Iar?"

*

Doctorul ne asigură:

— Mama dumneavoastră nu a suferit.

Florence şi cu mine dăm din cap uşuraţi.

Aşadar, suferinţa ne este rezervată nouă?

Ne privim unul pe altul şi din privirile noastre izvorăşte aceeaşi hotărâre: o să ne descurcăm noi...

*

Diagnosticul ne-a liniştit atât de mult, încât am început să-l suspectez.

Nu cumva medicul ne-a spus ce voiam să auzim de la el? Nu cumva a pronunţat cuvintele care ne-ar fi incriminat cel mai puţin? Nu cumva ne tratase pe noi, nemaiavând cum să o trateze pe ea?

Mi-am deschis inima în faţa surorii mele care, simplu, mi-a enumerat indiciile fizice care conduseseră la respectiva concluzie. Vorbea cu autoritatea profesiunii ei de biolog. Fără nici un dubiu.

— Cu-atât mai bine... cu-atât mai bine, am murmurat uşurat.

Uneori veştile bune strălucesc atât de tare, încât orbesc.

*

O întrebare mă frământă: cum de-am putut să nu simt nimic?

Cum de-am trăit o săptămână fără să-mi dau seama că mama mea adorată a părăsit lumea aceasta?

*

Mama a murit aşa cum a trăit, în sprint.

Campioană a Franţei la viteză, deţinând timp de mai mulţi ani recordul naţional, avea nişte picioare care sfidau cronometrele şi întorceau capetele bărbaţilor.

În copilărie, eram pe deplin conştient de puterea erotică exercitată de picioarele mamei: nu doar că păşeam la înălţimea lor, admirându-le, dar observam şi ocheadele trecătorilor şi le auzeam remarcile. Prelungi, febrile, netede, fine, agile, bronzate, picioarele ei iradiau o îndrăzneală, o sălbăticie, o senzualitate care contrastau cu comportamentul ei rezervat şi chipul blând.

Anii ’60 iubeau picioarele femeilor. În fiecare toamnă, o întrebare zguduia Franţa: până la ce nivel urma să se poarte fusta în anotimpul acela? Până la genunchi? Până deasupra genunchilor? Mai jos? Imediat ce se afla informaţia, mama, fie că-i plăcea, fie că nu, se repezea, odată cu alte mii de femei, la „mica ei croitoreasă” pentru a reface tivul, a-l mări ori a-l scurta, pentru a străbate apoi cu mândrie, în sus şi-n jos, trotuarele. Numai doamnele în vârstă nu schimbau nimic în ţinute.

Mama a trecut foarte târziu la pantaloni. Dacă vara malul mării îi dădea dreptul la pantaloni scurţi, pe cei lungi îi refuza fiindcă i se păreau „prea puţin feminini”. Când a riscat s-o facă, la mijlocul anilor ’70, tata a făcut crize de furie, de parcă l-ar fi înşelat sau ar fi purtat mustaţă! Drept care mama a perseverat, văzând în pantaloni un semn de emancipare, de luptă împotriva dominaţiei masculine.

Deşi de acord cu tata, n-am scos o vorbă, cu atât mai mult cu cât nimeni nu îmi cerea părerea.

O mamă frumoasă îşi umple băiatul de mândrie; o mamă campioană îi induce un orgoliu care se prelungeşte şi dincolo de copilărie. La toate vârstele m-am lăudat cu performanţele ei: mama se dovedise cea mai bună în mod obiectiv, o demonstrau rezultatele, nu eu.

Desigur, la douăzeci şi şapte de ani mama nu mai alerga, însă străbătea neîncetat străzile Avignonului împreună cu mine, în timpul festivalului, pentru a vedea unul după altul spectacolele, deci nu se lăsa.

Mama a fost mereu perfect sănătoasă. Nu s-a înclinat de vie în faţa morţii. A căzut dintr-odată. Ca o luptătoare. O adevărată carieră de campioană: o mie de curse câştigate şi una singură pierdută.

Cea din urmă.

Permiţându-ţi să înţelegi expresia „viu sau mort”. Mama a fost vie până când a murit.

Moartea nu a avut de ce să o apuce până în dimineaţa aceea de marţi când, într-o fracţiune de secundă, i-a înfipt harponul în inimă. Moartea a fost obligată să îşi facă treaba scurt, curat. Nu ca o leneşă care s-o ia pe ocolite, nu ca o sadică rănindu-şi iar şi iar victima, nu ca o perversă care torturează la nesfârşit, nu ca o vicioasă căreia îi place să îşi savureze victoria prin suferinţele şi spaima adversarului. Cu mama a fost constrânsă să joace cinstit: o lovitură, una singură, lovitura fatală!

Campioana Franţei anului 1945, Jeannine Trolliet, căsătorită Jeannine Schmitt, femeia cea mai rapidă la 120 de metri, cu un timp care nu a fost depăşit timp de douăzeci de ani, atleta cu picioare glorioase, a sărit în moarte obţinând un nou record de viteză.

*

Adesea, moartea te prinde de mai multe ori.

Înfumurata asta se umflă-n pene prin lume sub forma bolii, a slăbiciunii, a decrepitudinii. Ajunge să se facă dorită, tocmai ea, indezirabila, când face viaţa feroce, odioasă, insuportabilă, când, pentru victima ei, zilele se confundă cu nopţile, iar orele se scurg unele după altele deprimante, sterile, goale; da, când şi-a torturat îndeajuns prada, pare o soluţie.

Moartea care uşurează! Ce ironie!

*

E un dar această moarte subită, sunt convins...

Deşi moartea mamei mă deprimă, totuşi mă bucur: promptitudinea plecării îi îndeplineşte dorinţele. Mama se temea de dependenţă, de spectacolul degradării, de îndelungata internare în spital, de agonie, de interminabila agonie pe care trebuise să o îndure tata. Moartea fulgerătoare a ţinut-o departe de toate anticamerele cimitirului.

Şi pe noi, de altfel. Nu am fost nevoit să dau de mama în ţinută de condamnată, în cămaşa aceea de spital care nu acoperă cum ar trebui pudoarea; s-o văd cu brăţara aceea de internare care o prefigurează pe cea de la morgă; nici s-o văd aparţinând altora, medicilor, asistentelor, infirmierilor, nici cum trupul îi este lăsat pradă durerii ori redus la un simplu obiect medical. Nu a trebuit să o împart, să o deplâng, să o găsesc într-o condiţie sub cea firească a ei, nu am cunoscut-o decât puternică şi vie.

*

O moarte bruscă e dulce ca mierea pentru cel care pleacă şi adevărată otravă pentru cei ce rămân. Dacă face

economie de calvar pentru cel lovit de ea, lasă în schimb apropiaţii în stare de şoc, clătinându-se, buimaci, împovăraţi. Abia venindu-le să creadă, se obişnuiesc greu cu ideea acelei anihilări, eşuează în încercarea de a înregistra realitatea nimicului.

Invers, agonia a fost concepută pentru cei vii, nu pentru cel care moare. Dacă înnebuneşte pacientul, somează în schimb familia să accepte moartea, uneori chiar să o cheme în gând.

Mi-am putut spune „Tata trage să moară”, i-am putut înţelege martiriul, admira curajul, primi apoi moartea lui ca pe o eliberare şi pentru el, şi pentru noi. În schimb, nu mi-am zis „Mama trage să moară”; într-o dimineaţă, am zis „Mama a murit”.

Mama era muritoare, dar nu a fost niciodată muribundă.

*

Traversez zile cenuşii.

Nu mai sunt cu adevărat acolo unde sunt.

Oriunde m-aş duce, plec înainte de a fi sosit.

*

În ziua în care am aflat de moartea mamei, i-am spus MaÏei, fiica mea, care mă ţinea afectuos de mână:

— Voi încerca să nu plâng. Nu i-ar fi plăcut să plâng.

Dar, vai, mă tem că am fost un fanfaron.

*

Nu ajung la nivelul pe care l-ar fi nădăjduit mama, fiindcă izbucnesc în lacrimi imediat ce rămân singur.

Şi, de fiecare dată, mă cert: „Urmează-i exemplul. Nu a ştiut ea, oare, să-i supravieţuiască tatălui tău? Şi totuşi îi purta o dragoste la fel de mare ca a ta.”

Amintirile ies la suprafaţă... Îl văd pe bunicul, François, cu ochii negri ca ai ei, cu privirea mângâietoare ca a ei.

Îl adoram. Îi apreciam umorul, bonomia, formele rotunde – Buni, iubita lui necondiţionată, preciza: „Nu e gras, e un bărbat frumos!” –, pantalonii pufoşi de flanel, cămăşile albe ca laptele, parfumul care aducea laolaltă ambra şi lavanda, mustaţa care mă gâdila când mă săruta, mâinile delicate şi minuţioase la care eram atent în orele în care reparau sau fabricau bijuterii. Prin degetele lui au trecut adevărate averi, însă el, simplu meşteşugar bijutier-montator de pietre preţioase, nu s-a îmbogăţit.

Şi vorbele, şi tăcerile lui erau corecte. Totul stătea în picioare. Niciodată un cuvânt în plus, niciodată o tăcere în plus. Nu îşi înceta niciodată munca decât pentru a se distra cu nepoţii, meşterind păianjeni falşi pe care-i agăţa de un fir transparent, făcând să apară de după un chepeng sau o uşă monştri confecţionaţi din mături ori cârpe. Ţipam de frică, pe urmă râdeam încântaţi că venerabilul nostru bunic consacrase atâta timp ca să ne pregătească acele surprize. Îi plăceau la nebunie pisicile şi, chiar dacă Buni şi cu el nu aveau nici una în apartamentul lor încăpător din Croix-Rousse, găsea mijloacele de a împrumuta de la vecini, ba chiar de a salva pui abia fătaţi, iar într-o zi m-a învăţat să mă joc cu felinele acelea. Le admira cu aceeaşi dragoste ca mine şi eu acceptam cu drag să mă bucur de tandreţea lui împreună cu ele.

La şaizeci de ani, o insuficienţă cardiacă l-a răpit pe omul acela căruia îi purtam mai mult decât lui tata o iubire senină, fără nori. Nu-mi amintesc s-o fi văzut pe mama izbucnind în lacrimi, ci doar că am auzit, după un început de suspin, o uşă trântindu-se, dincolo de care s-a închis. Dacă mama vărsa litri de lacrimi la filme ori piese de teatru, nu-şi pierdea niciodată cumpătul în faţa realităţii.

În zilele dintre moartea şi înmormântarea bunicului, am plâns în hohote de dimineaţa până seara, mai-mai să mă sufoc. Părinţii m-au ajutat, pe urmă m-au privit cum plângeam, în tăcere, cu empatie, cu consternare, ba chiar sideraţi fiindcă – mi-a povestit verişoara mea – erau îngroziţi în faţa unei asemenea dovezi de deznădejde la un copil de zece ani.

În ziua înhumării ni s-a cerut celor trei nepoţi – Florence, Christine şi cu mine – să rămânem în holul apartamentului, unde era cadavrul înainte de a fi depus în sicriu. Lucru care m-a adus pe culmea disperării. Deşi bunicul se odihnea întins la numai câţiva metri de mine, eram împiedicat să mă duc alături de el. Am urlat. Am bătut din picioare. M-am izbit de pereţi. Cei mari au alergat să-mi explice de ce mi se refuza dreptul de a pune mâna pe bunicul:

— Nu mai este el.

— E mai bine să rămâi unde eşti.

Mama s-a întors tulburată, nu de mine, ci de ce a zărit în încăperea interzisă. Încetasem imediat să mai oftez şi o luasem de mână ferm, liniştit, consolator, ca un soţ. Mi-a aruncat o privire uluită. Atitudinea mea reflecta ceva nou: „O să am eu grijă de tine, Mămico.” Mi-a înţeles mesajul, iar mâna ei s-a relaxat, prinsă de degetele mele. Câteva secunde mai târziu, i-a zis tatei:

— Paul, ia-le pe mama ta şi pe Florence până la cimitir. Eu îl iau pe Éric în maşină cu mine.

— Sigur?

— Éric vine cu mine.

Flatat de acel „Éric vine cu mine”, am dat din cap în direcţia tatei, gen „ai încredere-n mine”.

Acesta şi-a arătat făţiş mirarea, a stat pe gânduri, a cerut de mai multe ori confirmarea a ceea ce-i spusese mama, apoi s-a înclinat în faţa deciziei ei.

Călătoria noastră, a mamei şi a mea, a început în tăcere, în Renaultul 4 căruia-i zăngănea caroseria şi care urma dricul pe străzile în pantă. În pragul crizei de nervi, mama conducea cu mişcări bruşte, apostrofând priorităţile, semafoarele, limitatoarele de viteză, rapiditatea ori lentoarea automobiliştilor; ura lumea-ntreagă.

— Te rog să mă ierţi că am plâns atâta, mămico. N-am înţeles că asta te-a împiedicat pe tine să plângi. E tatăl tău înainte de a fi bunicul meu. Îmi pare rău, am fost egoist.

În pofida furiei, ochii i s-au înrourat şi s-a întors spre mine.

— Ai dreptul să plângi, Éric.

— Da, dar tu nu plângi.

— Dacă aş plânge, aş plânge prea mult.

— Înţeleg.

— Şi-apoi, lacrimile nu fac să plece durerea.

Patruzeci de ani mai târziu, încerc să-i urmez sfatul şi să fiu la înălţimea ei: îmi şterg faţa, îmi suflu nasul şi arunc batistele de hârtie la coşul de gunoi.

Lacrimile nu fac să plece durerea.

*

Zilele se adaugă, unele după altele. Fără ea, sunt asemănătoare.

*

Editura mea, Albin Michel, tocmai mi-a salvat viaţa: a fixat o dată la care trebuie obligatoriu să predau volumul la care lucrez. Pierre Scipion, directorul literar, nu a mai amânat:

— Mai ai cinci săptămâni.

Închid telefonul, pulsul îmi creşte, gâtul mi se usucă, mâinile îmi tremură; n-o să reuşesc niciodată!

Azi am reluat redactarea textului *Răzbunarea iertării*. Spre marea mea surpriză, am reuşit. Mai stupefiant: în seara asta mă simt bine.

*

Munca salvează.

M-a smuls mereu din propriile-mi marasme.

Nimeni n-o ştie mai bine decât Bruno, care mă observă de treizeci de ani încoace.

Mă întreb dacă nu cumva el se ascunde în spatele apelului lui Pierre Scipion.

*

Nu sunt singurul care scrie: trăiesc laolaltă cu personajele poveştii mele.

Când scriu, nu mă rătăcesc: o iau pe calea schiţată de poveste.

Când scriu, nu merg pe ocolite: ascult de ordinele cărţii care se impune.

Când scriu, nu mai sunt supus egoului meu: devin atent la ceea ce nu însemn eu.

*

— Nu ai primit semne de la mama ta, după ce a murit?

Cobor privirea şi încremenesc, pentru a-mi ascunde amărăciunea.

— Nu.

— Mie a mea mi-a trimis. Uite...

Şi interlocutorul meu revarsă întâmplări – un tablou care cade de pe perete, cartea care se deschide la o pagină revelatoare, melodia preferată care se aude la radio – cu

fervoare, zel, fără a bănui că mă jigneşte. Nu-l mai ascult. Nu am urechi pentru acest gen de confidenţe.

În realitate, fierb de mânie.

Nu doar că mama nu mi-a dat nici un semn de viaţă după ce a murit, dar nici vreun semn de moarte nu mi-a dat – în săptămâna când a dispărut, nu am detectat şi nu am ghicit absolut nimic.

Şi asta mă răneşte aproape tot atât cât plecarea ei: îmi închipuisem că suntem intim legaţi.

*

Înţeleptul repetă că nu avem decât o singură certitudine, aceea că murim.

Or habar nu am din ce este alcătuită moartea. Şi desfid pe oricine ne-ar învăţa asta, suspectându-l atât pe acela care ne anunţă neantul, cât şi pe cel ce-mi promite paradisul.

Unica mea certitudine ţine deci de un lucru incert.

*

Adevărata înţelepciune nu înseamnă să ai certitudini, ci să te obişnuieşti cu incertitudinea.

*

Cred.

În linia convingerilor mele, nimic nu spune ceva despre lumea de dincolo. Pur şi simplu, cultiv credinţa. Credinţa în misterul care ne-a făcut să existăm. Credinţa în viaţă. Credinţa în moarte.

Cum viaţa a fost o minunată surpriză, moartea va fi o minunată surpriză. De ce fel? N-am nici o idee!

Didier Decoin, credincios la fel ca mine, mă întreabă:

— Credinţa te ajută să depăşeşti durerea de a-ţi fi pierdut mama?

— Deloc.

— Nici pe mine.

Ne privim îndelung, amuţiţi, fraterni, aproape goi unul în faţa celuilalt. Lipsa fiinţei iubite ne chinuie aici, pe acest pământ.

*

Credinţa nu este cunoaştere, ci un fel de a te instala în ignoranţă.

*

Absenţa ei are atâta prezenţă!

*

La birou, Daniel îmi întinde un articol decupat din presă, care poartă acest titlu: „Mama dramaturgului Éric-Emmanuel Schmitt a murit.”

Mă prăbuşesc. Tocmai mi-a fost răpită a doua oară.

Îngrozit de reacţia mea, Daniel protestează:

— Citeşte articolul. E foarte cald, foarte binevoitor, pozitiv!

Îmi curg lacrimile, fără a îndrăzni să formulez gândul copilăresc care mă doboară: Mi-aş fi dat întreaga celebritate pentru a-mi putea păstra mama.

*

De obicei, simţea de la distanţă când îmi era rău. Şi eu la fel. Şi-atunci ne sunam unul pe celălalt.

Ar fi trebuit să-i percep moartea!

Nu înţeleg... Orbirea şi surzenia mea pun sub semnul întrebării concepţia mea privitoare la dragostea noastră.

Să fi fost o iluzie?

*

După plecarea mamei, am început să am o durere la piciorul drept. În câteva săptămâni, aceasta a ajuns un handicap. Merg cu efort; mi-e greu să stau în picioare; noaptea, încerc cu disperare să găsesc o poziţie nedureroasă.

Alain G., medicul meu curant, îmi prescrie un set de analize, mă trimite la un specialist, însă adaugă afectuos:

— De la moartea mamei tale, nu mai vrei să mergi înainte!

În anumite momente, mă apasă cumplit sastiseala. Şi-atunci îmi doresc ca totul să se termine. Să se termine cu durerea sufletului, să se termine cu durerea trupului.

*

Radiografiile şi RMN-urile nu explică originea durerilor de genunchi.

Medicul care mi le interpretează mă sfătuieşte să îmi corectez poziţia cu ajutorul unui fizioterapeut.

Aici deci mi se opreşte periplul medical: tata era de meserie fizioterapeut, ceea ce mi-a făcut dintotdeauna imposibil recursul la fizioterapeut.

Şchiopătez şi nu-mi pasă.

*

Cartea mă acaparează. Sunt eu însumi uluit: nimic nu mă împiedică să creez, nici o împovărare, nici o inflamare. Scrisul aduce vindecarea.

Cum se descurcă aceia care nu beneficiază de aşa ceva?

*

Deşi în dimineaţa aceasta mă simt rău, sunt constrâns să-mi părăsesc cele trei crisalide – casa, munca, durerea – pentru a mă avânta până în Lorena pentru a interpreta de unul singur, pe scenă, *Domnul Ibrahim şi florile din Coran*. Unde voi găsi energia de a încarna pe cineva, eu, care nu mai locuiesc în propriu-mi corp? Voi reuşi să insuflu viaţă personajelor, din moment ce nu mă gândesc decât la moarte?

Urc în tren cu umerii căzuţi, cu picioarele de plumb, de parcă aş fi expediat la abator.

*

Scena este teatrul miracolelor: trecutul devine prezent, şchiopul nu mai şchioapătă, moartea se ridică pentru a saluta, iar eu spun povestea domnului Ibrahim şi joc personajele alergând de la un capăt la altul al spaţiului scenic. Încă de la primele cuvinte – „La treisprezece ani, am spart purceluşul de porţelan şi m-am dus la fetiţe” – îmi revin puterile şi genunchiul e ca anesteziat; starea de graţie a scândurii mă face să am patruzeci de ani, apoi treizeci, apoi optzeci, vârstele eroilor mei.

Publicul mi-a mulţumit în picioare, aşa că ajung încântat în culise. Unde mă aştepta un cadou.

Chantal, o cititoare din Nancy, cu care întreţin de douăzeci de ani o legătură frăţească, ţesută din întâlniri şi scrisori, vine însoţită de prietenele ei, care o ajută să se deplaseze în fotoliul rulant. Imediat ce-i zăresc figura nobilă, deschisă, zâmbitoare, ochii luminoşi, mă cuprinde un val de bucurie. Făptura ei nu răspândeşte decât vibraţii pozitive şi tandre. În sinea mea îi spun „îngerul meu în cârje”.

Pălăvrăgim un pic, lăsându-ne în voia bucuriei de a ne fi reîntâlnit. Este evident că ne producem unul altuia acelaşi efect benefic, insuflându-ne energie.

În clipa în care îmi iau la revedere, pentru a mă întoarce la Bruxelles, mă prinde de mână.

— Am un mesaj de la mama dumneavoastră.

Mă albesc la faţă.

— Poftiţi?

— M-a rugat să vi-l transmit după ce nu va mai fi.

Îmi amintesc că mama s-a întâlnit cu Chantal de mai multe ori, în timpul repetiţiilor generale ale pieselor mele. Buzele îmi tremură. Chantal mă strânge mai tare de mână.

— Aveţi grijă de dumneavoastră. Menajaţi-vă. Nu vă spetiţi muncind. Gândiţi-vă la dumneavoastră.

Mă cutremur. Exact cuvintele mamei. „Ai grijă de tine.” De câte ori ne încheiam o conversaţie, îmi dădea acest sfat de nuanţa reproşului, îngrijorată că înşirui unul după altul şantierele, fără pauză, că amân vacanţele, că prea multe responsabilităţi îmi apasă umerii.

Reacţionez în faţa lui Chantal la fel ca în faţa mamei:

— Par eu obosit?

Exact ca mama, Chantal are ochii plini de afecţiune, nu răspunde, apoi repetă:

— Aveţi grijă de dumneavoastră.

O îmbrăţişez şi mă întorc la mine în cabină pentru a mă lasă în voia emoţiei. Mama prevăzuse că aveam să umblu prin lume lipsit de ea şi, din precauţie, ca Tom Degeţel care îşi însemna drumul cu pietricele, lăsase instrucţiuni celor pe care-i frecventam, pentru ca privirea ei iubitoare îndreptată spre mine să supravieţuiască pentru totdeauna.

*

Cartea va fi în curând gata, încep ultima povestire, „Desenează-mi un avion”.

Imediat ce-mi înfulec micul dejun, mă aşez la birou şi lucrez zece ore la rând, dacă nu mai mult. Noaptea, corectez paginile deja scrise.

Am răbdare cu pasiunea; nimic nu mă costă mai mult, într-atât fiecare etapă a scriiturii îmi solicită dorinţa.

Seara, rupt de oboseală, clătinându-mă uneori, mă tem ca nu cumva a doua zi să eşuez. Dar dimineaţa cartea mă cheamă şi-mi descopăr noi puteri pe care să i le consacru.

O viaţă de creaţie nu se dovedeşte una de dominaţie, ci de sclavie. Dai totul din tine operei care vrea să se nască.

*

Astăzi, revizuind primele trei povestiri din *Răzbunarea iertării*, o rază de lumină a ţâşnit dintr-odată: ştiu ce s-a întâmplat în ziua în care a dispărut mama!

Sunt sigur, fiindcă am verificat în agendă modul în care am petrecut acel timp, precum şi mesajele care, pe la miezul nopţii, i le-am trimis lui Gisèle şi care conţin cele lucrate în respectiva zi.

În marţea aceea în care mama s-a prăbuşit în bucătărie, mă aflam la Paris, singur, şi scriam.

Ce? Un text care prelungea povestirea în curs de realizare, „*Domnişoara Butterfly”*, un text venit de la sine şi care mi se impusese:

Dragă mamă,

Poate nu voi mai fi pe această lume când vei primi scrisoarea asta. Am fost diagnosticat cu o deficienţă foarte gravă a rinichiului – a ambilor rinichi. Eu, care nu ştiam nimic despre aceste organe, am învăţat pe propria piele că ele joacă un rol esenţial în corpul nostru şi, dacă îşi pierd eficacitatea, viaţa noastră se năruie. E atât de adevărat, mamă! Pe zi ce trece mă împuţinez... Nu doar că îmi vine

greu să mă hrănesc, dar nu mai am poftă. Aştept. Ce? Nu ştiu. Un transplant, propun medicii. Moartea, fără îndoială.

Mamă, aş vrea doar să îţi spun că te iubesc. Îţi datorez totul. Mai întâi, viaţa, pentru că m-ai purtat în tine, în braţele tale, la sânul tău, când nimeni nu mă dorea. Pe urmă, iubirea; nu ai fost decât dăruire, devotament, surâs, avânt. Din bunătate, ai consimţit până şi să mă laşi să te părăsesc, ceea ce îţi frângea inima, gândindu-te că trebuie să devin un „mare domn de la oraş". Iartă-mi plecarea. Iartă-mă că m-am întors aşa de rar. Iartă-mi îndepărtarea.

Pe patul de spital, mă refugiez în amintirile noastre. Ele mă liniştesc. Mă văd de mână cu tine, coborând pe păşuni, înconjuraţi de Gust şi de capra Blanquette, cei doi prieteni ai tăi încă mai nebuni, mai veseli, mai entuziaşti decât noi, toţi patru îmbătaţi de fericirea de a ne dezmorţi picioarele, de a respira aerul încălzit de soare, de a saluta primăvara. Ca şi cum am fi avut dreptate să ne bucurăm de o nimica toată. Fiindcă nimica asta toată era totul. Să inspiri, să expiri, să observi, să te minunezi. Ce înţelepciune! Eu, care am avut de-a face cu atâţia oameni eminenţi, finanţişti, politicieni, ideologi, savanţi, descopăr că tu, Gust şi Blanquette îmi dădeaţi nişte lecţii de neînlocuit. Să te miri că exişti. Să mulţumeşti. Să cultivi bucuria, cu price preţ.

Mi-aţi fost cei mai buni profesori de viaţă, şi chiar de filozofie, chiar dacă nu m-am purtat la înălţimea învăţăturilor voastre. Mai târziu, m-am rătăcit un pic prin labirintul sofisticării, am încercat să mă asemăn cu spiritele amare, cele care preferă dezgustul jubilaţiei, pesimismul optimismului, moartea vieţii. Când veneam cu vreo observaţie ursuză, cinică, nihilistă sau disperată, mă aplaudau şi îmi dădeau o diplomă de clarviziune. În starea mea actuală de slăbiciune însă, ceea ce m-au învăţat se

reduce la o grămăjoară de praf, şi nu găsesc putere şi lumină decât gândindu-mă la voi trei.

Gust... Blanquette... Crezi că regăsim, acolo sus, animalele pe care le-am iubit? Eu sper atât de mult... Sunt convins că ele ar face şi imposibilul pentru a mă revedea, că ar aştepta credincioase ani la rând, înfruntând frigul, necunoscutul, singurătatea, descurajarea, pentru a se repezi înspre mine, cu botul cald, coada vioaie şi ochii mijiţi. Ne vom strânge unii în alţii la nesfârşit. Dacă aşa e eternitatea, va fi frumos.

Te îmbrăţişez, mămică, mamă scumpă, mamă fragilă şi de fier, mamă căreia risc să îi provoc, fără să vreau, o durere imensă.

Fiul tău care te iubeşte[1]

Iată cuvintele care ieşeau de sub pana mea în ziua aceea... Dragostea unui fiu pentru mama sa... Cum ţi-ai putea închipui că nu mama mi le inspirase?

Terminând textul, plângeam. Am vărsat deci lacrimi despre mamă şi dragostea de mamă în ziua în care tu îţi schimbai regatul.

Continuarea la „Domnişoara Butterfly” se arată încă şi mai bogată în învăţăminte: Mandine, femeia căreia îi este adresată scrisoarea, se sacrifică donându-şi rinichii fiului ei bolnav.

Moare pentru el.

Moare...

În seara aceasta, răvăşit, regăsesc baza credinţelor mele: mama şi cu mine eram legaţi prin intuiţii superioare care sfidau distanţele. Contopirea noastră nu ţinea de iluzie, dragostea noastră sfida spaţiul, chiar dacă nu putea sfida şi timpul.

---

[1] Eric-Emmanuel Schmitt, *Răzbunarea iertării*, Humanitas Fiction, Bucureşti, 2019, traducere de Laurenţiu Malomfălean. (N. tr.)

Resimt o esenţială şi înflăcărată uşurare.

*

În curând, mă voi duce la Lyon, voi intra în apartamentul ei, voi scormoni prin sertare şi-i voi găsi carnetele. Faimoasele ei carnete.

Mi-a dat întâlnire.

Întâlnire cu adevărul.

În sfârşit, voi şti...

*

Moartea a reînnoit imaginile mamei mele.

Atâta vreme cât s-a aflat în faţa mea, reală, concretă, rămânea bătrâna doamnă plină de elan, căruntă, energică, chiar dacă gesturile îi erau calculate, adeptă a hainelor largi şi a pantalonilor drepţi care-i ascundeau formele uşor ofilite. Chiar dacă le purta cu demnitate, avea totuşi optzeci şi şapte de ani. Când mă gândesc la mama, aşa o văd.

Moartea a eliberat-o de orice vârstă. Mi-o amintesc acum la fel de bine la treizeci de ani, la patruzeci ca la şaizeci sau optzeci. Îşi recuperează astfel conturul picioarelor, părul negru, bronzul de fetiţă sălbatică, sclipirea buzelor cărnoase. În memoria mea, nu mai este prizoniera unei vârste anume, ci redevine femeia frumoasă, vioaie, înaltă, brunetă din copilăria mea.

Moartea mi-a redat tinereţea mamei.

*

Peste puţin timp, cartea *Răzbunarea iertării* va fi gata.

Mă tem să nu mă trezesc în faţa vidului.

*

Încă din copilărie am trăit măcinat de spaima de a nu-mi pierde mama. Cea mai mică întârziere a ei îmi răscolea nervii fiindcă, fără excepţie, o interpretam în cel mai dramatic mod. În loc să înţeleg că femeia aceea, grăbită, depăşită, hiperactivă adăuga meseriei ei de profesoară pe cea de mamă de familie, de mii de ori, cum nu o auzeam intrând pe uşă, mi-o închipuiam răsturnată de un camion, prinsă între rămăşiţe de metal, strivită de un perete, ruptă-n bucăţi de tren la o trecere la nivel – întrucât conducea impetuos, înmulţind acroşările, aşa că toate acele halucinaţii ale mele aveau legătură cu accidentele de pe şosele.

Când apărea, grăbită, încărcată cu provizii, deja cu gândul la sarcinile următoare – spălatul rufelor şi pregătitul mâncării –, nu bănuia ce stare de rău îmi provocase. Dacă îmi permiteam vreo observaţie benignă, de genul „Dar ţi-a luat ceva timp”, exclama ingenuu:

— Cineva trebuie să dea de mâncare oamenilor şi-n casa asta.

Mă repezeam, vrednic de plâns, să o ajut să ducă plasele şi să le golească.

Nu a ştiut niciodată în ce măsură intram în panică atunci când nu era acasă, fiindcă, reuşind să îmi ascund spaimele, o întâmpinam cu un surâs din nou senin, pe care îl traducea ca zâmbet de bun-venit. Numai de două ori a dat de mine apatic, îndurerat, cu ochii injectaţi, în holul întunecos al vilei.

Eram îngrijorat, i-am explicat între două suspine, incapabil să îmi opresc noianul de lacrimi, liniştit şi ruşinat în acelaşi timp.

Impresionată, m-a consolat cu vorbe tandre, mângâindu-mă pe obraz.

Spaimele acelea mă oboseau, mă sfâşiau, mă consumau. Observându-le contrazise de fapte, le consideram exagerate, fără a reuşi să mi le reprim.

Atingeau paroxismul în serile în care părinţii plecau de acasă. O emoţie zvâcnitoare mă dobora admirându-i aşa frumoşi cum erau, atât de complici, tata suplu şi felin în costumul lui de culoare închisă, mama radioasă în rochia care-i dezgolea umerii superbi şi picioarele lungi, cu faţa luminată de bijuterii discrete. Îi admiram suferind fiindcă-i consideram diferiţi, străini aproape. Sub privirile mele se deplasa un cuplu de îndrăgostiţi, nu părinţii mei. Descifram din gesturile ei cele mai delicate, din pleoapele coborâte, din capriciile ei fără cuvinte că încetase să mai fie mama pentru a se dedica rolului de iubită a tatălui meu. Şi constatam că, la rândul lui, cu privirea fierbinte, cu un colţ al gurii mai ridicat, o încuraja să se pisicească, extrăgându-şi din asta un sentiment al puterii... Mă cutremuram când zicea „Jeannine”, inhalând sunetele, dând buzelor lui forma sărutului. Lucru care-mi plăcea tot atât cât mă deranja. Chiar dacă mă încânta, complicitatea lor mă şi scotea din cadru. Mă simţeam minuscul, ridicol, nepotrivit. Un copil. Nimic altceva decât un copil.

Florence, sora mea cu cinci ani mai mare, considera serile acelea un noroc, le organiza şi, după ce ne jucam tot felul de jocuri, dădea stingerea. Întins în pat, cu veioza aprinsă, mă consacram în sfârşit esenţialului: aşteptam. Cu trupul încordat, cuminte, cu mâinile încrucişate pe piept, aşteptam. Cu atenţia concentrată asupra zgomotelor străzii, aşteptam. Sperând în fiecare secundă să aud cheia învârtindu-se în broască, aşteptam.

Sosite anume pentru a-mi întrerupe concentrarea, mă invadau gânduri catastrofice: un dezaxat îmi asasina părinţii, un incendiu devasta ringul de dans – renunţam la inventarul posibilităţilor automobilistice pentru violenţe

mai spectaculoase. După care încercam să-mi alung suferinţa reglându-mi respiraţia şi reluându-mi activitatea principală: aşteptarea.

Imediat ce auzeam clinchetul care-mi confirma întoarcerea lor şi mă asiguram că nu urma să rămân orfan, mă întorceam pe burtă şi adormeam pe loc.

Mai târziu, anxietatea aceasta nu s-a risipit, ci a luat forme mai succinte, suportabile... La douăzeci de ani, plecând de acasă, m-am obişnuit cu o distanţă mai mare dintre mama şi mine şi cu o frecvenţă mai scăzută a întâlnirilor noastre. Totuşi, după ce nu luam legătura trei sau patru zile, mă zguduia o izbucnire de nelinişte şi deseori, când suna telefonul, mă cutremuram brusc de teama unei veşti dezastruoase.

M-a stăpânit toată viaţa groaza că s-ar putea ca mama să moară.

Acum, s-a terminat. Moartea ei a ucis frica de moartea ei.

Nu mai am de ce mă teme.

Era însă mai plăcut să trăiesc cu teroarea anticipării decât cu realitatea nimicului.

*

Am plâns deja de mii de ori moartea mamei, sunt obişnuit cu asta, am consumat-o dinainte.

E de mirare că mi-au mai rămas atâtea lacrimi.

*

Metamorfozele iubirii...

Încă din copilărie, dragostea pentru mama se materializa în obsesia de a nu o pierde.

Acum această dragoste înseamnă tristeţe.

*

Nu m-am exprimat bine mai înainte. Nu mă temeam că voi rămâne orfan, ci să nu i se întâmple ceva rău mamei. Nu la mine, la ea mă gândeam.

*

Nu o mamă îmi lipseşte, ea îmi lipseşte.

*

Dacă despre mama nu am o primă, am în schimb, de acum, o ultimă amintire.

Cu câteva zile înainte de marţea fatală, m-am dus la Lyon pentru a-i sărbători în familie cei optzeci şi şapte de ani. Ţinuse să organizeze singură totul şi, după ce a testat mai multe restaurante împreună cu prietenele ei, ne-a luat pe Florence, Alain, Thibaut, Stéphane şi pe mine într-un loc ciudat, care abia se deschisese.

A arătat prea puţin chef şi apetit la cină, repetând că regimul pe care avea să-l ţină la băi pica la fix. Noaptea am dormit la ea, în camera pentru musafiri, şi a doua zi de dimineaţă am plecat să prind un avion.

Ca de fiecare dată în ultimii cinci ani, am îmbrăţişat-o în prag, dorindu-mi să o strâng puternic la piept, dar abţinându-mă. Ca de fiecare dată când luam taxiul oprit în stradă, i-am trimis o bezea. Ca de fiecare dată, mi-a înapoiat-o de la balcon, din spatele hortensiilor rubinii. Ca de fiecare dată, m-am întors ca să o privesc, pe geamul din spate al automobilului, cum se făcea tot mai mică: nu se grăbea să se întoarcă înăuntru şi fiecare gusta până în ultima clipă prezenţa celuilalt. Şi ca de fiecare dată, mă gândeam că aceea putea fi ultima dată.

De la moartea tatei, timp de cinci ani m-am temut de acel moment. Sigur, condamnam strângerea de inimă, îmi reproşam acea dragoste atât de tracasată, dar adăugam *in*

petto pentru a mă absolvi de vină: „Într-o zi va fi adevărat.”

Aşadar, a existat o ultimă oară.

*

Închei cartea *Răzbunarea iertării*.

Prima pe care nu o va mai citi.

*

Bucuria s-a dus. O dimineaţă de primăvară a făcut să plece bucuria. A rupt-o la fugă ca un animal sălbatic şi nu ştiu unde s-a ascuns...

*

Mă înec. Munca mi-a ţinut capul deasupra apei şi descopăr că nu mai ştiu să înot.

*

Când mă trezesc, constat că nu, nu am avut un coşmar: de săptămâni, lumea a rămas goală de mama.

Acel scurt moment de speranţă, când pleoapele se deschid în faţa unei noi zile.

Toxică speranţă...

*

Suferinţă: fericirea mea aparţine trecutului, nefericirea prezentului.

*

Absenţa ei poate fi auzită în deplina tăcere.

*

— Cum te simţi în perioada de doliu?

Incapabil să pătrund în doliu, mă rezum la durere.

*

„Niciodată.”

Pentru întâia oară nu când *înţeleg*, ci când *resimt* acest cuvânt.

Nu o voi mai revedea niciodată.

*

— Există vreun remediu împotriva lacrimilor?

— Nu.

— Deci nu e o boală. Împotriva durerii sufleteşti există medicamente? Anti-durerice?

— Nu.

— Deci nici aceasta nu este o boală.

Lăsaţi-mă să plâng şi să mă închid în durerea mea.

*

Când sunt întrebat „Ce mai faci?”, răspund grăbit „Foarte bine”, pentru a evita alte întrebări. Mă izolez.

Impresia de a fi ajuns la singurătatea definitivă.

*

Amputat...

Ceva care nu mai există continuă să mă distrugă.

*

Seară cu prietenii, la restaurant. La capătul mesei, afabil, tac apărat de zâmbet.

Oare nu-mi aud tăcerea care urlă?

*

Mă forţez să nu-mi impun durerea celorlalţi.

— Ce mai faceţi?

— Bună întrebare, vă mulţumesc că mi-aţi adresat-o.

— Poftiţi?

— Foarte bine. Fac foarte bine.

După-amiază, aşezat în fundul unei cafenele, urmăream numeroşii clienţi care-mi defilau prin faţa ochilor. La fel ca mine, bărbaţii şi femeile acestea au fost loviţi de nenorocire – eşecuri, boli, pierderi de fiinţe dragi –, şi totuşi, cu capul sus, îşi văd de ale lor, glumesc, fac *impresie bună*.

A face *impresie proastă* înseamnă a-ţi da multă importanţă, considerând că emoţiile şi gândurile tale pot invada spaţiul public. A face *impresie proastă* înseamnă a mobiliza atenţia tuturor, a-l constrânge pe fiecare să se confrunte cu tot ce poate fi mai întunecat. A face *impresie proastă* înseamnă a cultiva negativismul, a celebra tot ce e mai rău, dacă nu cumva chiar a-l face contagios.

Cavalerii tristei figuri sunt cădelniţaţi de anumite medii intelectuale. Condiţie în care lipsa de educaţie trece drept îndrăzneală, absenţa empatiei indică geniul, complezenţa în faţa răului pare cea mai ascuţită luciditate!

Nu am sesizat niciodată interesul de a-ţi deprima apropiaţii ori contemporanii. Depistez în asta o lipsă de perspectivă. Despre doliu trebuie vorbit cu grija de a nu îndolia, trebuie să tulburi evitând să semeni o tulburare iremediabilă.

Am spus „trebuie” fiindcă despre morală este vorba şi în viaţă, precum şi în artă. Dacă este expusă o problemă, atunci trebuie oferită şi amorsa unei soluţii, unei căi.

Filozofia fără înţelepciune nu e decât ruina sufletului.

*

Gândul că s-ar întrista văzându-mă trist mă întristează încă şi mai tare.

*

Cât mi-ar plăcea ca melancolia să se uzeze!

*

Moartea trebuie să fie contagioasă, fiindcă nu mă simt decât pe jumătate viu.

*

Durerea nu ridică, gârboveşte. Departe de a ne întări, ne slăbeşte. Nu conduce către gânduri sublime, ci ne condamnă să nu mai gândim.

Durerea nu are nimic dintr-un privilegiu care înnobilează, ci dintr-un cataclism care mătură pământul.

*

Tăcerea se încăpăţânează, nimicul se cramponează.

*

Moartea unei fiinţe dragi lasă după ea o mare tăcere şi urme...

Unde sunt urmele în acest moment?

*

Lipsa va cântări întotdeauna mai greu decât plinul?

*

Moartea nu se leagă de trecut, ci masacrează prezentul şi viitorul. În pofida puterii ei, moartea nu omoară nimic din cele de ieri, amintirile rămân intacte.

De acum, altădată mă atrage mai mult decât mâine, mă încălzeşte în timp ce viitorul mă apasă. Savurez din istoria mea revolută mii de clipe fermecate, mai ales că nu plănuiesc să trăiesc mai departe.

O singură excepţie: carnetele ei. Carnetele pe care le voi putea citi în curând.

*

Amintirea înseamnă şi timpul în care se găseşte, şi timpul în care nu se mai află.

Şi-atunci mă dedau orgiilor memoriei pentru a o regăsi.

*

Să lăsăm amintirile să potolească durerea!

Să lăsăm amintirile să însufleţească durerea...

*

Da, mă repliez: dragostea mea melancolică devine secretă, intimă, fără exteriorizare prin fapte sau cuvinte. Ghemuită în mine, acaparează întreg spaţiul.

*

Detest această amărăciune care ghicesc că nu va înceta nicicând.

Îndrăgesc această amărăciune, avatar al iubirii mele pentru ea.

*

Tristeţea îmi dăruieşte un spaţiu de cult în care mă refugiez.

*

Uneori simt că singura consolare care-mi rămâne este de a fi inconsolabil.

*

Nu vreau să-mi lipsească lipsa!

*

În acest moment, numai amărăciunea mea mă face fericit. Adesea, alung oamenii pentru a o reîntâlni, tot aşa cum te-ntorci acasă, în căldura căminului.

*

— Moartea mamei nu e asemenea unui accident, e ceva prevăzut, în ordinea firii, te aştepţi să se-ntâmple. Ce poate fi mai normal?

Banalitatea nenorocirii nu o anulează.

*

Te consolezi atunci când ai pierdut ceva ce poate fi înlocuit. Dar când pierzi ceva unic?

*

Poţi ajunge să vezi dispărând persoana de care eşti îndrăgostit – cazul meu, la treizeci de ani –, apoi să te îndrăgosteşti de o altă persoană – tot cazul meu.

Deşi fiecare individ e o singularitate, mai mulţi pot susţine acelaşi rol.

Însă rolul de mamă nu se dă altcuiva.

*

Ar trebui, poate, să dau o fugă până la Lyon, pentru a citi secretul pe care mi l-a lăsat în carnetele ei? Adevărul este că nimic altceva nu mă atrage.

Dar mă tem să nu provoc întrebările surorii mele...

*

Portul Honfleur.

Mă îmbarc pe vasul *Boréal*, cu care mama şi cu mine făceam în fiecare an o croazieră. Am instituit acest ritual după moartea tatei, un ritual pe care chiar el ni-l sugerase şi îl dorise:

— Ia-o pe Jeannine într-o croazieră, visează la asta şi se va distra. Iar în timpul acesta, eu voi pleca într-o altă călătorie...

Îmi ceruse acest lucru când ajunsese la capătul puterilor, din patul în care îl ţintuiseră paralizia şi suferinţa. Îşi dorea să dispară şi intuia – pe bună dreptate – că sfârşitul i se apropia. Derutat de mărturisirea lui, am ascultat de prima frază şi nu am comentat-o pe a doua.

Mama şi cu mine am întreprins un periplu, la o lună după decesul lui. Am ales cu grijă destinaţia: Islanda. Îndrăgostit de această ţară pe care o vizitasem de mai multe ori pentru piesele de teatru sau pentru cărţile mele, am învăţat să-i savurez toate stările. În fiecare moment al anului, insula cântă ca un adevărat artist: iarna, împrăştie o simfonie de albastru – apă, cer, gheaţă, zăpadă –, vara, o simfonie de verde – muşchi şi licheni în tundră, mesteceni încovoiaţi. Bloc mineral ţâşnit din Atlantic, situat într-un climat ingrat, rămâne sălbatică, puţin locuită, abia cultivată. Trei smocuri de iarbă sunt de ajuns pentru a declara că o întindere plană e un câmp. Pe înălţimi nu creşte nimic, nici vegetale, nici animale – caii rămân de înălţimea poneilor –, iar un proverb local susţine: „Dacă te-ai rătăcit în pădure, trezeşte-te.” Pariasem că acel loc

puternic îi va insufla mamei energie, iar odiseea noastră mi-a dat dreptate. Oricine doreşte să simtă cum trăieşte Terra, trebuie să meargă prin Islanda. Prins între focul interior şi gheaţa exterioară, pământul respiră, pufăie, se despică, fumegă, scuipă apă caldă prin gheizere, vomită lavă prin gurile vulcanilor, înnegreşte cerul cu cenuşă. Înainte de a acosta la cheul din Reykjavik, navigasem printre insuliţele dintre care unele nu ţâşniseră din ocean decât de vreo doi ani. Plimbările ulterioare pe drumurile islandeze ne permiseseră să ne încărcăm de energie telurică.

Şi uite că acum urc pasarela pachebotului fără ea. Destinaţia? Irlanda şi Scoţia. Sperasem să mă dispensez de escapadă, dar fusese negociată cu luni mai devreme, prin vânzarea a două conferinţe ale mele şi un spectacol. Era imposibil să scap. Spre norocul meu, m-am întâlnit cu nişte prieteni, Bruno, Yann, dar şi Karine Deshayes şi Nicolas Stavy, care au dat un concert în timpul călătoriei.

Pentru moment, mă îngheaţă să intru în cabina vecină cu a ei, să trec pe coridoarele pe care o luam împreună, să urc pe punţile unde stăteam de vorbă întinşi pe şezlonguri, să salut personalul care o cunoscuse.

*

Nu ar fi trebuit să mă hazardez urcând la bord. Totul mă crucifică: ea nu e aici şi nu observ decât asta... că ea nu e aici.

*

Vârf al durerii în noaptea aceasta. Mi-aş fi dorit ca totul să se termine.

Din cabină, vedeam valurile dându-se la o parte din calea navei care înainta sistematic, cu obstinaţie, şi

cântăream absurdul propriei existenţe. De ce să mai continui? Unde mă duceam? Nu numai că nu mergeam nicăieri, dar a face drumul care nu duce nicăieri nu mă mai interesa.

Am plâns până aproape de sufocare.

La miezul nopţii, cum telefonul funcţionează prost în mijlocul oceanului, am trimis câteva cuvinte celor la care ţin. Mai întâi, pentru a-i chema în ajutor. Apoi, pentru a-i anunţa că renunţam să mai trăiesc. Nu mi-a răspuns nimeni.

Am deschis geamul care dădea în balconul îngust, vântul îngheţat m-a pălmuit, mirosul sărat al nopţii m-a îngreţoşat, am contemplat apoi îndelung valurile, pândind clipa în care voi fi căpătat curajul de a mă arunca.

Am aşteptat ceasuri întregi. Curajul însă mi-a lipsit. Mişcarea valurilor m-a hipnotizat încet şi, în zori, am alunecat în somn.

În dimineaţa aceasta, epuizat, reînnod legăturile cu o viaţă mecanică: fac duş, mă bărbieresc, mă îmbrac. Deschizându-mi telefonul, constat că mesajele nu se trimiseseră.

Confuz, le şterg.

*

Astă-noapte, am sesizat complexitatea omenească.

Deseori lumea se miră că un individ matur, curajos, întreprinzător, obişnuit cu reuşita se sinucide. „Nu era felul lui...”, auzi spunându-se atunci.

Ba da, tocmai acesta era! Fiindcă e stăpân pe viaţa lui, vrea să îşi ocolească suferinţa. Să mori ţine de pasivitate, să te omori ţine de fiinţa dinamică.

Ieri-seară, înţelesesem că, pentru a rămâne stăpân pe mine şi a alunga durerea, era nevoie să mă suprim.

Nici disperarea, nici dezolarea nu mă împingeau spre moarte, ci logica, voinţa, gustul puterii.

Salvarea mea a fost că am rămas un om slab...

*

Adineauri, trezindu-mă, privirea ei s-a oprit asupra mea. Mama mă privea ţintă, cu asprime, iar privirea ei furioasă mă invita să-mi fac datoria: cea de a supravieţui.

„Cel mai bun lucru pe care-l putem face pentru cei care ne iubesc este să fim fericiţi”, susţinea filozoful Alain.

*

Excursie într-una dintre insulele scoţiene, Iona, din Hebride.

Am străbătut un cimitir milenar – cu buruieni împrejurul mormintelor de culoarea antracitului –, apoi am intrat într-o capelă strâmtă, din piatră roşiatică, datând din prima perioadă a creştinismului, solidă, încă-n picioare, deşi atacată puternic de vânturi şi de veacuri. Printre detaliile teologice, ghidul insular ne-a precizat că respectiva clădire avea o acustică excelentă.

Ne-am întors către prietena noastră, Karine Deshayes, mezzosoprană prezentă pe scenele Operei din Paris ori Metropolitan din New York.

— Te rugăm, Karine, cântă.

A ezitat o fracţiune de secundă, după care minunaţii ei ochi negri s-au îndreptat către tavan; după surâsul care i s-a schiţat pe buze, am ghicit că glasul ei, că ea însăşi îşi doreau să ajungă până la bolta capelei.

Karine a interpretat o arie a lui Rossini, cu un timbru pe cât de proaspăt, pe atât de rotund, cu suflul elastic, liniştit. Volute de lumină înfăşurau pereţii. Însorita Italie în atmosfera nordică.

Clipă de graţie.

Am impresia că nici pietrele nu mai respiră, pentru a se apleca, uluite, în faţa acestei femei. Biserica îşi recapătă forma rotunjită, redevenind cuibul care apără de violenţele lumii, concentrându-ne asupra frumuseţii şi esenţialului.

*

Muzica mă readuce progresiv la viaţă.

Astăzi, pe vapor, în pofida ruliului, Nicolas Stavy a cântat Liszt. M-a captivat *După o lectură de Dante*, apoi a treia *Consolare* m-a tulburat. Nu doar că după mi-am părut altfel – mai sensibil, mai viu, reînnoit –, dar mi-am şi dat seama că acele titluri cărora, ca discipol al lui Mozart şi Chopin, nu le dădusem nici o atenţie, se dovedeau de o justeţe copleşitoare. În *Divina Comedie*, Dante ne propune o călătorie în ţara morţilor, care duce din Infern în Paradis, trecând prin Purgatoriu, lucru căruia Liszt a ştiut să-i inventeze echivalentul muzical întrucât, în timpul ascultării piesei, am trecut şi eu prin acele gânduri şi imagini. Cât despre *Consolare*, nici că ar fi putut primi un titlu mai bun, fiindcă m-a făcut să urc din tenebrele propriei tristeţi până la exaltarea sentimentului de a exista.

*

La fel ca mine, Yann a urmărit cu pasiune, cu emoţie, cu recunoştinţă interpretarea lui Nicolas, care ne înălţa. Respiram sau încetam s-o mai facem amândoi odată, umăr la umăr.

Mai multe persoane totuşi au părăsit sala în timpul interpretării. De ce? Fiindcă sunase ora cinei...

Mă siderează acest comportament. Sunt aşezate fiinţe obişnuite în prezenţa fiinţelor extraordinare – Dante, Liszt

–, graţie interpretării unui mare pianist inspirat, iar ele se ridică pentru a nu rata primele porţii!

Fără îndoială, ascultă cu burta.

Ce poate fi mai misterios decât insensibilitatea la muzică?

Sensibilitatea la muzică, poate...

*

Întoarcere pe pământ. Croaziera se încheie.

Suntem surprinşi când ajungem pe sol stabil, invariabil, care nu ne fuge de sub tălpi. Ne-am recuperat picioarele care ni se par prea lente; mergând, avem sentimentul straniu că nu înaintăm, într-atât ne-am obişnuit cu o mobilitate continuă, căci, chiar aşezaţi, chiar culcaţi, despicam mai departe apele oceanului.

Descopăr că şchiopătez tot atât cât înainte...

Nu contează, progresez. Episodul suicidar trăit în cabină m-a vindecat de orice ispită a sinuciderii. S-a-ntors o pagină.

Aseară, în ultima seară, în timp ce prietenii goleau cupele de şampanie – în frunte cu Karine –, i-am arătat lui Nicolas fragmente mâzgălite cândva despre Chopin. Le-a apreciat, am stat de vorbă, am trecut la pian şi am hotărât să pregătim un spectacol care să aducă laolaltă muzica şi literatura. Şi iată că pofta de a scrie aproape că mi-a revenit, orientându-mă uşor către viitor.

Intru într-o nouă etapă a doliului. În care îl încep...

Până la urmă, croaziera, chiar dacă grevată de o durere intensă, m-a regenerat.

*

Trei câini îşi împart viaţa cu mine – dacă nu cumva eu îmi împart viaţa cu a lor, cine ştie?

Fouki, Maiestatea Sa blănoasă, îşi găseşte un tron oriunde-ar merge şi vede în orice om un umil supus. Sălbatică şi tăcută, liniştită şi imperioasă, domneşte firesc. Fără să clipească, dă ordine, obţine, apoi se retrage. Suverana aceasta de origine japoneză, sublimă, distantă, nobilă, binevoieşte uneori să îşi coboare pleoapele pentru a ne surâde, însă pentru scurt timp fiindcă se întreabă imediat: „Chiar merită consideraţia mea?” Venită din nori, e de acord să trăiască printre noi şi, când necunoscuţii îi fac complimente sau încearcă să o mângâie, dă înapoi oripilată. „Stau aici şi asta deja e destul, gata!” Cu funde-n păr, sclipitoare, periată, ireproşabilă încă de dimineaţa, eleganta aceasta păşeşte cu graţie, incapabilă de mişcări stângace ori neîndemânatice. Pe labele ei fine, se deplasează cu alura, distincţia, ba chiar afectarea unei balerine. Evident, consideră îngrozitor să se găsească tocmai ea cea atât de frumoasă într-un univers atât de obişnuit, însă îşi compensează decepţia prin sieste lungi, care o absorb în totalitate.

Totul îi aparţine. La Bruxelles sau la ţară, fiecare cameră devine camera ei, în care acceptă cu curtoazie să ne primească şi pe noi, pentru noapte.

Ca marile doamne, şi ea are o legătură secretă. Cu mine... Eu sunt alesul. Ţinând ca acest capriciu să nu-i aducă atingere prestigiului, nu-mi mărturiseşte afecţiunea decât în spatele uşilor închise, când oameni şi câini au părăsit împrejurimile. După câteva săruturi cu boticul, cere să mă descalţ pentru a-mi linge suav picioarele. Incredibil: împărăteasa ascunde în ea o gheişă supusă! Am dreptul să o mângâi pe şira spinării, pe piept, între urechi, ba chiar să-i ating uşor pântecul cald, catifelat, alb. Tresare totuşi imediat ce un intrus îşi face apariţia şi îşi reia poza aristocratică, afişând o seninătate blazată.

Ne-am întrebat multă vreme dacă nu cumva era surdă, atât de des nu dădea atenţie chemărilor noastre, apoi, după ce am constatat, în timpul unor plimbări, că această formidabilă vânătoare auzea perfect şi cele mai neînsemnate zgomote, am conchis că refuza să reacţioneze la orice ar fi putut semăna a ordin. Pur şi simplu.

În tinereţe, nu ieşea din acea rezervă decât când intra în călduri: normal, o regină trebuie să îşi ducă mai departe dinastia. La Bruxelles, un câine din cartier i-a servit drept consort, iar Fouki a născut şase căţeluşi.

Doi au rămas cu ea, Daphné şi fratele ei Lucien, zis Lulu.

Lulu, având toate caracteristicile unui shiba inu, a păstrat splendoarea mamei sale, la care a adăugat o veselie irepresibilă. Daphné, lipsită în parte de acestea, a înţeles că nu putea rivaliza cu frumuseţea maternă şi a trecut de partea inteligenţei. Amândoi o adoră pe împărăteasa care i-a crescut foarte bine, dovedind-o cu rezerva pe care au moştenit-o. Cred că, pe limba câinilor, toţi trei îşi vorbesc cu dumneavoastră.

Sunt tovarăşii mei de joacă şi de scris; zilnic, fie lucrez în birou la cărţile mele, în timp ce ei dorm pe perna lor, la picioarele mele, fie ne distrăm împreună în grădină. De comun acord, şi-au asumat rolul improvizat de antrenori, obligându-mă la plimbări lungi prin pădure, episoade silvestre de care mă bucur tot atât cât ei.

Numai Fouki nu şi-a manifestat empatia faţă de mine în clipa morţii mamei, şi continuă să nu o facă nici atunci când cedez, acum, crizelor de plâns.

Nu sunt supărat pe ea. De fiecare dată se uită lung la mine, părând a spune: „De ce te laşi pradă unei asemenea stări? Doar sunt aici. Nu-i minunat? Ce poţi cere mai mult de-atât?”

*

Şi dacă are dreptate? Trebuie să reînvăţ să degust prezentul.

Maiestatea Sa căţeluşa mea îmi dă lecţii de înţelepciune.

*

— Pentru doliu? Doi ani trebuie!

Cuvintele acestea mi se servesc până la saţietate, din martie încoace, şi mă supără. Poftim? Durerea e un fruct care se coace şi până la urmă cade? De ce mi-ar semăna suferinţa cu a celorlalţi? Mama nu semăna cu nimeni şi împărtăşeam amândoi o legătură unică.

Doi ani!

Să nu mi se spună că timpul vindecă durerea. Consider timpul un duşman intim: el a făcut-o pe mama să moară.

*

Mă mut la Lyon pentru câteva zile: vom goli apartamentul mamei.

Fără a sta pe gânduri, am rezervat o cameră la un hotel, Villa Florentine, construit în Fourvière, care domină acoperişurile de culoarea somonului din Lyonul medieval, şi de unde privirea îţi poate zbura pe deasupra întregului oraş, până la orizont. Regăsesc aici senzaţii din copilărie şi din tinereţe, când stăteam în Sainte-Foy-lès-Lyon, într-un imobil care oferea o asemenea panoramă, apoi din vremea când eram elev la Liceul Saint-Just, câţiva metri mai sus, o fostă mănăstire dotată şi ea cu această perspectivă.

Perspectiva păsării... Mă delectez cu punctele de vedere elevate care prezintă lumea ca pe o scenă de teatru.

*

Adesea, lucrurile unui mort îmbătrânesc dintr-odată. La anunţarea decesului, ceva tern, uzat – un văl cenuşiu – îi acoperă locuinţa. Nimic nu mai are strălucire. Instabile, desuete, inutile ori inutilizabile, bibelourile şi ustensilele mărturisesc şi ele că li s-a dus vremea; nu mai respiră vigoarea inocentă şi colorată a noului.

Din contră, locuinţa mamei mele nu a fost niciodată atinsă de decădere. La intrare, senilitatea s-a văzut refuzată; cât despre medicină, nu şi-a campat aici bastoanele, cârjele, cadrele ortopedice, rampele, măsuţele, ploştile urinare din plastic moale. Apartamentul se prezintă tineresc, curat, luminos, viteaz, ordonat. Fiindcă mama arunca la gunoi pe rând tot ce îmbătrânea, totul funcţionează acum şi are un aer sănătos. Chiar şi prin vesela pe care o ştiam încă din copilărie, nu găsesc nici un pahar ciobit şi nici o farfurie crăpată. Şifonierele şi dulapurile confirmă diagnosticul: nici vorbă de îmbrăcăminte uzată, de prosoape roase până la ţesătură, de cârpe de vase găurite, nimic fără rost, nimic aproximativ. În loc să golim apartamentul, mai bine-am deschide aici un butic.

Sora mea, verişoara mea şi nepoţii înlocuiesc clienţii, servindu-se cu bucurie.

Între umplerea a două lăzi, mă aşez pe un scăunel şi mă gândesc la mama, care, încă o dată, nu mă dezamăgeşte. Îşi trata căminul ca pe o parte din ea însăşi, cu rigoare, cu precizie. Timp de optsprezece ani, cât tata, paralizat, a rămas la pat, fusese constrânsă să primească la domiciliu infirmiere, fizioterapeuţi, dar şi femei pentru menaj şi alt tip de ajutoare. Ea, care exclusese constant posibilitatea de a se ocupa altcineva de casă, tolerase acele imixtiuni numai pentru că îi permiteau să meargă la cumpărături sau să îşi facă gimnastica, fără a-l lăsa singur pe tata. Imediat ce acesta a dispărut, şi-a reluat independenţa şi,

la optzeci de ani împliniţi, când am rugat-o să mă lase să îi ofer eu posibilitatea de a-i face cineva menajul, a respins cu fermitate propunerea.

Drept care am văzut-o mereu spălând, călcând, făcând paturile, gătind, dând cu aspiratorul, frecând petele, făcând ordine în dulapuri, fără să se vaite, să ofteze ori să se întrerupă. Chiar dacă acel comportament se transformase în automatism, degaja şi o morală: să faci curat însemna să respecţi viaţa, să o menţii, să o aperi de decădere, ba chiar să o înfrumuseţezi. Cu o inepuizabilă răbdare, mama îngrijea realitatea care i se încredinţase. În activitate ei casnică, la fel ca în inima unei rugăciuni, se ascundea un imn de mulţumire.

*

O voi recunoaşte vreodată? Oficial, participasem la golirea apartamentului împreună cu Florence, Alain şi Christine pentru a-mi îndeplini partea mea din datorie; oficios, urmăream un plan clandestin: găsirea carnetelor mamei.

De ani de zile, atunci când mergeam în călătorii sau când venea pe la mine, în timp ce eu scriam sau citeam, ea se aşeza în apropiere, tăcută, şi nota nişte fraze într-un carnet.

Chiar dacă nu se ascundea scriind, nici nu vorbea despre asta. Presupuneam că ţinea un jurnal, dar, din pudoare, nu i-am pus niciodată vreo întrebare. Uneori, la capătul unei pagini, ridica ochii, observa că mă uitam la ea şi surâdea, cu aerul de a-mi zice: „O să descoperi tu într-o bună zi ce-i aici…”

Aproape că ajunsese un joc al nostru. Ca într-un ritual, se aşeza undeva în faţa mea, eu mă prefăceam că habar nu am cu ce se preocupă, apoi îmi arunca o privire amuzată, care însemna „Te-ntrebi ce scriu, da?”, după

care coboram amândoi frunţile de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

De ani şi ani, m-am întâlnit cu aceste carnete. Mama ştia perfect că urma să le citesc cândva.

*

Aştept mult de la carnetele ei.

Sper mai ales dezvăluirea unui secret de familie...

Dintotdeauna am pândit anumite confidenţe. Mama s-a retras fără să fi avut timp să ne spunem totul.

*

Găsesc un teanc de carnete!

Le strecor în geanta mea, ca un hoţ.

Le voi citi diseară, la hotel.

*

O oră mai târziu, copleşit de remuşcări, îmi întreb sora cu aer nevinovat:

— Mama scria când pleca în vacanţă cu voi?

— Scrisori sau cărţi poştale? Nu, rareori.

— Nu avea cumva nişte carnete?

— Carnete?

Metodic, sora mea atacă un nou dulap, surdă la aluziile mele. Nu dezvălui mai mult, fiindcă mi-a validat teoria: mama nu îşi folosea carnetele decât alături de mine.

Îmi erau destinate, nu le-am subtilizat.

*

Sunt emoţionat de primele carnete. Povesteşte în ele, cu umor tandru şi distant, călătoriile noastre.

Un detaliu mă bucură: când evocă intimitatea noastră, utilizează numele *Éric*, dar când se referă la vreuna dintre

prestaţiile mele publice – conferinţă, interviu, emisiune – preferă *EES*.

Dacă îşi apreciază uneori fiul dând o reprezentaţie, nu ratează să noteze: „EES foarte în largul lui. Prea.”

*

Nu am descoperit ce aşteptam din acele carnete. Din următoarele, fără îndoială...

Mă apasă nerăbdarea. Am nevoie să elucidez un mister.

*

Mama scria perfect, stăpânind un stil liber, fluid, elegant. Lipsită de vanitate, nu aluneca în orgoliu şi se înfiora dacă îi făceam complimente.

— Îmi place să scriu, îmi răspundea, cu ochii în pământ, ca pentru a-şi cere iertare.

Multă vreme am crezut că rotunjimea frazelor ei decurgea dintr-un dat al spontaneităţii. Or, într-o zi, în timpul unei călătorii cu vaporul, a trebuit să trimit urgent câteva cuvinte despre George Bernard Shaw, destinate unei expoziţii de la Biblioteca Naţională a Franţei.

Instalată în faţa mea, în biblioteca navei, termina de citit un roman, pe când eu scriam la computer.

Încheind textul, aproape satisfăcut de cum se aşezase în pagină, i-am propus să îl parcurgem amândoi. După ce m-a ascultat, a clătinat din cap.

— Drăguţ, dar...

— Dar?

— Prima frază şi a doua urmează aceeaşi sintaxă.

Am rămas cu gura căscată. Acea exigenţă care nu e proprie decât scriitorilor autentici, canon al operei pentru Colette, Flaubert sau Maupassant, mi l-a enunţat cu naturaleţe, sobru, de parcă aş fi uitat să mă spăl pe mâini

înainte de a mă aşeza la masă. Aşadar, relaxarea ei stilistică se dovedea pe cât de atent gândită, pe atât de instinctivă.

— Ce e? m-a întrebat jenată că o priveam atât de lung.

— Nimic...

— Ba da, ai un aer bizar.

— Doar îmi spun, pentru a relua una dintre expresiile tale favorite, că nu fată câinii pisici.

A roşit şi a întors capul.

*

Turbez! Căutarea de carnete mă exasperează. Înjur gândindu-mă că nu le-am descoperit pe toate.

Cu siguranţă mama a consemnat într-unul dintre ele ce vreau să aflu despre naşterea mea.

*

Aşezăm în cutii mii de volume, romane, eseuri, enciclopedii. Destinaţia? O bibliotecă şi un club de lectură.

— Cum poate intra o asemenea cantitate de cărţi într-un apartament normal?! am exclamat după-amiază, asudat, rupt de spate.

Sprijinită de perete, mama mi-a răspuns cu un zâmbet strengăresc:

— Nu fată câinii pisici.

*

Mă uit la albumele cu fotografii. Înainte să mă nasc, în 1960, oamenii trăiau în alb-negru. Eu am adus culoarea pe lume.

*

Moment crud. Dau de cărţile mele, pe care i le-am dedicat an după an; cele dintâi poartă indicaţia „Pentru părinţii mei”, ultimele „Pentru Mămica”. Invariabil, când volumele soseau calde de la tipografie, le trimiteam imediat la Lyon.

Ochii pentru care am scris acele cuvinte s-au închis. În jur, pereţii se clatină. Ameţeala mă face să mă aşez.

Buimac, mă străduiesc să-mi temperez emoţia, reglându-mi respiraţia.

Degetele îmi tremură, strângând foile. Părinţii mei nu mai există şi, în mâinile mele, exemplarul cu dedicaţie cântăreşte mai puţin, se topeşte, se pulverizează.

Sora mea vine lângă mine, îmi observă mâhnirea, ghiceşte situaţia.

— Ar putea lua băieţii, Stéphane şi Thibaut, cărţile pe care nu le au? Pe vremea aceea, erau prea mici ca să li le dai.

— Bună idee.

— Dar pe celelalte... Nu, nu le dăm nici la club, nici la bibliotecă!

Îmi îndrept spatele.

— Le păstrez eu. Vor fi ale mele. Şi-asta mă va schimba: nu le ţineam la mine.

*

De la ferestrele mele, de la hotel, încerc să mă obişnuiesc cu Lyonul care se întinde sub ochii mei, mă străduiesc să-l iubesc pentru el însuşi.

Himeră! Lyonul rămâne un mausoleu construit în jurul unei regine absente.

*

Vorbesc despre tine într-o limbă pe care tu m-ai învăţat-o şi pe care nu o mai auzi.

*

Christine, verişoara noastră, ne dă o bine-venită mână de ajutor. Nu doar că împachetează mai repede decât un muncitor breton specializat în mutări, dar păstrează şi o anumită distanţă faţă de obiectele pe care le repune în locul lor de obiecte, împiedicându-ne, pe mine şi pe sora mea, să le împodobim cu valoare sentimentală.

*

De o săptămână stau de vorbă cu obiectele.

Evident, obiectele nu au decât înţelesul care li se acordă.

Totuşi, deseori nu renunţăm la un obiect fiindcă nu vrem să renunţăm la înţelesul lui.

*

Cămăşuţa mea de botez...

O descopăr în fundul unei cutii, minusculă, albastră, intactă, în formă de lalea, între foi de hârtie japoneză.

Mama a păstrat-o timp de cincizeci şi şapte de ani.

Ce e de făcut? Doar n-am să arunc un obiect de îmbrăcăminte pe care ea l-a păstrat cincizeci şi şapte de ani?

O iau.

Ceea ce voi aranja mâine, acasă la mine, la ţară, va fi dragostea mamei între foile de hârtie japoneză.

*

Întoarcere acasă, în Belgia.

De la Lyon am adus genţi pentru cele trei fiice vitrege.

Când la aşez pe o banchetă, câinii ţâşnesc, entuziaşti. Manifestând o bucurie extremă, îmi ordonă mai întâi din priviri, apoi cu un gest imperios din boturi, să scot ce e-n genţi.

Nu înţeleg.

Trepidează, insistă, schelălăie, se apropie de genţi. Cu precauţie, dând din cozi, îşi bagă nasul înăuntru.

Totul se limpezeşte: au recunoscut genţile mamei după miros şi, fiindcă aceasta scotea de fiecare dată dinăuntru jucării pentru ei, îşi aşteaptă cadoul.

Mă duc lângă ei şi adulmec genţile.

Nu simt nimic.

Cât îi invidiez că percep prezenţa mamei, când eu nu reuşesc...

Se încăpăţânează, gem, incapabili să accepte că acel parfum nu le anunţă plăcerea. Încercând să-i potolesc, îi mângâi pradă unor sentimente amestecate, deplângându-i că nu sesizează ce înseamnă moartea, apoi, în clipa următoare, fiind gelos pe ei.

*

Din expediţie mă întorc ameţit. Carnetele, cel puţin cele pe care le-am găsit, nu ascund explicaţia privitoare la naşterea mea.

Cât timp va trebui să trăiesc, oare, cu această incertitudine?

*

În mijlocul oceanului, pe vapor, în cabina mea întunecată, în seara în care mi-am dorit să mă arunc în apă, decizia mea de a muri nu conţinea nici o umbră de sinceritate: aparţinea logicii.

Nu ţinea oare de raţionamentul pur?

„Fiindcă nu mai suport durerea, o voi suprima suprimându-mă.”

Or nu m-am hotărât s-o fac – verbul „a hotărî” sună bine, deşi „a se mulţumi cu” s-ar fi potrivit şi mai bine.

Logica nu exprimă întreaga fiinţă omenească. Poate chiar rămâne o parte minimă a acesteia, dacă nu cumva chiar un strat superficial.

Nu te sinucizi prin deducţie, nu când în noi locuiesc forţele vieţii, mai puternice şi mai numeroase.

*

Dacă sinuciderea nu oferă o soluţie, gândul sinuciderii reprezintă o consolare provizorie. Să fim cinstiţi: aceasta ajută uneori să poţi trece o zi dureroasă ori o noapte execrabilă.

Speranţa că s-ar putea renunţa la viaţă îmblânzeşte suferinţa.

*

Trezindu-mă dimineaţă, am visat la prezenţa mamei lângă mine. Mă privea lung, explicându-mi că nu aveam dreptul să las să moară în mine ce rămăsese viu.

— Nu e nevoie să te omori: de murit se moare întotdeauna prea devreme.

*

Absurditatea sinuciderii: ştii de ce fugi, nu ştii de ce vei da.

*

Ieri, grădinarul a intrat în bibliotecă în timp ce Maiestatea Sa Fouki îmi dădea dovezi de afecţiune la

adăpostul altor priviri, lingându-mă cu vârful limbii ei trandafirii şi un pic aspre.

S-a oprit, revoltată că e deranjată.

Grădinarul exclamă:

— Se vede că-i sunteţi stăpân!

— Deloc. Sunt sclavul ei preferat.

*

Festivalul de la Avignon. Încă din tinereţe, deschide pentru mine balul luminos al verii.

Am închiriat o casă înăuntrul zidurilor de apărare. Yann umblă după coregrafii, Bruno, împreună cu Nathalie, sare dintr-o sală-ntr-alta pentru a găsi spectacole pe care să le programăm la Rive Gauche, teatrul pe care îl conducem, la Paris. Cât despre mine, sunt ca musca la arat.

Fie genunchiul îmi sare, fie îmi trimite dureri ascuţite. În fiecare dimineaţă, când mă dau jos din pat, imediat ce pun picioarele pe podea îmi dau seama că problema e din ce în ce mai urâtă. Cum nu doresc să îmi îngrijorez apropiaţii şi pe cei care mă salută pe străzile Avignonului, mă străduiesc să nu şchiopătez sub privirile lor şi aproape că reuşesc. Din această orgolioasă disimulare care-mi mobilizează cea mai mare parte a energiei, rezultă două consecinţe: sunt epuizat şi mă închid în mine încă şi mai tare.

„De la moartea mamei tale, nu mai vrei să mergi înainte!” opinase Alain, medicul meu curant. Dincolo de această simbolistică, trupul chiar nu-mi mai apără spiritul, provocându-mi durere fizică mai degrabă decât tristeţe, inflamare în loc de amărăciune?

Durerea pansează disperarea...

*

În zilele în care transpirăm în mijlocul cuptorului avignonez, mă retrag la umbra casei şi încerc să înţeleg ce din mine vine de la mama. Inventarul mă uşurează.

În faţa oglinzii, regăsesc ochii negri, bărbia rotunjită, maxilarul pătrat, sprâncenele subţiri, asimetrice, şi le surâd. Îmi frec între degete pielea compactă, groasă, foarte puţin ridată şi-i mulţumesc. Chiar şi dilatarea din acest moment a trăsăturilor îmi place, perfect asemănătoare cu a ei din ultimii ani.

Mă amuză defectele noastre comune: faptul că ne trezim greu dimineaţa, dar nu putem adormi seara, neastâmpărul de la miezul nopţii care ne împiedică să ajungem în pat înainte de a ne fi învârtit ca un titirez, de a fi pus în ordine şi parcurs coridoare şi scări pentru a îndeplini mii de sarcini superflue.

Ea mi-a insuflat dragostea pentru animale. Impunându-şi dorinţa în faţa tatălui meu rigid, care avea oroare de pisici şi se temea de câini, mi-a permis, la opt ani, să adopt o căţeluşă, Tina, un fermecător spitz german cu blana de zăpadă care, din păcate, a murit foarte repede din cauza maladiei Carré. Deşi în contradicţie mereu cu părerea tatei, de data aceasta cu ajutorul meu, ne-a dotat ulterior cu motanul Socrate şi câinele Tao, amândoi negri ca abanosul, parteneri de vânătoare, prieteni pe viaţă şi pe moarte, care mi-au înfrumuseţat adolescenţa. La maturitate, am continuat acest gen de coabitare, neputându-mi imagina existenţa altfel decât în compania animalelor. În consecinţă, mama i-a adorat pe Leonard, un motan de casă uriaş, care a trăit douăzeci şi doi de ani şi a supravieţuit mai multor cancere şi unei căderi de la etajul şase, apoi pe Fouki, Daphné şi Lulu. La fel ca bunicului meu, timpul petrecut distrând animalele, înţelegându-le, plimbându-le, alintându-le, schimbând cu ele priviri, nu-i părea mamei timp pierdut. Ore în şir le aruncam un băţ

sau o minge, le ascundeam diferite obiecte înainte de a le scoate din nou la lumină, ne piteam prin labirintul casei de la ţară pentru a le ieşi pe neaşteptate în faţă; râdeam fără-ncetare, recâştigând energica bucurie a copilăriei.

Mi-a transmis cultul artelor, literaturii, gustul pentru călătorii şi o gură aptă pentru gastronomie.

Nu sunt doar carne din carnea ei, sunt suflet din sufletul ei.

Nu m-am erijat niciodată în fiu rebel, rămân un moştenitor. Scrisul meu, axă a propriului destin, a pasionat-o dinainte de naşterea mea. A avea un vlăstar dramaturg şi romancier nu a uimit-o. De fapt, i-am păstrat înclinaţiile şi i-am împlinit anumite dorinţe.

Viaţa mea: opera ei.

*

Pe terasa unei cafenele din Avignon, între două spectacole, Bruno mă priveşte lung sau, mai degrabă, mă scrutează cu îngrijorarea întipărită pe chip.

— Cum mai merge?

— Habar n-am.

— Simt că, uneori, te mai regăseşti un pic.

— Da...

Bruno a spus-o atât pentru a mă încuraja, cât şi pentru a se convinge pe sine.

De fapt, nu mă regăsesc: o regăsesc pe mama în mine.

*

Moartea nu a expulzat-o din viaţa mea. Din contră, am devenit monumentul ei.

*

Voi rămâne întotdeauna fiul tău, în pofida plecării tale.

Fiindcă tot fiul tău voi fi, iar tu vei exista în continuare prin mine.

*

Străzile Avignonului colcăie de amintirile noastre. Din 1975, le-am frecventat împreună până vara trecută, înghiţind mai multe spectacole pe zi.

Fără îndoială, cel mai mare dar pe care mi l-a făcut – în orice caz, unul dintre cele hotărâtoare – a constat în a mă iniţia în teatru.

*

A existat o primă oară…

Prima oară s-a întâmplat la Célestins, la Lyon, în anul când împlineam zece ani. Mama ne-a lăsat pe trotuarul din faţa teatrului, cu biletele în buzunar, promiţând să vină după noi trei ore mai târziu.

Într-o sală plină ochi, zgomotoasă, o plasatoare posacă ne-a aşezat în rândul de lângă scenă, ceea ce a oripilat-o pe Florence. „O să le numărăm actorilor firele de păr din nas! Şi-o să ne umple de scuipat!” a bodogănit înfundându-se în scaun.

Eram fascinat încă dinaintea ridicării cortinei.

De ce? Chiar de cortină. O pânză închipuind o cortină voluminoasă, de catifea, înfoiată în falduri, acoperită de broderii, strânsă de şiraguri de perle prinse în monturi de aur. Subterfugiul mi s-a părut în acelaşi timp mizerabil şi fastuos, mizerabil fiindcă observasem că nu era vorba decât despre o pânză oarecare, întinsă şi netedă, fastuos fiindcă pictura dădea iluzia unei ţesături scumpe. Închizând pleoapele, deschizându-le din nou, privind fix tabloul printre gene, încercam să nu mă mai las furat de iluzia optică. Degeaba! Unica modalitate de a fi păcălit

ţinea de minte, nu de vedere: trebuia să accept minciuna. Înainte ca spectacolul să fi început, presimţeam că plăcerea va sosi în egală măsură din mine şi din scenă.

Cortina şi-a luat zborul către boltă, dezvăluind un decor de tablă pictată. Din nou, atenţia mi-a fost absorbită de detalii: credeam în perspective şi profunzimi imediat ce se trântea o uşă, imediat ce nişte valuri parcurgeau panourile, trădându-le netezimea. Vârful a fost atins în actul al doilea, care se petrecea la bucătarul Ragueneau: acolo, sub tavanul din grinzi vechi al unei mansarde, atârnau jamboane de mucava care m-au vrăjit! O clipă, jamboanele au oscilat între adevăr şi fals; chiar dacă le-am crezut autentice, din cauza formei şi culorii, mi s-au dovedit artificiale din cauza lipsei lor de greutate, goale cum erau pe dinăuntru; apoi, imediat ce le-am considerat trucate, adevărul le-a ajuns strigător la cer. Pe scurt, eram supus farmecului *artificiului*, acel continuu balans între adevărat şi fals. Graţie jamboanelor din carton, am adoptat teatrul, locul în care realitatea cere ajutorul imaginaţiei pentru a-şi dobândi coeziunea. Da, teatrul avea nevoie de mine, căci înşelătorul acela nu abuzează decât de un naiv care e de acord cu înşelăciunea.

Şi spectacolul? Spre deosebire de teatralitate, a avut nevoie de două acte spre a mă convinge – din fericire, *Cyrano de Bergerac* are cinci.

Faptul că personajele se exprimau în versuri nu m-a mirat; din contră, acea sofisticare mi s-a părut că se potrivea cu iluziile ambientului. De ce să fi vorbit ca toată lumea bărbaţii şi femeile acelea îmbrăcate pestriţ, care nu evoluau într-un univers normal? Ţinuta limbajului lor – rigoarea, fantezia, poezia –, vioiciunea, replicile date cu virtuozitate, toate ţineau de spectacol. Banalitatea limbajului ar fi rupt lanţul vrăjii.

Intriga m-a prins. Înflăcăratul Cyrano, care se crede incapabil să inspire o pasiune, m-a descumpănit: imediat ce înţelege că rafinata Roxane are o înclinaţie către Christian, rivalul lui, îşi ascunde rana intrând în serviciul acestui Christian, un tânăr pe cât de fermecător, pe atât de nătâng; noaptea declamă, în locul frumuşelului numai spoială, declaraţii de dragoste şi scrie de pe câmpul de bătălie epistole sublime către iubită. În timpul asediului de la Arras, Christian cade în luptă. Cyrano supravieţuieşte şi, după douăzeci de ani, prietena sa Roxane îi mărturiseşte că nu îşi mai aduce aminte chipul frumosului Christian, dar i-a reţinut pe veci cuvintele din scrisori. În agonie, Cyrano descoperă că Roxane îl adoră. E prea târziu, moare.

Dacă la început râd de farsele lui Cyrano, lupt apoi cu emoţia, pe măsură ce drama devine tot mai tenebroasă. În sfârşit, nu mai rezist, suspine de nestăvilit mă zguduie şi deschid stăvilarul lacrimilor.

Ce lacrimi insolite! Atât de puternice şi atât de blânde în acelaşi timp... În mod excepţional, nu pe mine mă plângeam, ci pe un altul. Eu, copilul care nu se îndoia că este iubit, îmi părăseam punctul de vedere, mă debarasam de egoism şi solidarizam cu un străin; resimţeam amărăciune şi milă sau, mai degrabă, amărăciunea milei. Iată numele acelor lacrimi: lacrimile altruiste, lacrimile filantropice. Cuprins de o neaşteptată solidaritate cu un personaj dintr-un secol exotic care nu-mi semăna, îmi lărgeam aria simpatiei.

Când s-a aprins iarăşi lumina în sală, mi-am zis că spectatorii – şi, în primul rând, sora mea – îmi vor persifla chipul plâns. Dar, când, plouat, am îndrăznit să ridic ochii în jur, nu am zărit decât frunţi plecate, pleoape umflate şi nasuri roşii.

Revelaţia mi-a provocat euforie. Nu doar că acele lacrimi mă schimbaseră, dar le şi împărtăşisem cu opt sute

de adulţi. Tras de mulţime către ieşire, mi-am jurat că mă voi întoarce cât mai repede cu putinţă în locul acela fabulos.

Mama ne aştepta în foaier şi, înduioşată de feţele noastre tulburate, a îngenuncheat pentru a mă strânge în braţe.

— Ţi-a plăcut?

— Da. Mult. Vreau să fac şi eu asta mai târziu.

— Care asta?

— Să fac să plângă pe toată lumea.

— Vrei să fii actor, ca Jean Marais?

Mi-a amintit că idolul ei, actorul Jean Marais, fusese cel care interpretase rolul lui Cyrano.

Am dat din cap în semn de negare, m-am întors către afiş, l-am citit şi am precizat:

— Nu, mai târziu vreau să fiu ca Edmond Rostand.

Acel *Cyrano* a oferit piatra pe care s-a ridicat întreaga mea viaţă dramatică: nu doar că atunci am cunoscut prima mea experienţă scenică, dar am şi trăit întâia experienţă umanistă, vibrând la unison cu personaje cu firea contrară alei mele. Am ieşit îmbogăţit de la reprezentaţie. Umanismul, această fraternitate de destin cu aproapele, spectatorul o percepe prin plăcere şi emoţie, fără a i se da lecţii.

A doua zi, fiindcă tropăiam de nerăbdare, mama mi-a cumpărat cartea, *Cyrano de Bergerac*, după care m-am închis ceasuri întregi în încăperea în care ne jucam, pentru a declama tirade. După fiecare, mă sprijineam de un perete, precum Cyrano de copac, şi jucam momentul morţii grandioase, încheind în lacrimi.

După o săptămână, observând că entuziasmul nu mă mai părăsea, mama, cu aer misterios, m-a luat de mână şi m-a dus până lângă un dulap.

— Dacă eşti interesat de teatru, ai voie la mine în bibliotecă.

A deschis uşa şi am descoperit mai multe rafturi pline cu cărţi.

— Aceştia sunt clasicii: Molière, Corneille, Racine, Marivaux, Musset, Hugo.

A luat câteva fascicule de hârtie friabilă, îngălbenită, aproape portocalie de vechime. Pe coperte, chipurile autorilor în medalion imprimat cu cerneală violet suferiseră şi ele de trecerea timpului. Vechimea cărţilor, departe de a le fi descalificat, le-a făcut imediat încă mai preţioase în ochii mei. A adăugat, cu privirea scânteietoare:

— Le colecţionez din adolescenţă.

Aşa că mi s-au părut şi mai de preţ.

— Tatăl tău a refuzat să le aranjez în bibliotecă, le găseşte prea urâte.

Moment în care am fost cucerit definitiv!

*

Dulapul magic a devenit prietenul meu preferat. Luam de acolo piese de teatru, le citeam unele după altele, le reciteam, apoi, serile, vorbeam cu mama despre ele. Lumea lui Molière, Corneille, Racine, Marivaux îi era la fel de familiară ca a noastră şi pălăvrăgeam, curăţând legume, despre bunul-simţ al lui Toinette, îndrăzneala lui Scapin, egoismul domnului Jourdain, ipocrizia lui Tartuffe, de parcă ar fi fost vorba despre nişte vecini de-ai noştri.

Fără îndoială graţie acestei impregnări, vicleşugurile şi procedeele dramaturgice au intrat în cel mai adânc strat al fiinţei mele, în aşa fel încât, ani mai târziu, a doua zi după reprezentarea primei mele piese, un critic, uimit de virtuozitatea de care dădusem dovadă, a exclamat: „Ştie

totul despre teatru şi şiretlicurile sale. Acestui tânăr numai experienţa îi lipseşte!”

Fireşte, lecturile acelea au atras după ele alte pelerinaje la teatru. Mama ne-a dus să vedem o mulţime de spectacole după piese clasice, apoi comedii de bulevard – pe care nu le gusta deloc –, în aşa fel încât să putem aprecia jocul actorilor.

Adesea, ne lăsa, pe Florence şi pe mine, în faţa teatrului şi venea să ne ia după spectacol. Pretindea că profita aşa pentru a căuta cele necesare prin magazine; acum, dând timpul înapoi, cred că nu îndrăznea să ne spună că bugetul îi permitea doar cumpărarea a două bilete, nu a trei.

*

Mai târziu, familia noastră s-a împărţit când venea vorba de petrecerea timpului liber. Sora mea, pasionată de sport, l-a însoţit pe tata în drumeţii alpine; eu, îndrăgostit de teatru, am însoţit-o pe mama la festivalurile de la Avignon şi Aix-en-Provence.

După care a venit rândul meu să o invit: în fiecare vară, închiriam acolo o casă; tradiţia continua.

Acum cinci ani, mama, Maïa şi cu mine am fost la un spectacol după o piesă a lui Marivaux. Frânţi de oboseală după ce traversaserăm Avignonul în pas alert, asudaţi, ne prăbuşiserăm pe locurile noastre şi încercam să ne răcorim înainte de începerea comediei. Observând obrajii stacojii ai mamei, îmi reproşam că o obligasem să alerge aproape pe străzile cuprinse de caniculă.

Maïa, care împlinise cincisprezece ani, fusese şi ea contaminată de pasiunea pentru teatru şi urmărea, alături de noi, câte patru sau cinci spectacole pe zi. Aşa că a exclamat, amuzată de galopul abia încheiat:

— Ador festivalul!

— Mă bucur, dragă Maïa, i-am răspuns. Şi eu am ajuns aici când aveam tot cincisprezece ani, ca tine. M-a adus mama. Iar acum, după patruzeci de ani, o aduc eu pe ea.

S-a uitat admirativ la mama, care îşi ştergea fruntea, şi mi-a şoptit la ureche, în timp ce lumina scădea:

— Peste patruzeci de ani o să te-aduc şi eu pe tine.

Nu-mi mai aduc aminte de primele minute ale spectacolului, într-atât fremătam de încântare...

*

Am părăsit Avignonul şi am plecat în Creta. Mă linişteşte destinaţia, căci desemnează un loc care nu e bântuit de vreo fantomă. Mama şi cu mine vizitaserăm Grecia, dar nu mai avuseserăm timp să ajungem până în insula lui Minos şi Pasiphae.

*

Parcă mă simt ceva mai bine.

Sub cerul imaculat, alternăm îmbăierile şi lecturile. Am adus cu mine o valiză plină de cărţi, cele pentru toamnă, pentru pregătirea selecţiei Goncourt. Facem schimb cu cele mai bune şi discutăm pasionat despre calităţile ori limitele lor. Rareori am petrecut o asemenea vacanţă paradiziacă.

Aflu de la sora mea, care traversează Pirineii pe jos, că se simte şi ea mai bine. Acalmia aceasta reprezintă oare, pentru noi doi, o etapă a doliului, ori stupidul beneficiu al vacanţei?

*

Mama nu mă dorea doar pur şi simplu în viaţă, ci mă dorea fericit. Am, faţă de ea, datoria fericirii.

Nu ar fi tolerat starea în care am zăcut în ultimele luni şi realizez cât valorează, după moartea ei, această datorie de a fi fericit.

*

Întoarcere în Belgia.

Mă tem că bucuria mi-a rămas în Creta.

*

Duminică după-amiază...

Oamenii se tem de după-amiaza de duminică. În copilărie, o uram, fiindcă nu vedeam în ea, fie şi sub un soare strălucitor, decât un foarte lung crepuscul. Alertă! Timpul liber murea, orele se mucegăiau, urma să părăsim spaţiul libertăţii pentru a ne îndrepta spre îngrozitoarea zi de luni când trebuia să ne trezim devreme, să ne punem hainele de şcoală, să umplem ghiozdanele şi să ajungem iar în universul constrângerilor, luând-o către cine ştie ce întrebare la matematică sau la geografie.

În loc să umplu acele momente cu o activitate plăcută, le suportam fără a mă îndeletnici cu ceva anume. Copleşit de descurajare, cu privirea pierdută în reviste care mă lăsau indiferent, mă îndopam cu prăjituri, ciocolată, lapte condensat, pe care le adusesem pe ascuns din pivniţă. De supărare, excesul mi se părea o soluţie, speram să mi se facă rău, să fac o criză de ficat, o dispepsie salvatoare, care mi-ar fi dat dreptul să rămân în pat. Dar, vai, am fost mereu în stare, după cum sublinia şi mama, să „diger chiar şi-o nicovală”, după care să-mi recapăt, până la cină, pofta de mâncare.

Cui îi e frică de după-amiaza de duminică îi e în realitate frică de dimineaţa de luni.

Ca adult, nu mi-a mai fost frică de ea, fiindcă viaţa pe care o duceam îmi plăcea indiferent de zi.

Un obicei totuşi mă ducea înapoi, la duminicile copilăriei: o sunam pe mama. Discutam din plin, mai mult decât ne luau conversaţiile din timpul săptămânii. Ne spuneam noutăţile, vorbeam despre subiectele de actualitate, râdeam copios – mai ales despre ce nu era de râs – şi povesteam cărţile citite, filmele văzute, spectacolele... Dacă mai călătorea câte puţin, mama consuma multă presă – cotidiene, reviste –, asculta emisiuni radio, se uita la televizor cu discernământ, în aşa fel încât să nu fie prinsă niciodată în lipsă de informaţie. De la verdele şi impetuosul secretar de stat la ultima speranţă a muzicii, nimic nu scăpa radarului ei. Nicidecum nu stăteam de vorbă cu o bătrână.

Energic, glumeţ, dialogul se încheia invariabil cu expunerea preocupărilor mele din timpul săptămânii, urmată de fraza liturgică:

— Ai grijă de tine. Menajează-te. Nu te omorî muncind. Gândeşte-te la tine.

Mormăiam ceva încurcat, o bodogăneală care se putea traduce la fel de bine cu „o să te-ascult” sau cu „las’ că fac eu cum ştiu mai bine” şi închideam.

Dacă uitam să o sun în vreo duminică, luni lua legătura cu Gisèle, îngrijorată:

— Éric e cumva bolnav?

În realitate, din decenţă sau din delicateţe, aştepta mai degrabă până marţi dimineaţă.

De la plecarea ei, proasta dispoziţie îmi întunecă după-amiezile de duminică. Pe la ora 17, sufletul meu îşi ia zborul spre Lyon, iar mâinile, din reflex, îmi apucă telefonul. O altă parte a creierului îmi corectează în acel moment obiceiul şi mă informează, încă o dată, că mama a murit.

Nouă lovitură de pumnal duminicală...

*

Moartea mamei mi-a făcut propria moarte mai prezentă.

*

— Câţi ani ai?

Încă din copilărie, când spuneam câţi ani am, aveam sentimentul că mi-a scăpat o necuviinţă. Ce legătură putea fi între un număr şi mine? Nici una! Nu eram nici un eu de zece ani, nici un eu de douăzeci, nici un eu de patruzeci; eram eu la zece ani, la douăzeci, la patruzeci, mereu eu, nimic altceva decât eu. Etichetarea prin ani mi se părea arbitrară, absurdă, neesenţială, subiect al unei constante şi rapide perimări.

Decesul mamei mi-a gravat vârsta pe piele. Cifrele au un tăiş de oţel. Ascuţite fiind, taie, rănesc.

Cât a trăit mama, mi-am putut ignora vârsta. Mai mult decât tânăr, rămâneam un copil. Subita ei dispariţie m-a lăsat fără nepăsare, m-a încărcat cu decenii, m-a îngreunat cu temeri; de acum am cincizeci şi opt de ani şi asta nu se va mai schimba.

Am fost un fiu, sunt un bătrân, voi fi un mort.

Viitorul se închide. Orizontul a încetat să mai dea înapoi pe măsură ce înaintam, a ridicat un zid de care mă apropii zilnic şi de care, într-o zi, am să mă zdrobesc.

Nedefinitul şi lejeritatea lui au dispărut.

*

Timpul care-mi mai rămâne...

Care orfan nu se gândeşte la asta?

Timpul care ne mai rămâne... Numărăm anii care ne despart de vârsta la care ne-au murit părinţii şi ne acordăm acest interval.

Pentru întâia oară, gândesc în sens invers. Existenţa mea are un capăt – optzeci şi şapte de ani – şi număr. Îmi mai rămân trei decenii. Iată cum calculez în sens invers. Ce sinistră revoluţie!

Înainte, anii îmbogăţeau slăbănogul de zero de la plecare. Astăzi, îi scad din cifra fatidică.

Înainte, adăugam. Astăzi, scad.

Înainte, creşteam. Astăzi, descresc.

Mă ambiţionam să merg cât mai repede. Acum îmi doresc s-o iau mai încet.

*

Încep sezonul de toamnă cu *Răzbunarea iertării*.

Jignit parcă, sunt circumspect faţă de toţi şi de toate. Mă îngrozeşte fiecare întâlnire, fiecare emisiune, fiecare conferinţă, fiecare şedinţă de autografe, convins că nu am să reuşesc să le fac faţă. Dar reuşesc întotdeauna.

Nu puterile mi-au slăbit, ci încrederea în ele.

*

Datoria fericirii?

Va trebui să mă străduiesc. Deocamdată, nu am cum fi premiat pentru recunoaşterea acestui merit.

*

Trecutul se trezeşte şi mă tulbură. Lacune, incertitudini, dubii venite de foarte departe izbucnesc în prezent, îmi îngheaţă gândurile, îmi opresc iniţiativele.

În realitate, nu trecutul mă torturează, ci lucrurile pe care nu le ştiu despre trecut.

Acum, când am parcurs de mai multe ori carnetele mamei, am certitudinea că nu conţin ceea ce sperasem: o poveste despre secretul naşterii mele.

Toată viaţa am aşteptat desfăşurarea unei scene pe care mi-am imaginat-o... Mama, extrem de bătrână, extenuată, în pragul plecării dintre noi, mă prindea de mână spunându-mi dintr-o suflare:

— Trebuie să îţi dezvălui ceva legat de naşterea ta.

În ultimii ani, ţinând cont de starea ei de sănătate, acceptasem să mai am răbdare, fără a înţelege mistificarea pe care o elaborasem: în realitate, nimeni nu ştie când e să-l surprindă moartea, nici mama mai mult decât oricine altcineva, iar sublimul meu epilog nu avea decât prea puţine şanse de a se concretiza.

Aş fi putut anticipa şi provoca discuţia... dar mă temeam prea mult de ea pentru a o amorsa cu bună ştiinţă.

La fel oare şi mama?

De-acum, cum mă voi descurca?

*

Mă întâlnesc cu cititorii la Strasbourg, în prospera librărie Kléber, devenită Gallimard.

După prezentarea *Răzbunării iertării*, semnez sute de exemplare. Ca de fiecare dată, acest exerciţiu îmi place tot atât de mult cât mă frustrează: mi-aş dori să dialoghez cu fiecare bărbat sau femeie care-mi întinde o carte, dorind să cunosc povestea sa, dar programul mă obligă la laconism. Mă rezum la a schimba câteva priviri, câteva fraze, contând pe intuiţia mea pentru a cunoaşte acea persoană de la un cap la altul, după care îi mulţumesc şi las loc următoarei.

Un cuplu în vârstă vine în faţa mea, hotărât să nu se urnească, şi se apleacă peste masă cu priviri nerăbdătoare.

— Bună ziua, Éric. Ne recunoşti?

Mă bâlbâi încurcat în faţa celor două figuri atente, ridate până-n vârful urechilor, care anticipează o reacţie pozitivă. Bătrâna ridică din umeri şi-i dă un cot soţului ei.

— Era tare micuţ pe-atunci.

Bătrânul schiţează un zâmbet.

— Familia Ricklin! René şi Solange Ricklin.

Chipurile lor nu-mi spun nimic, dar numele îmi sună cumva în memorie. Repet, tracasat:

— Familia Ricklin... Familia Ricklin... De la Beauvallon?

Uşuraţi, confirmă în cor:

— De la Beauvallon!

Râd de parcă i-aş fi recunoscut.

Domnul Ricklin mă ajută să o iau înapoi pe firul timpului:

— Beauvalllon, anii ’60. V-am întâlnit vara, pe Paul, pe Jeannine, pe Florence şi... pe dumneavoastră.

— Şi pe „tine”! corectează Solange Ricklin bătându-şi uşor peste mână soţul. Doar mereu l-am tutuit pe Éric.

— Acum, în faţa acestui domn important, care atrage respectul, nu mai reuşesc să zic „tu”, ripostează bătrânul.

— E adevărat că ai ajuns un domn important. Când Paul vorbea despre tine, mai că se sufoca de mândrie.

— Aşa e! o aprobă soţul.

— Ce mai face Jeannine? mă întreabă politicos bătrâna.

Conversaţia începe să-mi displacă şi încerc să-i pun capăt precizând, cu ochii-n pământ:

— Ne-a părăsit.

— Ah! suspină cei doi la unison.

Se lasă tăcerea. Sesizez că se gândesc la ei, la vârsta lor, la faptul că li se apropie şi lor rândul... Încercând o diversiune, le iau cartea pentru a o semna. Domnul Ricklin bâiguie:

— Când?

— Primăvara trecută.

— Mai stăteam din când în când la taclale cu tatăl dumneavoastră, dar, de când a murit... Condoleanţe.

Doamna Ricklin se întoarce spre soţul ei şi-l ceartă, de parcă eu m-aş fi evaporat de acolo:

— Éric îşi iubea mult mama.

Simt că ajung la capătul răbdării. Să-nceteze odată scena asta! Dacă li se face milă de mine, deşi nu au mai sunat-o pe mama de la decesul tatei, chiar că-i dispreţuiesc. Ghicesc că sunt încordat.

Bătrânul se apleacă din nou spre mine şi şopteşte:

— Mă antrenam la judo cu tatăl dumneavoastră.

— Desigur, mi-a spus-o deseori. Familia Ricklin...

Nu mint. Patronimul mi-a provocat buna dispoziţie încă din cea mai fragedă copilărie, îl ţinusem minte căci nu aveam de unde le memora trăsăturile. De mai multe ori îl rugasem pe tata să-mi spună ce mai făcea „Familia Ricklin” din pura plăcere de a articula acel nume. Până la urmă îmi imaginasem o familie de acrobaţi îmbrăcaţi în chimonouri, care evoluau prin circuri, anunţaţi de un domn Loyal, maestru de ceremonii al manejului, cu glas tunător: „Şi acum, Familia Ricklin!”

Între 1960 şi 1968, familia noastră petrecea lunile iulie şi august la Beauvallon, un centru turistic de la Sainte-Maxime. Satul de bungalow-uri acoperite cu stuf, răspândite printre pini, în jurul unei vechi clădiri burgheze, dădea spre o plajă şi oferea varii activităţi – bărci cu pânze, scufundări, schi nautic –, un bar şi un ring de dans sub cerul liber. Nu erau utilizaţi banii, în locul lor purtam nişte coliere ori brăţări ale căror „perle” din plastic însemnau unul sau cinci franci, în funcţie de culoare, ceea ce permitea părinţilor şi copiilor să trăiască liberi, doar în costumele de baie.

Directorul, un parizian care se înscrisese în cel dintâi Judo Club din Franţa de după război, entuziast al acestei

metode de luptă, instalase un dojo acoperit şi încăpător, plin cu tatamiuri, printre conifere.

Folosindu-se de relaţiile pe care le avea, invita în departamentul Var maeştri japonezi enigmatici, eficienţi, tăcuţi. Francezi şi belgieni în vacanţă se dedau acelei arte marţiale, care răspândea un parfum de noutate pe vremea aceea şi încă nu era trecută între disciplinele olimpice. La Beauvallon nimeni, nici măcar copiii, nu erau lipsiţi de un curs de formare judoka.

Rapid, tata, sportiv dedicat, ajunsese să strălucească în respectivul sport, mai degrabă prin rigoare decât prin supleţe, şi obţinuse centura roşie, care-i atesta excelentul nivel de pregătire, centură care vine imediat sub cea neagră.

Activitatea aceea mă lăsa perplex. La şase ani, opţiunile mele nu treceau de planul esteticii: îmi plăcea atât de mult costumul, chimonoul alb din bumbac gofrat, a cărui bluză mângâia umerii, în timp ce pantalonii largi alungeau siluetele, încât detestam ce făceau cu el judocanii, cum îi deranjau aranjamentul şifonându-l, apucându-l pentru a-şi răsturna adversarul, acoperindu-l de sudoare, de praf, de scuipat. În rest, dorinţa aceea irezistibilă de a-şi da peste cap partenerul mi se părea puerilă, mai ales că era vorba despre adulţi... Cât despre grimasele luptătorilor, acestea atingeau culmea urâţeniei, ca să nu mai vorbim despre zgomotele căderilor şi despre acele „îh”, şi „îu” şi „uf” expirate de torsurile puternice şi transpirate... Obligat să mă aşez în poziţia lotus, la marginea spaţiului în care se băteau bărbaţii, eram mai degrabă pasionat de furnica aceea care ducea în spinare, de-a lungul unei bârne, o sămânţă de pin peste dimensiunile ei decât de spectacolul luptei.

Când tata mi-a propus să mă iniţieze şi pe mine, l-am refuzat, apoi, cum insista, am trecut la o atitudine de

terorist la care am revenit ulterior, imediat ce încerca să mă înveţe ceva: îi făceam praf eforturile prefăcându-mă că nu pricepeam nimic. Stăteam ţeapăn ca lemnul când încerca să mă arunce pe jos, făcând imposibilă priza, apoi îl trânteam cu răutate şi tumultuos pe Cédric, primul băiat pe care mi s-a cerut să-l înfrunt. Şocat, acuzând dureri, Cédric a început să plângă în hohote.

După ce l-a liniştit şi l-a dus la părinţii lui, scuzându-se în fel şi chip, tata s-a repezit la mine.

— Éric, de ce te porţi aşa? Nu e decât un joc.

— Serios? N-are nici un haz.

— L-ai rănit!

— Voia să dea cu mine de pământ.

— E un joc...

— Nu e pentru mine!

Îmi plăcea tare mult să fac pe prostul în faţa tatei, fiindcă îmi reuşea foarte bine.

Convins că se adresa unei brute mărginite, a renunţat să mă mai înveţe.

În librăria de la Strasbourg, domnul şi doamna Ricklin stau de vorbă. Roşii în obraji, ard de dorinţa de a-mi mărturisi ceva, dar nu îndrăznesc.

— Paul ne-a spus atâtea lucruri, începe domnul Ricklin.

— Atâtea lucruri, confirmă soţia lui, scuturându-şi părul zburlit şi cenuşiu.

— Oare... cum să zic...

Habar n-am de ce-o fac, dar îi încurajez.

— Da?

Domnul Ricklin trage adânc aer în piept, se hotărăşte şi începe:

— Avem nişte dezvăluiri de făcut. Despre dumneavoastră şi tatăl dumneavoastră. Care era aşa de mândru de dumneavoastră... Trebuie neapărat să aflaţi.

Mă cutremur. Încerc cumva să mă eschivez, mă uit în dreapta, în stânga, apoi ridic privirea.

Cei doi aşteaptă, nemişcaţi, ţinându-şi respiraţia, uitându-se fix la buzele mele.

Tremur, cum să reacţionez, eu...

— Daţi-mi numărul dumneavoastră de telefon şi vă voi suna.

Mulţumit, domnul Ricklin îmi întinde cartea de vizită.

Doamna Ricklin afişează un aer sceptic.

— Numărul de telefon? Ar fi mai bine să treci pe la noi, Éric. O să-ţi povestim totul.

— Totul! întăreşte domnul Ricklin.

Mă fixează cu gura deschisă, identici după cât au trăit, mâncat, dormit împreună. Am senzaţia că am fost dezbrăcat în faţa lor, că am rămas gol în faţa zecilor de persoane care bat de acum pasul pe loc, pierzându-şi răbdarea.

Domnul Ricklin insistă:

— Avem o casă în Belgia, unde mergem regulat. Am botezat-o Cottage.

— Nu departe de a ta.

— E mai comod.

Bag cartea de vizită în buzunar.

— Voi veni, vă mulţumesc.

*

Destinul găseşte mereu o uşă, o fereastră, o trapă, o bortă de şoarece pe unde să pătrundă.

Şi uite că acum se manifestă. Nu s-a strecurat în carnetele mamei, ci s-a fofilat în trupurile familiei Ricklin. Secretul mă aşteaptă.

*

Dacă vreau să ştiu, o pot face...
Dar chiar îmi doresc?

*

Poate că ar trebui să precizez de ce mă considera atât de uşor tata un tarat. Aceasta fusese ideea pe care şi-o făcuse despre mine în clipa în care am apărut pe lume.

În spitalul Sainte-Foy-lès-Lyon, imediat ce am ieşit din pântecul mamei, tata era să leşine: fiul lui avea buză de iepure! Buza superioară nu era completă, ci prezenta o crestătură care urca până sub nas.

Malformaţia congenitală se putea reduce la o minimă problemă cutanată, însă tata, fizioterapeut, ştia că o asemenea fantă labială era deseori însoţită de retard mintal, deficienţe intelectuale, ba chiar de grave infirmităţi.

Panicat, se pare că a pus pe loc mâna pe mine şi mi-a verificat reflexele.

Dacă a fost liniştit de reacţiile mele, apoi de pediatrul care l-a asigurat că părţile buzei se vor lipi natural în săptămânile următoare, s-a ales totuşi cu un tic: a rămas mereu în alertă în privinţa mea.

— Totul a ţinut de stimulare, fiindcă te-a tot stimulat tatăl tău! îmi amintea mama. Se temea atât de mult că nu eşti normal, încât te-a supus la mii de exerciţii până când ai început să vorbeşti.

*

Grija faţă de aproapele tău are două feţe; tandreţea şi circumspecţia.

Mama mi-a oferit-o pe prima, tata pe a doua.

Ea îşi făcea griji pentru fericirea mea, el se îndoia de reuşită.

Când, în şcoala primară, luam note bune, cele mai bune din clasă, mă făcea „preferatul învăţătoarei” şi se uita la aceasta ameninţător. Când, la colegiu, excelam fără prea mare efort, a decis să schimb şcoala. Când, la liceu, aduceam acasă numai laude, i-a acuzat pe profesori de exces de toleranţă, deplângând ravagiile sistemului, după 1968, şi susţinând sus şi tare că nivelul învăţământului s-a prăbuşit. S-a mai calmat cât de cât când, la şaptesprezece ani, am câştigat concursul naţional de compunere în franceză – concurs la care fiecare director prezenta, dacă avea, cel mai talentat elev la o disciplină anume – şi am fost primit la Palatul Élysée de preşedintele republicii, Valéry Giscard d’Estaing. Nota foarte bună la bacalaureat a contribuit, ulterior, la îmblânzirea lui, până când am intrat la Şcoala Normală Superioară de pe strada Ulm, am obţinut licenţa în filozofie şi apoi doctoratul, la Sorbona.

De la naştere până la douăzeci şi şapte de ani mi-am petrecut timpul liniştindu-l pe tata.

*

Misterul primei clipe. Totul se joacă în doar câteva secunde şi pentru totdeauna...

Privirea suspicioasă pe care tata mi-a aruncat-o în sala de naşteri ne-a condiţionat relaţia.

Circumspecţiei i-am răspuns cu neîncredere.

*

— Ciudat! mi-a spus într-o zi mama. Când erai doar un bebeluş, nu suportai ca tatăl tău să te ţină în braţe sau pe genunchi. Ţipai, plângeai, te făceai roşu ca racul şi trebuia să te strâng la piept.

O distra acel amănunt care continua să o intrige.

Ar fi trebuit să-i răspund:

— Normal, în loc să mă mângâie, mă asculta. Nu mă atingea cu dragoste, ci mă analiza de frică.

*

În pofida zecilor de ani care au trecut, a studiilor absolvite cu brio, a recunoaşterii mele rapide pentru piesele de teatru şi apoi pentru romane, tata nu s-a vindecat niciodată complet de acea obsesie.

Dovada? Când apărea o critică defavorabilă în vreun ziar, în loc să înţeleagă că nici o carieră adevărată nu se parcurge fără semne de ostilitate – după cum mi-a şoptit Omar Sharif, surâzând, în timpul turnării filmului *Domnul Ibrahim*: „Dacă nu eşti criticat înseamnă că nu eşti cunoscut” –, pe tata îl apucau crizele de furie, care-l ţineau câte două săptămâni. Îşi suna prietenii, îşi striga indignarea, compunea scrisori de protest, cerea şi cunoscuţilor să o facă, pe scurt, pornea la luptă.

Lucru care mă emoţiona, fiindcă îi descopeream o vulnerabilitate, o sensibilitate pe care altfel nu aş fi putut-o pune pe seama lui. Şi-atunci îmi reproşam că-l supusesem la încercarea de a fi tată de artist întrucât, evident, nu era dotat pentru aşa ceva.

— Cum de tolerezi chestia asta? mă întreba, sincer mirat de detaşarea mea.

Îi strigam de fiecare dată:

— Ştiu perfect ce fac, de ce o fac şi ce cred despre ce fac. Un imbecil cu pretenţii, care îşi dedică trei minute pentru a critica necruţător ceea ce eu construiesc de ani de zile, nu-mi modifică nici convingerea, nici calea.

— Şi eu cum trebuie să reacţionez?

— Să te-ntorci la părerea ta şi să scapi de ale altora.

Totuşi, nu se vindeca. Sătulă, mama i-a ascuns până la urmă articolele negative, dacă observa când apăreau.

— Tatăl tău iar o să mă necăjească şi-o să trăiesc două săptămâni de calvar.

Pe vremea aceea, credeam că acelui tată influenţabil îi lipsea încrederea în propriile păreri.

Acum, interpretez altfel furiile lui irepresibile faţă de oricine i-ar fi zeflemisit fiul. Lucrul acela îl trimitea înapoi la propriile îndoieli, la neliniştea iniţială, constitutivă, la teroarea care îl cuprinsese în faţa copilului cu defect, care scâncea pe masa de naşteri.

Mama, în schimb, când citea câte o notiţă otrăvită, ridica din umeri şi exclama:

— Adică ăsta nu-l iubeşte pe fiu-meu? Ce cretin!

*

— Ciudat! repeta mama. Când erai doar un bebeluş, nu suportai ca tatăl tău să te ţină în braţe sau pe genunchi. Ţipai, plângeai, te făceai roşu ca racul şi trebuia să te strâng la piept.

Mâini reci, tari, bătătorite. Piele uscată, arsă aproape, lipită de tâmple, aspră pe obraji din cauza bărbieritului imperfect. Irişi cenuşii, tăioşi. Şi apoi fumul de pipă, mirosul de tutun olandez, acru, fetid, consistent, respingător. Câteodată, miros de transpiraţie, fiindcă făcea mult sport.

Alte transpiraţii le-am putut îndrăgi, nu şi pe a lui.

*

Nu semăn cu tata, chestia asta nu mi-a scăpat niciodată.

El era blond, eu sunt brunet.

El era zvelt, eu sunt corpolent.

El avea ochi mari, azurii, eu mă mulţumesc cu unii căprui, obişnuiţi.

Trăsăturile îi erau nete, ascuţite, pe când ale mele sunt rotunjite.

Fizicul lui arian se potrivea cu numele germanic. Al meu, care bate spre coasta africană, face patronimul bizar.

Niciodată nu a exclamat cineva văzându-mă „E leit taică-său!”, mai degrabă o recunoştea pe mama. Când, adult fiind, intram cu el într-un restaurant, nimeni nu bănuia legătura noastră de rudenie. Ba chiar îmi amintesc furia care l-a cuprins într-o braserie de la Paris, din Marais, când un chelner obişnuit cu o clientelă pestriţă mi s-a adresat de parcă aş fi fost tânărul lui amant.

Multă vreme conştient de lipsa de asemănare, nu-i dădeam atenţie, ba chiar mă amuza. Pe vremea când locuiam în blocul din Sainte-Foy-lès-Lyon, până când am împlinit opt ani, locatari ori musafiri mă întrebau uneori:

— Tu de unde vii?

Cum ghiceam motivul întrebării, răspundeam, pentru a-i enerva:

— De la etajul trei.

— Nu, vreau să zic... părinţii?

— Tata e alsacian şi mama lyoneză.

— Aha... Şi nu e vreunul dintre ei... cum să spun... venit din Africa?

— Ba da, aveţi dreptate!

Mă distram cele câteva clipe în care interlocutorul se considera tare şmecher, perspicace, după care adăugam:

— Fratele cel mare al bunicului, Steinmetz, a fost numit episcop în Africa.

Cel care mă întrebase se strâmba, pe când eu râdeam în mine.

Când ne-am mutat la Écully, în vila pe care o cumpăraseră părinţii mei, m-am trezit lipsit de ocazii în care să fim văzuţi împreună, fără vecini, în mijlocul

câmpurilor şi al pădurii, înainte ca împărţirea în loturi să umple, încetul cu încetul, împrejurimile de case.

Într-o sâmbătă, când nişte colege de liceu veniseră să pregătim la mine o prezentare, au exclamat:

— Ce tată frumos ai!

Am rămas interzis. Nu-l considerasem niciodată astfel pe tata şi, uitându-mă la el în voie, nu reuşeam să subscriu la părerea lor.

— Mama, ştii ce mi-au zis ieri colegele? Că tata e frumos.

Roşeaţa i-a colorat obrajii şi a murmurat:

— Tu ce crezi, băiete?

Am făcut ochii mari, mirat. Mi-a şoptit:

— De ce crezi că se-ndrăgostesc toate secretarele lui de el?

Observaţia m-a împietrit. Tata era frumos, iar eu, de cincisprezece ani, nu-mi dădusem seama!

Am fugit în baie şi m-am privit atent în oglindă. Concluzia a căzut ca o secure pe butuc:

— Dacă el e frumos înseamnă că eu nu sunt frumos.

După care, de câte ori fetele exclamau „Ce frumos e tatăl tău!” traduceam imediat mesajul cu „Nu aş fi bănuit că tu, cel atât de naşpa, te tragi dintr-un asemenea tată”.

Cu timpul, percepţia tăioasă a îndepărtării noastre s-a amplificat. Prea puţin ni se potriveau caracterele. El dispreţuia de obicei, eu admiram cu uşurinţă. El dădea peafară de răspunsuri, pe când în mine furnicau întrebările. El era înnebunit după activitatea fizică, eu nu-mi doream decât să mă lăfăi în pat unde să citesc ori să ascult discuri. Lui de artă nu-i păsa.

Era exasperat de faptul că nu reuşea să mă educe aşa cum înţelegea el. Când îmi spunea să fac ceva, imediat îi răspundeam: „De ce?” În timp ce profesorii îmi aduceau laude, el nu reuşea să îmi transmită absolut nimic. Spre

disperarea lui, mă arătam flexibil şi ascultător faţă de mama, dar rebel şi insolent cu el. Nu sesiza că aşezase relaţia noastră sub un semn nefast: autoritatea. Din propria lui experienţă familială, dominarea paternă nu se discuta; după cum el ascultase de tatăl lui, tot aşa sconta pe supunerea mea. Or eu uram autoritatea, a lui sau a oricui altcuiva. Celui care-şi aroga puterea de a-mi comanda, de foarte tânăr îi obiectam cu un „Cu ce drept?”. Cum nimeni nu deţinea un ascendent legitim asupra mea, protestam cu virulenţă. De unde să fi provenit acele iluzii ale superiorităţii? Arbitrariul ierarhic îmi jignea inteligenţa, tonul peremptoriu îmi zburlea sensibilitatea.

Mama obţinea totul de la mine prin blândeţe, tata nimic prin forţă. Şi a pierdut partida. Îi scăpam printre degete tot mai mult.

În adolescenţă, îi inventariam cu cruzime defectele. Pe când eu cântam la pian cu pasiune şi mă îmbătam cu Mozart, Beethoven, Chopin şi Debussy, el nu fredona nimic fără a falsa, începând cu *La Marseillaise* şi împotmolindu-se, fără să vrea, în *Internaţionala*. Machismul lui mă scârbea, deşi era atât de obişnuit printre bărbaţii vremii, şi nu ratam nici o ocazie să i-o spun.

Atitudinea lui faţă de mama a aprins războiul dintre noi. Cuplul lor traversa o criză, iar eu, incapabil să mă detaşez şi să o iau filozofic, am trecut pe loc de partea mamei şi am ieşit la atac.

O mărturisesc: mă puteam dovedi pe cât de franc, pe atât de perfid, căci toate mijloacele se justificau. Pe de o parte ripostam deschis în locul mamei, bravând cu vorbele pe care ea se abţinea să le spună; pe de alta, urinam pe ascuns în sticlele de alcool şi îl anunţam după ce le băuse – motanul Socrate îmi servise drept exemplu: întrucât nu fraterniza cu tata, de fiecare dată când acesta ţipa la el

sau îl respingea violent, pisoiul cobora la tata în birou şi urina pe dosarele lui.

Tata, bărbat frumos? Albastrul ochilor lui era în ochii femeilor catifea, în ai mei oţel.

Am ajuns până aproape să ne luăm la bătaie. După lupta în care ne-am rostogolit pe podea, corp la corp, tata a constatat inteligent:

— Destul. Mi-e ruşine. Nu mai vreau aşa ceva. Trebuie să învăţăm să ne înţelegem.

Din acel moment, am căutat o modalitate de a-i suporta prezenţa, antrenându-mă într-ale diplomaţiei. El, la fel. Succesele mele şcolare ofereau ocazia de a ne bucura în cor. În 1980, mi-am făcut valiza pentru a merge la Şcoala Normală Superioară. Muncisem asiduu şi din dorinţa de a mă cultiva, şi pentru a scăpa de tata; ocazia l-a făcut să se simtă mândru.

Tot timpul am considerat că suntem diferiţi. La douăzeci de ani, pe când plecam de acasă la Paris, tata nu mi se mai părea un membru al familiei, ci un străin.

*

— Ciudat! repeta mama. Când erai doar un bebeluş, nu suportai ca tatăl tău să te ţină în braţe sau pe genunchi. Ţipai, plângeai, te făceai roşu ca racul şi trebuia să te strâng la piept.

Oare carnea mea îl refuza fiindcă nu-l recunoştea ca fiind aceeaşi carne?

*

Tata nu era tatăl meu.

Această convingere crescuse atât de mult în mine încât, la douăzeci de ani, imediat ce am părăsit cuibul părintesc, mi-am însuşit-o ca versiune intimă, autentică şi secretă.

*

Ura pentru tata, sau dragostea pentru mama mă incita să-mi suspectez originea?

*

Dacă mă concepuse cu un necunoscut, nu eram deci decât al ei...

*

Când, pe la douăzeci de ani, l-am studiat pe Freud şi am descoperit complexul lui Oedip, mi s-a făcut rău. Adică să-mi ucid tatăl şi să mă-nsor cu mama? Simbolic, o făceam. Încă din copilărie mă îndepărtasem de el şi mă agăţasem de mama; continuam la maturitate, tratându-l ca pe un străin, în timp ce eram tot mai mult una cu ea.

Lectura aceea m-a răvăşit. Mă temeam prea puţin că voi fi demascat. Încă şi mai puţin că aş putea fi ca toată lumea, fie şi ca Sigmund Freud.

Dintr-odată, obiectam fondatorului psihanalizei că, în cazul meu, o variabilă nu se potrivea: tata nu era tatăl meu.

*

Instalat la Paris, mi-am păstrat pentru mine teoria. În acelaşi timp ne inventam, tata şi cu mine, relaţia de persoane adulte, care se dovedea mai bună decât cea veche.

De la surorile lui am aflat că se temea de mine. Ghicea că, dacă ar fi emis nişte fraze revoltătoare, orice punte ar fi fost tăiată. De fapt, nu se temea de mine, se temea să nu mă piardă.

În faţa eforturilor pe care le depunea pentru a-şi păstra fiul care-i scăpa, rebel, special, întunecat, care nu subscria la ideea lui de fericire, am coborât un pic garda.

Aşa că am adoptat o dublă concepţie: tata nu era tatăl meu, dar voi încerca să ţin la bărbatul acela inteligent, demn, integru, respectabil.

*

O ficţiune de mii de ori întoarsă pe toate părţile sfârşeşte prin a căpăta greutatea realităţii.

Cu cât mă convingeam că mama mă concepuse cu un altul, cu atât mi se părea mai emoţionant falsul tată care manifesta faţă de mine interes, susţinere, admiraţie.

*

Oare el ce ştia?

*

Hazardul geneticii...

De patru sau cinci ori în viaţa mea, când colegi sau prieteni mi-au felicitat tatăl pentru succesele mele şcolare, apoi artistice, bombănise printre dinţi:

— Mda, hazardul geneticii!

Expresia mă străpunsese. Cum adică? Tata socotea că persistau nişte zone de umbră în filiaţia noastră? Rămăsesem împietrit.

Într-o seară, mama era lângă el atunci când, pentru a răspunde unor laude, tata aruncase ceţos:

— Mda, hazardul geneticii!

Ea protestase:

— Ei, Paul, ia stai, nu poţi să spui aşa ceva!

Fără un cuvânt, el o ştersese din încăpere.

Care să fi fost concluzia? Certurile violente, ale căror izbucniri sonore treceau prin uşa dormitorului lor, să fi fost rezultatul unui secret pe care el dorea să-l afle?

*

Uneori încercam să îmi dau seama cu cine mă concepuse mama...

Dintre ipotezele extravagante, se detaşa un candidat: Bobosse.

Trebuia să o fi auzit pe mama pronunţându-i porecla, Bobosse, cu ochi strălucind, cu obrajii înroşindu-i-se, cu pleoapele zvâcnind, cu buzele umflându-i-se, pentru a înţelege impactul animalic pe care îl provoca acel bărbat asupra ei.

Acesta făcea parte din trupa lyoneză care, la mijlocul anilor ’60, resuscita dansurile folclorice şi, mai ales, dansurile de Curte, cele de dinaintea renaşterii barocului în Franţa. Fondatoarea trupei, doamna Decitre, scormonise prin biblioteci şi dăduse de coregrafii străvechi, pe care mama, educator de meserie, le predase membrilor baletului.

Puşti, aşezat pe marginea ringului de dans, urmăream din când în când repetiţiile care mă atrăgeau mai mult decât judoul.

Mă descumpănea un episod, unul care se repeta, unul la care am asistat cu regularitate până la zece ani: mama deschidea balul împreună cu Bobosse.

Nu ştiam fiinţă mai măreaţă decât mama, atunci când dansa: parcă trăgea pe nări cerul şi urca în acesta, răpitor de frumoasă. Nici vreo alta mai strălucitoare decât mama în braţele lui Bobosse nu ştiam. Cu ochii, cu mâinile, cu şoldurile, cu picioarele, acesta veghea asupra ei, agil şi viguros în acelaşi timp, atent, pasionat, devotat, temeinic. Alcătuiau amândoi un cuplu fără egal, el atât de viril, ea

atât de zveltă. Intrau primii în scenă, uimind publicul, imprimând dinamica lor relaxare şi restului trupei, care se ţinea după ei.

— Cum arăta acel Bobosse? mă întreba Bruno căruia îi povesteam respectiva amintire.

— Masiv, lat în umeri, cu coapse puternice, cu mutră binevoitoare, simpatică, nu o frumuseţe, dar un bărbat jovial.

— Cam ca tine, deci?

Tulburat, mi-am trimis gândul în tenebrele minţii. Nu aveam chef nici să discut despre aşa ceva, nici să aflu mai multe.

*

Totuşi, aş fi putut cu uşurinţă să-i cer mamei:

— Vorbeşte-mi despre Bobosse. Cum îl chema în realitate? De ce nu te mai vezi cu el?

Dar asta m-ar fi făcut să trec graniţa care desparte fantasma de realitate, lucru de care nu mă simţeam în stare. Şi m-ar fi obligat să părăsesc un tată pentru un altul, ceea ce-mi displăcea. Numai anonimatul mă satisfăcea.

Esenţialul se mărginea la o propoziţie limpede: atâta vreme cât mama mă concepuse cu un necunoscut, nu eram decât al ei.

*

La şaizeci şi opt de ani, tata s-a prăbuşit inconştient pe gresia din bucătărie. Sângele îi năpădise creierul.

Luat de ambulanţă, a petrecut mai multe luni la spital, la reanimare, între viaţă şi moarte. A ieşit din spital paralizat pentru totdeauna. Hemoragia cerebrală îl lipsise de jumătatea stângă.

De la accidentul lui vascular, am făcut abstracţie de acea teorie, fiindcă sufeream intens pentru el şi cu el. Dacă dragostea nu mi s-a arătat nici pulsională, nici carnală, durerea aşa mi-a ajuns.

Ne-am apropiat în cei optsprezece ani în care a fost încarcerat în închisoarea propriului trup. Bărbatul acela sportiv, care avea nevoie să schieze, să meargă, să escaladeze, să parcurgă kilometri cu bicicleta sau mile în veliere, atletul acela care adora să transpire, să îşi împingă cât mai departe limitele, să îşi testeze puterile până mai să i se facă rău, căruia epuizarea fizică îi provoca un soi de orgasm, a găsit modalitatea de a trece şi peste acea încercare.

Persista în el un copil, unul care aştepta dimineaţa în care, pe cât de repede îşi pierduse controlul asupra corpului, pe atât de repede să şi-l recupereze; dar i s-a alăturat şi un înţelept care se deda cititului, conversaţiei, familiei, prietenilor. Ne trăia prin procură existenţele şi surorii mele, şi nepoţilor, şi mie, iar noi ni le povesteam din plin. M-am apucat să-i consacru mai multe ceasuri decât mamei, la telefon sau la el în cameră, într-atât de mult ne solicita acest lucru. Am reluat firul discuţiilor metafizice sau teologice din trecut, ne refeream la Dumnezeu, la Christos, la tot soiul de subiecte în care el nu credea, dar de care eu mă ataşasem de când fusesem în expediţie în Sahara.

Cum infirmitatea făcuse imposibilă pudoarea, în timpul îngrijirilor din partea infirmierelor i-am zărit de mii de ori corpul gol tatei, sexul lui flasc, chircit, muşchii topiţi, escarele purpurii, pielea palidă.

Anul acela, mai mulţi dintre prietenii lui au suferit accidente similare şi au murit. Cât despre tata, el a supravieţuit optsprezece ani graţie mamei, care şi-a interzis să îl interneze într-o instituţie specializată şi a

decis să se mute într-un apartament adaptat, să-i dedice viaţa, de dimineaţa până seara, prevenitoare, mobilizându-şi forţele de sprinteră, în pofida vârstei, pentru a-l ridica, deplasa în fotoliu, împinge şi-apoi duce în călătorii. Am mers împreună la Paris, la Londra, la Roma. De mai multe ori pe an, părinţii veneau la mine, la Bruxelles, pentru o săptămână, iar eu organizam un întreg circuit al infirmierelor şi fizioterapeuţilor care îl tratau.

În timpul ultimei veniri, i-am prezentat casa de la ţară, pe care o cumpărasem şi în care începusem de cinci ani şantierul. L-am anunţat:

— Aici o să pun un ascensor. Te va sui la tine în cameră, unde va exista şi o baie pentru persoane cu handicap.

— Sper c-o voi vedea, mi-a zis emoţionat.

Nu a văzut-o niciodată, lucru asupra căruia aveam îndoieli, dar nu m-aş fi gândit să îmi pun la punct un domiciliu din care tata ar fi fost exclus.

Boala lui îmi suspendase întrebările. Nu mai doream să-i contest nici paternitatea, nici filiaţia atâta vreme cât rămânea printre noi. Atâta mă prefăcusem că-l iubesc, încât uneori mă întrebam dacă nu cumva chiar ajunsesem s-o fac...

*

În ultimii doi ani, alimentasem noi sentimente ambigue la adresa lui: infirmitatea la care ajunsese o epuiza într-atât pe mama, încât pur şi simplu o trăgea după el în mormânt.

Când mă arătam îngrijorat de problemele ei de sănătate, mama le minimaliza şi conchidea:

— Oricum, cu tatăl tău aşa cum e nu am dreptul să mă îmbolnăvesc! Nu-ţi face sânge rău, Éric, voi rezista.

Se îngrijea de el, nu şi de ea, sau o făcea prea puţin. Îmi condamnam într-atât tatăl că-i strică bătrâneţile mamei,

dacă nu cumva chiar că i le scurtează, încât i-am spus adevărul în faţă. Nici nu am articulat bine câteva cuvinte că a şi oftat:

— Şi eu voiam să-ţi vorbesc despre asta, Éric. Convinge-ţi mama să mă lase din când în când într-o instituţie cu suport medical, ca să se poată relaxa, să vină la tine în Belgia sau să faceţi amândoi o croazieră. Ajută-mă tu, fiindcă mie îmi opune rezistenţă! Îşi închipuie că asta ar însemna că mă părăseşte.

Încă o dată îşi dezvăluia un suflet mai nobil decât credeam că-l are. I-am mulţumit şi m-am luptat cu mama pentru a-i impune câteva scurte ruperi de program.

*

A murit după o agonie în asemenea măsură infernală încât i-am primit cu toţii dispariţia ca pe o eliberare, în primul rând pentru el, în al doilea pentru mama.

*

Nu am fost niciodată tatăl mamei mele, în schimb am fost tatăl tatălui meu. Hemiplegia îl redusese pe Paul Schmitt la un biet corp plăpând, debil, pe care trebuia să îl hrănim, spălăm, ridicăm, deplasăm. Mama nu mi-a lăsat niciodată această posibilitate. Am pierdut o mamă puternică, viguroasă, nu o mamă a cărei senectute ar fi transformat-o în copilul meu.

*

A cerut ca rămăşiţele pământeşti să îi fie preschimbate în cenuşă.

După ceremonia religioasă, mama a refuzat să se îndrepte spre crematoriu, într-atât detesta acea practică. M-am prefăcut că-i împărtăşesc aversiunea, ca să nu se

simtă vinovată, iar Florence, curajoasă, s-a dus în locul nostru.

Când ni s-a adus urna, am privit-o gândindu-mă: „Ia te uită: nici urmă de ADN. Ştiinţa nu-mi va confirma niciodată dacă el a fost tatăl meu. Va trebui ca într-o zi mama să mă pună la curent...”

*

Mama a renăscut. Şi-a recăpătat puterile, energia, optimismul, tenul proaspăt, timpul pentru ea însăşi, timpul pentru noi. Departe de a deveni o văduvă tristă, strălucea.

Era şi ea uimită de tonusul de care dădea dovadă, de curiozitatea, de bucuria ei, deşi îl iubise pe tata şi îi dedicase propria existenţă. Ameţită, mă privea cu aer de fetiţă prinsă cu degetele în prăjitură.

— L-am iubit pe tatăl tău şi mi-am făcut datoria. Acum am şi eu dreptul la o a doua viaţă, nu?

Avea şi dreptul la fericire...

În această a doua sa viaţă, familia a ocupat un loc imens şi, ea şi cu mine, am reînnodat legăturile cu obişnuinţele noastre de altădată – plimbările, călătoriile, sejururile la festivaluri, vacanţele suculente în care alternam soarele şi umbra pentru a putea citi mai bine.

Şi, mai ales, ne-am continuat dialogul scânteietor, hazliu, tandru, necomplexat pe care îl susţineam de cincizeci de ani.

Apropiaţii se mirau, lăsându-ne într-o încăpere la ora 14 şi dând la ora 18 de noi tot acolo, stând tot la taclale fără a ne fi urnit din loc.

— Incredibil! Voi doi mereu aveţi ceva să vă spuneţi?

Ca răspuns, izbucneam în hohote de râs.

*

Într-o vară recentă, am crezut că faimoasa scenă a revelaţiei, cea în care mama îmi dezvăluia secretul naşterii mele, avea în sfârşit să aibă loc.

Mama stătea cu noi la ţară. Îi plăceau atât de mult activităţile de acolo încât, odată ieşită pe uşă, nici că mai intra înapoi până la încheierea sejurului. Se plimba pe aleile grădinii, curăţa trandafirii, se juca mereu cu câinii, lipsită de griji dincolo de meterezele medievale care îi ofereau izolarea la care râvnise. Prinsă de lectură, strecura un scaun sub teiul de lângă turn şi se odihnea acolo ceasuri întregi, până i se alătura Maiestatea Sa Fouki, care, pe loc răsturna situaţia. Fouki domnea la rădăcina teiului ca regele Ludovic cel Sfânt lângă stejarul lui, visând, dormind, spălându-se, contemplând cu aer binevoitor neciopliţii de ţărani care trebăluiau prin jur – adică noi –, în timp ce mama, coborâtă la rolul de însoţitoare, de simplă şi omenească doamnă de companie, veghea ca împărătesei să nu-i fie nici foame, nici sete, nici cald.

În după-amiaza aceea, soarele ardea atât de puternic încât până şi umbra teiului le moleşea. Mama s-a refugiat la răcoarea zidurilor groase şi s-a aşezat în salonul unde scriam.

Între două pahare de ceai de la gheaţă, am stat la taclale cu pasiune, iar conversaţia ne-a adus la subiectul geloziei.

— Tu nu eşti gelos, a observat făcând aluzie la viaţa mea privată.

— Nu. Când gelozia îşi înfige în mine pumnalul, mă detest şi încerc să scap de ea. Şi reuşesc destul de bine.

— Chestie de temperament.

— Nu doar. Lucrul ăsta se asumă. M-am decis să am încredere. Să am încredere în mine. Să am încredere în cel de lângă mine.

— De acord, fiule. E ridicol să fii supărat o viaţă-ntreagă pe cineva pentru un capriciu în fond de înţeles!

— Exact.

A zâmbit şi, dintr-odată, chipul fără riduri, luminos, părea a-mi fi adus în faţa ochilor o tânără de treizeci de ani.

— Odată l-am înşelat pe tatăl tău.

— A, da... am murmurat ascunzându-mi emoţia în spatele unui aer care invita la confesiune.

— Da. În timpul unei cure la băile termale de la Châtel-Guyon. Cu un doctor. Era frumos. Nici eu nu arătam rău. Cam aşa...

A rămas ca fermecată de amintirea în care i se scufundase privirea; după care a îndreptat din nou ochii spre mine.

— A fost tare plăcut şi nu a avut nici o importanţă!

— Nici o importanţă.

A izbucnit în hohote de râs, apoi a continuat:

— Nu asta a fost şi părerea tatălui tău. Vai, chiar nu!

Şi-a izbucnit iarăşi în râs, de parcă furiile tatălui meu ar fi reprezentat şi ele o minunată amintire.

— I-ai spus?!

S-a uitat lung la mine, cu privire lipsită de ascunzişuri.

— Evident.

— Aha!

— Şi el mă înşelase o dată, mai-nainte, şi mi-o spusese.

— A, da?

— Da. Puţin înainte de a te naşte tu.

— Şi tu când ai făcut-o?

— Nu mai ştiu exact. Prin 1964 sau 1965.

Era să strig „După ce m-am născut?”, dar m-am abţinut. Mama se referea la o relaţie care nu mă privea. Am respirat lent, încercând să mă liniştesc. A continuat, cu

privirea aţintită spre amintirile ei, fără a observa tulburarea mea lăuntrică:

— Mă înşelase la Copenhaga. Când făcuse un stagiu de ergoterapie în Danemarca. Tot ziceai tu ceva de ergoterapie... La întoarcere, mi-a mărturisit totul.

— Şi?

— Am considerat că nu avea nici o importanţă.

— Bravo!

Un detaliu din trecut mă deranjează. Îl revăd pe tata afişând un aer visător atunci când amintea de Copenhaga şi adăugând, cu pleoapele coborâte pe jumătate, „oraşul Micii Sirene”, ceea ce, la vremea respectivă, îmi părea doar încă un clişeu printre celelalte mii de care se folosea. Mica sirenă... Mă încrunt, rugându-mă să nu cumva să fi utilizat expresia şi în prezenţa mamei.

Reiau discuţia:

— Deci i-ai povestit episodul tău de „infidelitate”?

— Da. Ei bine, nu l-a acceptat. S-a înfuriat! Şi mi-a reproşat asta toată viaţa. Până şi pe patul de moarte tot mai bombănea.

Chicoteşte: acea gelozie posesivă îmbrăcase pentru ea culorile iubirii.

Ne privim unul pe altul cu atenţie. Acum aştept o a doua mărturisire. Cea referitoare la celălalt adulter. Cel care-mi explică naşterea.

Numai că tăcerea durează.

Mama se apleacă spre Fouki, care, cu privire insistentă, o zgârie pe picior.

— Cred că Maiestatea Sa Fouki cere o gustare.

Se ridică pentru a da oase câinilor.

Rutina vieţii la ţară îşi reia cursul.

Întorcându-mă la scris, oscilez între bucuria de a fi primit acea confidenţă şi angoasa de a nu o fi obţinut pe cea pe care scontam. Mă consolez repetându-mi că mama

trecuse pragul rezervei absolute. În curând, îmi va dezvălui secretul...

*

Mă pregătesc să intru în scenă. În câteva minute voi juca *Domnul Ibrahim şi florile din Coran* în faţa a o mie de spectatori.

Cabina îmi dăruieşte coridorul sacru, silenţios, întunecat unde, la adăpost de alte priviri, se împlineşte metamorfoza care îmi va permite să ies pe scândură debarasat de personalitatea mea, golit de mine, devenit Momo, tatăl lui, mama sau domnul Ibrahim. În oglindă se arată un Schmitt oarecare, pe care fardurile trebuie să-l şteargă; mă sfidează sever, incredul, îndoindu-se că voi reuşi. Deja muzica lui Mozart, pe care am adus-o cu mine – *Cvintetul pentru clarinet* –, sanctuarizează atmosfera cernută de globurile mate care încadrează oglinda, ca nişte meduze fosforescente în inima oceanului. Pe măsură ce elimin cearcănele tamponând cu un lichid portocaliu pe sub ochi, iese la iveală un individ fără vârstă; îmi acopăr cu grijă pielea cu o cremă care o împiedică să strălucească, uniformizată de fondul de ten, o mătuiesc, apoi o luminez graţie diferitelor pudre, încheind machiajul cu o nuanţă brună pe sprâncene. Gata! Iată-mă neutru, indistinct, am căpătat textura unei măşti, m-am transformat într-o pânză pe care, în timpul reprezentaţiei, sufletul dramaturgului va putea desena mai multe chipuri şi zeci de expresii.

Vaporizez peste mine parfum înainte de a mă strecura, cutezător, în mijlocul picăturilor aromate, idol ce se hrăneşte cu miresme.

Încă douăzeci de minute...

Îmi completez exerciţiile de dicţie începute cu două ceasuri mai devreme, pentru a mă dota cu o voce sonoră şi cu consoane ascuţite. Exerciţiile acestea mă amuză

fiindcă, acţionând metodic muşchii respiraţiei şi ai articulaţiei mă gândesc că, dacă voi reuşi, nimeni nu va bănui în ce constă munca depusă. Munca va ascunde munca. Mă străduiesc acum, poate chiar voi reuşi, dar mâine va trebui să o iau de la capăt. Arta scenei rămâne puternică şi fragilă, sublimă şi ridicolă, intensă şi efemeră... Ca viaţa.

Uf, după verificare, vocea îmi sună bine, timbrată, clară, tonică... Stau jos câteva clipe.

În cabină, în acest limb care desparte realitatea de imaginar, nici vorbă de tristeţe. În timp ce actorul se îmbracă, stau de vorbă cu mama: „Vezi, am ajuns şi eu! M-ai dus la teatru, biserica ta, m-ai iniţiat, iar eu am urmat calea. În câteva decenii, am parcurs drumul care duce de la spectator la autor, apoi de la autor la actor. Împins de tine, am mers până la capătul încarnării. Voi încerca să fiu la înălţime, astă-seară. Ai încredere!”

În spaţiul acesta în care atâtea fantome – personajele – capătă viaţă, există şi mama. Naturală, la largul ei, îşi face de lucru, aranjează, surâde, se amuză, se miră, retuşează vreo pată pe bărbia mea. Aici, nu am pierdut-o; veghează asupra mea, ca în săptămânile în care interpretam *Domnul Ibrahim* la Festivalul de la Avignon, în timp ce, în culise, ea juca rolul de costumieră personală.

Tracul mă înăbuşă.

— Ce mi-o fi trebuind mie să fac aşa ceva? o-ntreb.

— Numai tu ştii, băiete. În schimb, ştiu că faci bine ce faci.

— Mi-e frică!

— Adori să-ţi fie frică.

— Aşa e.

— O să te opreşti când nu-ţi va mai fi frică.

— Şi mai adevărat!

— Te las să-ţi dospeşti panica.

De dincolo de uşa închisă, Christophe, managerul turneului, mă anunţă că spectacolul începe în zece minute. Mama fuge să caute un loc în sală.

Pe ecranul telefonului mobil se afişează mesaje de la apropiaţii care îmi urează o seară triumfală. Gata, mă arunc în flăcări...

*

Fiecare reprezentaţie este ca o fericire smulsă din ghearele nenorocirii.

Fiecare reprezentaţie este ca o eternitate furată din ghearele timpului.

Fiecare reprezentaţie este ca o copilărie regăsită.

*

Mă produc tot mai mult pe scenă. Este oare o soluţie să ridic diversiunea la rang de metodă?

*

Scrisul revine în viaţa mea. În timpul turneului cu *Domnul Ibrahim*, încep lucrul la o poveste, *Doamna Pylinska şi secretul lui Chopin*.

Sub pretextul documentării, petrec ore-n şir ascultând muzica lui Chopin. Pe când zbor, visez, freamăt, mă emoţionez, mă ambalez, susţin în faţa celorlalţi şi în a mea însumi că muncesc.

În acelaşi timp, din ce oare e alcătuită imaginaţia?

*

Degeaba compun eu ficţiuni, ele tot despre mine povestesc. Citind frazele pe care pana mi le pune pe hârtie după douăzeci şi doi de ani, zâmbesc:

„— Care să fie secretul lui Chopin?

— Există secrete pe care nu trebuie să le pătrunzi, ci doar să le frecventezi.” (*Doamna Pylinska şi secretul lui Chopin*)

„Ceea ce este frumos într-un mister este secretul pe care-l conţine, şi nu adevărul pe care-l ascunde.” (*Variaţiuni enigmatice*)

Dragostea aceasta pentru întrebare, pasiunea pentru indecis, vecinătatea cu misterul, flirtul cu adevărul care nu ajunge până la a se consuma, toate acestea se manifestă în cărţile mele, dar se nasc din viaţa mea. De-a lungul deceniilor, am aşteptat ca Mama să-mi dezvăluie enigma naşterii mele, şi totuşi nu am întreprins nimic pentru a obţine informaţia.

Ambiguitatea îmi dăruieşte spaţiu pentru visare, libertate.

Incertitudinea, departe de a mă apăsa, mă uşurează.

*

Nu m-a interesat niciodată să ştiu totul despre mine.

Mare partizan al metodelor psihoterapeutice, îmi încurajez prietenii când încep psihoterapia, îi ascult cu atenţie, comentez efectele curei, le aprob progresele, convins.

— Şi tu? îmi zic ei până la urmă.

— Eu? Nu vreau să îmi modific echilibrul ori dezechilibrul care-mi permite să exist.

— Cum aşa?

— De mai multe zeci de ani mă dovedesc dinamic şi prolific. Poate că această putere vine din ignoranţă mai degrabă decât din cunoaştere de sine... Dacă aş afla de ce scriu, oare aş mai scrie?

— Deci alegi fecunditatea în locul fericirii?

Nu voi oferi cheile fiinţei mele nici unui psihanalist şi nici măcar mie. Ce m-aş face atunci? Ce uşă ar putea ele deschide?

Fără îndoială, cea a liniştii...

Or, liniştea nu constituie suprema mea aspiraţie, prefer să acţionez, să creez, să vagabondez, să întreprind.

Ţin ca necunoaşterea de mine însumi să-mi hrănească viaţa şi opera.

*

Mă voi duce într-o zi să vizitez familia Ricklin?

Voi simţi această nevoie?

*

Îmi plac turneele teatrale, fiecare clipă scoate la iveală ineditul. Să parcurgi kilometri după kilometri, să intri într-un oraş necunoscut, să cauţi acolo imediat teatrul precum un călător însetat fântâna, să-i saluţi pe cei de la administrativ şi tehnicienii considerându-te mai nomad decât oricând, să îţi iei în primire cabina, să descoperi o scenă obligatoriu diferită de cea pe care ai călcat în ajun şi decât cea pe care o vei utiliza mâine, să o străbaţi în lung şi-n lat, să-ţi stabileşti reperele, să îţi probezi vocea către toate colţurile sălii, să te familiarizezi cu acustica, să experimentezi pe propria piele luminile succesive ale spectacolului.

Îmi plac teatrele, toate teatrele, cele urâte, cele mici, cele somptuoase, cele colosale, cele intime, cele baroce, cele janseniste, cele cochete, cele prăfuite, cele refăcute, cele de refăcut, cele nici făcute, nici de făcut.

Geografia lor, interioară sau exterioară, s-a schimbat în decursul veacurilor.

Teatrul din trecut se înalţă în centrul oraşului, ca un obiect de preţ; situat printre magazine prospere, participă la luxul şi la activitatea cetăţii, vecin cu barurile, restaurantele, torţă a vieţii nocturne. Teatrele actuale ajung adesea pe centurile oraşelor, având alături o parcare pragmatică.

În teatrul din trecut, sala e fastuoasă, iar culisele mizerabile. A fost conceput pentru încântarea spectatorilor. Cine-ar putea crede atunci când se simte la largul lui sub profilele aurite, sub fresca de pe plafon şi cristalul delirant al lustrei, printre stucaturile pictate, sculpturile şi tapiseriile pestriţe, că dincolo de scena sclipitoare se ascund cabine strâmte, cu podele desfundate, cu tencuiala înnegrită, fără apă, pline de miasme insalubre? Actorii, aceşti proletari ai miraculosului, aceşti mineri ai visării, trăiesc îndelung într-o grotă înainte de a se întâlni cu publicul în plină lumină. Cunoscând asceza înaintea apoteozei.

În schimb, teatrele contemporane oferă deseori o sală neutră, prea puţin atrăgătoare, întunecoasă, de un minimalism funcţional, în timp ce deţin culise faraonice – cabine opulente, luminoase, colorate, mai degrabă garsoniere, dacă nu cumva chiar hale transformate în spaţii de locuit, dotate cu scaune, fotolii, banchete, paturi, toaletă şi duş. De ieri până azi actorii s-au îmburghezit: scăpaţi de statutul de paria, câştigă o pâine mai bună.

Am vreo preferinţă? Dacă rămân un îndrăgostit de toate felurile de teatru, simt mai degrabă dorinţa de a urca pe scenă după ce m-am pregătit în cală, înăbuşindu-mă între pereţii mizerabili ai unui dulap carbonizat. Beţiei de a spune o poveste se adaugă bucuria de a schimba urâţenia cu frumuseţea, strâmtoarea cu spaţiul deschis, penumbra cu un curcubeu. Ce trambulină mai bună decât acele locuri

întunecoase, nesigure şi prăfuite pentru a trece de la realitate la vis?

Turneul cu *Domnul Ibrahim* m-a oprit să alunec în deprimare. Ştiu în fiecare dimineaţă pentru ce mă scol: reprezentaţia de seara.

*

Primul Crăciun fără mama de cincizeci şi opt de ani încoace. Sora mea, Alain, Stéphane, Thibaut, toţi ne-am strâns la ţară, pentru că doream să petrecem acele zile împreună.

Decorul e la locul lui, deja aranjat – pomi de iarnă, ghirlande, cadouri –, dar personal îl percep din culise, lipsit de magie: bradul agonizează, auriul globurilor nu e aur, steluţele consumă electricitate. În plus, Florence şi cu mine nu reuşim să jucăm spectacolul. Ne spunem textul ca nişte bieţi figuranţi, iar acţiunea lâncezeşte.

Mă pasionează să privesc chipul lui Florence. Tandreţii pe care o resimt faţă de sora mea i se adaugă tulburarea de a o întrezări pe mama.

*

Vânzarea apartamentului, estimarea bunurilor, rezolvarea succesiunii.

Florence şi cu mine moştenim o sumă de bani care mă lasă descumpănit, cu gustul amar al absurdului şi lucrului neîncheiat.

— Îţi vei putea face un cadou original! îmi zice Yann. Ceva care să aibă sens pentru tine.

Singurul cadou la care visez în perioada Crăciunului nu va veni niciodată. Nici cu o valiză cu permise de liberă trecere nu se poate readuce o moartă printre cei vii.

*

O nouă singurătate urmează sărbătorilor, singurătatea de ianuarie.

Ar trebui o primăvară, iar eu mă scufund în iarnă.

*

Nu mai visez.

Sau îmi pierd memoria.

*

— Şi datoria ta de a fi fericit, Éric? Haide, puţină disciplină!

*

Aşteptaţi să mi se-ntoarcă bucuria.

Dacă aş scrie o carte despre doliu, aşa aş intitula-o.

*

Închei *Doamna Pylinska şi secretul lui Chopin*, povestea unei iniţieri într-ale muzicii care se dovedeşte o iniţiere într-ale vieţii.

E ciudat cum energiile pozitive îmi hrănesc cărţile în loc să-mi alimenteze existenţa. Scriu o poveste veselă, luminoasă, chiar dacă înlăuntru se găsesc umbre, iar cotidianul meu rămâne opac, lipsit de vitalitate.

Ce e mai bun în mine nu e disponibil pentru mine, ci doar pentru cititorii mei.

*

Maiestatea Sa Fouki se spală cu religiozitate. Cu piciorul în aer, cu limba lipită de el, îşi pregăteşte reapariţia în capul de sus al scării, întrucât e datoare faţă de rangul ei imperial să sosească perfectă, senzaţională, uluitoare.

Îmbătrâneşte. Pregătirile îi iau mai mult timp decât înainte...

Uneori îi întrevăd un clipit care înseamnă: „E teribil că ştacheta e atât de sus!”

Şi mama se comporta aşa. Se scula mai târziu, îi lua un ceas să ni se alăture, dar nu suporta neglijeul.

Îmi dau seama că încep să dau semne de neglijenţă.

*

— Vei fi bunic.

Am îndoieli că am auzit bine şi rămân ca prostul, cu gura căscată, cu respiraţia tăiată.

— Vei fi bunic.

Vasăzică, am auzit bine. Mă cucereşte un val de plăcere: Colombe, cea mai mare dintre cele trei fiice vitrege ale mele, aşteaptă un copil.

*

Începând de ieri, vestea generează o lucrare alchimică în mine. Mă schimb, mă umplu, sângele circulă, bufeuri de bucurie îmi umflă pieptul.

Rănit de moartea mamei, mă împăcasem cu gândul unui viitor care nu mai oferea decât o succesiune de decese. Toamna nu mai ducea decât la o iarnă definitivă. Şi, iată, Colombe îmi vesteşte primăvara.

Cum sunt sensibil la solicitudinea ei, faptul că nu a spus „Voi avea un copil”, ci „Vei fi bunic” transformă evenimentul major pentru ea în dar pentru mine.

În întreg corpul, din creştet până-n tălpi, mă gâdilă furnicile fericirii! Această naştere îmi aduce renaşterea.

*

Între Colombe şi mama se legase o autentică prietenie, fiecare bucurându-se de fiecare dată de momentele petrecute cu cealaltă. Îşi recunoscuseră, probabil, una alteia, o putere comună, ceea ce Colombe mi-a confirmat într-o seară, zicându-mi:

— Mama ta este o luptătoare. La fel ca mine.

Îţi venea să râzi de ea, văzând această tânără delicată, subţire, graţioasă, cu încheieturi atât de fine încât uneori era obligată să îşi cumpere îmbrăcăminte de la raioanele pentru adolescente, considerându-se o luptătoare. Cu toate acestea, luptă şi câştigă încă de la prima ei bătaie de inimă.

O boală rară a afectat-o pe Colombe, mucoviscidoza. Provocată de mutaţii genetice, această malformaţie augmentează vâscozitatea mucozităţilor, acumularea lor în plămâni, ba chiar şi pe căile digestive. Răguşeală, tuse, flegmă, bronşite ticseau cotidianul Colombei în copilărie, după care o inflamare cronică şi o suprainfectare bacteriană nu au încetat să se dezvolte, provocându-i dificultăţi respiratorii. În pofida acestor greutăţi, înconjurată de o familie mobilizată în cel mai înalt grad, Colombe a practicat gimnastica la trapez şi a urmat cursuri serioase, care au adus-o la statutul de judecător în probleme familiale. Deşi se închide în camera ei mai mult de o oră pe zi pentru şedinţa de fizioterapie respiratorie şi este supusă la continue cure de antibiotice în doze mari, merge înainte cu forţă, determinare, încredere. Prezenţa ei e sclipitoare, datorată paradoxului pe care îl reprezintă: un suflet înţelept într-un corp ca nou. Figura ei are douăzeci de ani, surâsul o mie. Cunoaşte fragilitatea existenţei şi nu ignoră că moartea dă târcoale. Din vremea studiilor la drept, este împreună cu Tancrède, pe atât de voinic pe cât este ea de subţire, un medic seducător, original, interesat de arte şi de teatru.

Mă surprinde că a rămas însărcinată. Fireşte, ne comunicase dorinţa ei de a întemeia o familie, dar i se ridicau în faţă două obstacole: Tancrède, deşi îndrăgostit nebuneşte de ea – sau tocmai fiindcă era îndrăgostit nebuneşte –, nu părea deloc grăbit; boala i-ar fi făcut sarcina grea, dacă nu cumva periculoasă. Or, cele două lacăte tocmai săriseră în aer: Tancrède se simte pregătit, iar Spitalul Cochin acceptă aventura.

Yann, care conduce un ONG important în domeniul sănătăţii, la nivel european, nu ia parte la bucuria noastră. E îngrijorat.

*

Ajunge! Mă hotărăsc să lupt împotriva moleşelii, slăbiciunii, lacebunismului.

Mi-am stabilit un pachet de întâlniri, fiindcă vreau să-mi tratez piciorul.

*

Cină la Paris, cu Colombe şi Tancrède. Amândoi respiră contagios fericirea.

În restaurantul asiatic cu decor colonial, vestigiu fanat al Indochinei franceze, Tancrède înfulecă felurile de mâncare cu o poftă neobişnuită, de căpcăun.

În schimb, Colombe, care are greţuri, abia se atinge de ce e în farfurie. Deci el s-a hotărât să mănânce pentru amândoi, dacă nu cumva chiar pentru trei?

*

Peste o săptămână, operaţie la picior. Urgent!

Mama, sau amintirea mamei, aprobă.

*

Intru în cameră. Maiestatea Sa Fouki îşi ridică din pernele pufoase capul, confuză, cu ochii sticloşi. Când mă recunoaşte, ochii i se aprind: mă acceptă cu bunăvoinţă în palatul ei. Se mai uită la mine câteva secunde pentru a se asigura că mă voi linişti, că mă voi întinde în pat ca să citesc, că mă voi aşeza la masa de scris, pe scurt, că nu o voi mai deranja, apoi se culcă la loc: are vise cruciale de terminat!

Lucrez la un text.

Dintr-odată, o prezenţă mă arde parcă.

Fouki mă priveşte fix, ca o pisică prada. Nu ca să mă-nfulece, ci pentru a-mi da ordine. Maiestatea Sa pretinde să-i dau o bucăţică de jambon. Coborâm în bucătărie.

Copiii ei cerşesc batoane. Îi priveşte: „A, da, vă plac chestiile astea... ce idee ciudată.” Daphné şi Lulu apucă grăbite batoanele pe care li le întind şi se duc în living să le ronţăie, în timp ce Fouki mă priveşte lung, sceptică la început; catadicseşte să prindă încet, delicat, un baton între dinţi, cu regret, cu aerul de-a zice: „Dacă-ţi face ţie plăcere...”

Câteva clipe mai târziu, lipit de uşa întredeschisă, o văd rupând între măsele batonul, încântată, cu privire sclipitoare. Intru rapid, se opreşte încurcată şi îşi zice: „M-a prins tocmai când mă delectam, cum ies basma curată?” Se mulţumeşte să mă ignore şi continuă să devoreze batonul, ceea ce înseamnă: „Află că nu exişti.”

Încă o dată, Maiestatea Sa blănoasă îmi administrează o lecţie de viaţă: nici fericire, nici sănătate fără o mare doză de egoism.

*

Operaţia a avut loc de dimineaţă. Uimitoare politeţe a corpului medical, de la medici la asistente, trecând prin infirmiere.

A îngriji înseamnă a avea grijă de cineva... Grijă pe care nu am simţit-o niciodată până acum într-o asemenea măsură.

*

Imediat ce cobor de pe masa de operaţie, înregistrez timp de două zile, în faţa camerei video, un „*master class*” consacrat scriiturii. Cursurile au fost dorite şi organizate de o echipă de femei pe cât de organizate, pe atât de curajoase. Energia lor mi-a plăcut.

Mă satisface pe deplin să vorbesc cu pasiune despre pasiunea mea în faţa unor femei pasionate.

Şi dacă mi-aş vindeca? Nu piciorul, lâncezeala.

*

Colombe nu ia proporţii, în pofida sarcinii. Nu doar că greaţa îi reduce apetitul, dar vomită aproape tot ce mănâncă. Prezenţa fetusului în pântec îi accentuează dificultăţile respiratorii.

— Nici o grijă, ne spune. Mă-ntorc la spital. Dacă mie mi-e rău, atunci celui mic îi merge foarte bine. Trebuie doar să rezist.

Îşi găseşte curajul operând disocierea dintre bebeluş şi fiinţa ei. Sarcina are două chipuri, unul relaxat, celălalt greu de suportat. Ca o adevărată mamă, are deja grijă de copil şi îndură pentru el suferinţele. E pregătită!

*

Când vine pe lume un copil, vine pe lume şi o mamă.

Fiecare naştere este o naştere dublă.

*

Ce nebunie: Festivalul Cărţii de la Nisa îmi propune pentru deschidere să scriu o versiune scenică la *Doamna Pylinska şi secretul lui Chopin*, pentru un actor şi un pianist. Fireşte, voi lua eu rolul actorului şi Nicolas Stavy pe cel al pianistului.

Bruno se alarmează:

— O să ai timp? Trebuie să reaşezi textul, să-l înveţi pe de rost, să alegi muzica, să repeţi cu regizorul. Toate astea peste călătoriile în străinătate pentru lansările de carte şi turneul cu *Domnul Ibrahim*.

— Nu, timp n-o să am; tocmai de-asta o voi face.

*

Uneori mă conving că eu conduc timpul mai degrabă decât a-i fi supus. Voluntarismul meu produce această iluzie.

Timpul trece, zic fataliştii. Dar nu prin faţa mea, nu fără ca eu să-mi dau seama. Nu în ciuda mea, atâta vreme cât îl pot umple cu ceva.

— Prea-ncarci barca, bombăne Bruno.

— Da, dar era cât pe ce s-o pierd.

Surâde. Simte că într-adevăr îmi e mai bine.

*

Îmi învăţ textul, îl întorc pe toate părţile, îmi revin.

*

Colombe rămâne o săptămână la ţară. Am primit misiunea să o alimentăm, pregătindu-i felurile favorite de mâncare, fiindcă a slăbit cinci kilograme de la începutul sarcinii.

În pofida entuziasmului cu care ne îndeplinim sarcina, pesimismul ne dă târcoale. Tancrède se întoarce mai

repede de la Los Angeles. Colombe nu poate reţine hrana şi respiră atât de greu, încât aproape că nu se mai mişcă.

În această după-amiază se bătea uşor pe pântec şi-i murmura copilului:

— Tu chiar c-ai să poţi spune c-ai fost un copil dorit!

*

În ziua de azi, ca în oricare zi, o mamă moare şi aşa e un pic mai puţină dragoste pe pământ.

În ziua de azi, ca în oricare zi, un copil se naşte şi aşa e mult mai multă dragoste pe pământ.

*

Fouki, Maiestatea Sa îmblănită, doarme douăzeci de ore din douăzeci şi patru. Efect al vârstei, fără îndoială, căci împărăteasa japoneză a trecut de şaisprezece ani, ceea ce o face mai mult decât centenară la scară umană.

În schimb, când în sfârşit se arată printre noi, numai ea e de remarcat în încăpere.

De fiecare dată, Daphné şi Lulu tropăie nerăbdătoare, o întâmpină, o sărbătoresc. Discret, le acordă o atingere afectuoasă cu botul. „Da, ştiu: sunteţi mulţumiţi că mă apropii de voi, e normal.”

*

După ce-ai plecat, şopteam, dimineaţa: „În ziua-n care nu vei mai vedea.”

Într-o a doua zi... Într-o a treia...

Ne apropiem de aniversarea lugubră. Acum, nu mai socotesc.

*

Într-o noapte, o maşină i-a dus pe Colombe şi pe Tancrède la Paris. Ea nu mai reuşea să respire. A fost internată la Spitalul Cochin.

*

Ne învârtim ca leul în cuşcă, oră după oră, zi după zi, noapte după noapte în aşteptarea de veşti de la Colombe. Când le primim, ne cuprinde disperarea. Nu există nici o metodă pentru a-i revigora plămânii în pofida suportului ventilator. Nici o metodă de a o susţine. Pierde în continuare din greutate. E transferată la terapie intensivă.

În paralel, se înmulţesc problemele la Teatrul Rive Gauche. În faţa lipsei de siguranţă, la început Bruno a luptat, apoi, cum angoasa creştea a cedat. Incapabil să înfrunte atâtea drame, se izolează într-un discurs obsesiv, nu mai ascultă pe nimeni, transpiră disperare.

În plus, în curând voi zbura în Canada, unde am acceptat, după trei ani de varii amânări, să prezidez Salonul Cărţii din Québec.

Ce e de făcut?

„Treci întotdeauna de partea vieţii”, zicea mama.

*

După ce mi-am făcut valizele, o contemplu pe Fouki, Maiestatea Sa îmblănită, a cărei îmbătrânire s-a accelerat în ultima vreme. Ea, care sărea din pat proaspătă, cochetă, cu manichiura făcută, cu părul neted, trebuie acum să fie trezită pentru a i se scutura culcuşul din care nu mai iese decât ciufulită, confuză, anchilozată, regăsindu-şi imaginea superbă abia pe la jumătatea zilei.

Îngenunchez, o mângâi şi-i şoptesc la ureche:

— Rezistă, Fouki! Şi, mai ales, nu muri! Nu aş avea puterea s-o mai îndur şi pe-asta.

Ochii ei de mahon mă privesc cu seriozitate.

*

Colombe a fost înscrisă în registrul naţional al persoanelor care aşteaptă transplant. Conform medicilor, unica soluţie este transplantul pulmonar.

Or, pentru a putea fi operată, presupunând că vor apărea plămânii pentru grefă, ar trebui să renunţe la sarcină.

A înţeles şi, de două săptămâni, plânge spunându-i adio copilului pe care-l poartă în ea.

*

Te gândeşti mai puţin la moarte atunci când te lupţi concret pentru viaţă.

În acest moment, nu înmulţesc reflecţiile filozofice despre precaritatea existenţei, insuportabila condiţie umană, absurditatea destinului nostru. Nu îmi mai pun întrebări legate de viaţă, o vreau. Pentru Colombe.

Viaţă, numai viaţă! Aş pocni orice individ care, blazat, dandy, luându-şi poze artificiale, ar dispreţui-o. Din fericire, Cioran şi alţi abstracţionişti de teapa lui, cei care cultivă lamentaţia narcisistă, nu trec prin Salonul Cărţii, altfel aş fi sărit la bătaie alimentând presa de scandal.

*

Colombe a născut sub hipnoză. Tancrède a ţinut-o de mână. Copilul de patru luni şi jumătate a murit; se pare că era perfect sănătos.

Şi ea?

*

Sunt la unison cu natura quebecheză care mă îmbată, cenuşie, lividă, nici anotimp, nici anotimp de trecere, mai degrabă neant de anotimpuri. Departe de a fi iarnă, mă mulţumesc cu un morman de zăpadă murdară, neagră, duhnind a urină. Copacii goi, contorsionaţi, torturaţi, care-şi arată mai degrabă papiloame decât muguri, confirmă faptul că viaţa seamănă cu o îndelungată maladie.

În Québec mă simt groaznic de departe ce ceea ce mă preocupă. În pofida telefonului, din cauza decalajului orar, măsor distanţa şi propria izolare.

*

Plămânii lui Colombe s-au oprit.

Un aparat îi extrage sângele prin zona inghinală, îl filtrează, îndepărtează dioxidul de carbon, adaugă oxigen şi îl introduce din nou în corp.

*

Colombe aşteaptă fie organul de grefat, fie moartea.

Cunoscând-o, ştiu că, fie şi sedată, fie extenuată, e conştientă. Se pare că uneori vorbeşte, surâde, glumeşte.

*

Drumurile sinuoase ale acceptabilului şi ale inacceptabilului...

Acum câteva luni nici nu ne dădea prin gând că ar fi putut fi supusă Colombe unui transplant sau, dacă da, atunci era vorba despre un viitor foarte îndepărtat.

Acum o dorim cu ardoare, terorizaţi de ideea că nu se va întâmpla. Râvnim din toate puterile ceea ce refuzam. Vechea presimţire a morţii a ajuns ultima promisiune a vieţii.

*

E nevoie de o moarte pentru a salva această viaţă.

*

Când propun să mă întorc urgent din Canada, sunt oprit: ar fi inutil, vizitele la spital sunt interzise, cu excepţia mamei, tatălui şi logodnicului.

Dimineaţă, Yann mă anunţă că un organ pentru grefă soseşte la Spitalul Foch. Colombe va fi operată în orele următoare.

Speranţă sau panică? Inima îmi bate prea repede.

*

Nu dorm. Mă uit în tavan. Aştept.

La şase mii de kilometri de camera mea de hotel, Colombe este operată.

Şi, dintr-odată, mă arunc pe jos şi mă rog. Mă rog cu violenţă, cu intensitate, cu nevoia ca ruga să-mi fie auzită.

După care mă culc la loc.

Apoi o iau de la capăt.

Şi aşa trece toată noaptea.

*

De ceasuri întregi mă tot uit la telefon. E mort. Tăcerea lui mă sperie. Nimeni nu îndrăzneşte să-mi spună adevărul.

Când sunt în ascensor, mă sună Yann şi mă anunţă că operaţia s-a desfăşurat foarte bine.

Mă prăbuşesc. Şi de bucurie, şi de epuizare.

*

Colombe pare salvată. Epidermic, simt nevoia de a sta de vorbă. Dacă mi-am ucis angoasa, nu reuşesc în schimb să-mi ascund euforia. Febril, elegant în formulări, povestesc tovarăşilor mei de voiaj acea odisee. Ce forţă le răspândeşte modul de a mă asculta! Ochii lor atenţi îmi redau puterile, pe când povestea mă obligă să pun ordine în ideile împrăştiate.

*

— Războinica a învins.

I-o spun mamei, de parcă ar fi aici, lângă mine.

*

Întoarcere la Paris.

Colombe stă într-un pat prea mare pentru ea, slăbită dar vie, descărnată dar veselă, lipsită de muşchi dar dotată cu plămâni. Încântată, ne arată cum inspiră şi expiră profund, fără a tuşi, manevră care nouă, tuturor, ne reuşeşte de mii de ori pe zi, dar care, pentru ea, e o noutate. Miracolul respiraţiei pure. Se minunează de ceea ce noi nu mai conştientizăm.

— Vă daţi seama?! exclamă. Nu mai am nevoie de fizioterapie! Câştig o oră şi jumătate pe zi. Voi putea lucra tot timpul!

Surâdem, tulburaţi. Fără această furie a normalităţii, demult ne-ar fi părăsit.

Dacă se antrenează cineva în datoria fericirii, pe care o prescria mama, atunci ea e aceea.

*

Războinicele fericirii se recunoscuseră între ele.

*

Iubesc viaţa cu o dragoste reîntărită de frica de a o fi putut pierde.

*

Secvenţă bruxelleză, noaptea, de-a lungul straturilor de iarbă care mărginesc bulevardul.

— Câţi ani are căţeluşa? Mereu vă văd cu ea.

— Şaisprezece şi jumătate.

Plouă cu complimente la adresa Maiestăţii Sale din Japonia, care persiflează ceea ce-şi spun aceste fiinţe inferioare; veghind la treburile imperiului, este acaparată de o păpădie care a primit vizita urinară a unui animal pe care îi vine greu să-l identifice.

Când cei ieşiţi la plimbare se îndepărtează, mă aplec spre ea.

— Ţine-te bine, Fouki. Am nevoie de tine.

Suspină. Mă compătimeşte fiindcă nu am înţeles că e eternă.

*

Turneu american cu *Domnul Ibrahim*. New York, San Francisco, Los Angeles. În fiecare seară, la ieşirea din scenă, impresionat de primire, am reflexul de a o suna pe mama, după care arunc telefonul în valiză.

La adăpostul cabinei, înainte de a ajunge la recepţie, lacrimile-mi curg îndelungi, clare, liniştite aproape. Rămân băieţelul care vrea să îşi epateze mama care-l iubeşte.

Durerea şi plăcerea se amestecă. Durere, fiindcă mi-e dor de mama. Plăcere, fiindcă ea m-a făcut, în toate accepţiunile termenului. Iat-o prezentă, nu doar sub forma absenţei ei, dar şi în mine, prin mine.

A fost pentru mine. Sunt pentru ea.

Nu ai dreptul să gemi. Nu ai dreptul la amărăciune.

În lacrimile mele e de acum mai multă bucurie decât tristeţe.

*

Întoarcere la ţară, la viaţa simplă sau pur şi simplu la viaţă.

O fâşie de soare care traversează salonul, dreaptă şi albă printre storurile coborâte, împodobită cu grăunţe vii de polen ce valsează şi se-nvârt, e-ndeajuns pentru a mă ţine ocupat.

*

Prostia tristeţii: nu semnalează decât ce ne lipseşte. Cu degetul îndreptat către absenţă, indică exact ce nu mai este. O obsedată de neant.

Inteligenţa bucuriei: ne indică exact ce este. Cu ochii deschişi, se miră că există şi că are ce are. O fermecată.

Pentru tristeţe, lumea e goală; pentru bucurie, e plină.

Tristeţea, o puştoaică mizerabilă, care denigrează.

Bucuria, o fetiţă care admiră.

Tristeţea, grimasa care neagă.

Bucuria, surâsul care sărbătoreşte.

*

Pesimismul se mărgineşte la sistematizarea tristeţii, optimismul, la cea a bucuriei. Nici una, nici alta nu enunţă un adevăr, ci pune la punct existenţa. Prima adaugă disconfortul, a doua îl atenuează.

*

De-acum, Fouki oboseşte. Îşi petrece zilele ca o somnambulă, prea puţin sigură pe ceea ce face.

*

Ultimele şedinţe de lucru la *Doamna Pylinska şi secretul lui Chopin*.

După un ultim control, Yann m-a bruftuluit:

— Totul e bine, cu excepţia ta! Nu eşti nici la nivelul altora, nu eşti nici la nivelul tău însuţi.

Am protestat, amintindu-i că lăcrimasem în momentul în care Nicolas executase acordurile *Marşului funebru* – mă gândisem la mama. O dovadă de rea-credinţă: ştiu foarte bine că la teatru nu trebuie să plângi, ci să faci să se plângă, nu trebuie să râzi, ci să faci să se râdă, nu trebuie să te emoţionezi, ci să produci emoţie. De mii de ori i-am atacat dur pe cei pe care i-am numit „actorii de primul nivel”, cei care simt în ei lucruri puternice, pe care însă spectatorul nu le simte şi el!

— Mai sunt trei săptămâni până la Nisa? Munceşte, Éric, munceşte. Nu te culca pe-o ureche.

Am ridicat capul, lovit unde mă durea. Mama îmi servea cu regularitate cuvintele acelea, după ce venea de la şedinţele cu părinţii, de la şcoală. „Chiar dacă fiul dumneavoastră obţine note foarte bune, tot ne dezamăgeşte. Întrucât reuşeşte să reţină mai multe pagini pe culoar, înainte de ore, şi, ca atare, scrie bine la lucrările de control, notele bune le ia la repezeală şi fără să-şi prea bată capul, în ultimul moment, fără a fi rezultatul unei construcţii în timp.” Mama se apleca spre mine. „Nu te culca pe-o ureche, băiete.”

Utiliza expresia „băiete” imediat ce plănuia să dea o notă solemnă discuţiei noastre, spre a mă responsabiliza.

Cuvintele îşi atingeau ţinta: pentru mine, Éric-Emmanuel putea să improvizeze, nu şi „băiatul lui Jeannine”. Băiatul lui Jeannine trebuia să se ridice la înălţimea aşteptărilor, băiatul lui Jeannine trebuia să îşi merite acea minunată mamă.

*

Mulţumită lui Yann, lucidei lui durităţi, am muncit mult în ultimele zile. Cred că am depăşit o etapă: nu doar că posed textul, ci şi textul mă posedă pe mine. Iată-l deci că vorbeşte şi trăieşte de unul singur în mine; am ajuns unealta lui ascultătoare.

Repede, să ne pregătim trusa, husa şi mutra supusă: în drum spre teatru!

*

Teatrul Naţional din Nisa.

Premiera cea mai coşmarescă şi mai liniştitoare din viaţa mea. Chiar dacă lipsit de splendidele lui lumini şi de câteva agreabile idei regizorale, din cauza problemelor tehnice, spectacolul a trecut rampa şi a încântat publicul.

Mă întorc la mine în cabină. Când, odată demachiat, îmi recuperez chipul, ghicesc în oglindă figura mamei sub a mea, copleşită, melancolică... Însufleţirea mea îi aduce a infidelitate.

Incapabil să mă controlez, izbucnesc în lacrimi.

Să învăţ. Să accept.

Să învăţ să înaintez fără ea, să călătoresc fără ea, să scriu cărţi pe care nu le va citi, să creez spectacole pe care nu le va vedea, să primesc premii fără – ca-n vremea copilului lyonez – să alerg imediat la ea pentru a pândi mândria ce urma să-i inunde trăsăturile. Să accept să nu mai trăiesc de două ori în acelaşi timp, ca înainte, o dată pentru mine, o dată pentru ea, pentru a i-o povesti.

Să mă obişnuiesc cu absenţa ei. Întotdeauna. Şi pentru totdeauna.

*

Ne întoarcem în grabă de la Festivalul de la Avignon: în timpul unei plimbări, Fouki a suferit un accident vascular. Paralizată, îndură calvarul şi pe veterinarul care doreşte să o eutanasieze şi a ţinut-o drogată până am revenit în Belgia.

Scâncetele i se schimbă când ne zăreşte, din cuşca unde este întinsă pe o parte; mulţumită, se liniştеşte şi speră: „Sunt ei aici, în curând n-o să-mi mai fie rău.” Deschidem uşiţa şi o mângâiem. Şi-a pierdut obişnuita măreţie, este redusă la o căţeluşă care suferă, dar se bucură scheunând pentru că şi-a regăsit familia.

O strâng la piept. În pofida forţei ei mentale, caracterului ei de oţel, nu a putut rezista timpului care uzează şi distruge. Plânsul ei exhală tot atâta durere cât scandal: „Ce mi se-ntâmplă? E intolerabil.”

Veterinarul o adoarme încet, în timp ce îi dăm dovezi de tandreţe.

Şi, dintr-odată, viaţa îşi ia zborul.

Gata.

Bulgărele acesta de energie şi de voluptate nu mai există. Nu a mai rămas decât o somptuoasă blană inertă.

A fost pe cât de violent, pe atât de silenţios.

Suntem răvăşiţi.

Simt că am să mă prăbuşesc din nou...

*

Într-o secundă, o viaţă de şaisprezece ani a plecat. Şaisprezece ani de afecţiune necondiţionată. Şaisprezece ani de frumuseţe. Şaisprezece ani de graţie absolută. Şaisprezece ani de bucurii, de sărbători, de jocuri. Şaisprezece ani de domnie asupra inimii mele şi a familiei noastre, printre care şi propriii ei copii, Daphné şi Lulu, care acum o caută peste tot.

Peste câteva zile se va întoarce acasă, iar noi îi vom răspândi cenuşa în grădină, în jurul teiului unde, alături de mama, îi plăcea să tragă un pui de somn; se va contopi cu trandafirii, cu ierburile, cu straturile de flori, cu boschetele; va rămâne printre noi şi va înflori în fiecare an, iar şi iar.

Fragil, atât de fragil firul unei vieţi...

Ştiu că a cunoscut fericirea şi încerc să păstrez în minte imaginile acelei fericiri. Mai bine e să te bucuri de ceea ce a fost decât să regreţi ce nu mai este.

O mică fiinţă de douăsprezece kilograme a plecat.

— Ei, hai, nu este vorba decât despre un câine! Şi nu unul greu, ci de abia douăsprezece kilograme!

Douăsprezece kilograme de iubire? Ba da, e greu. Foarte greu.

Şi care cântăreşte mai mult de o tonă atunci când pleacă.

*

Animalele scot ce e mai bun în noi.

În faţa lui Fouki am fost tandru, loial, bucuros, iubitor, răbdător, responsabil.

Dacă a dus o viaţă frumoasă de câine alături de mine, şi eu am dus o viaţă frumoasă de om alături de ea.

*

Graţie unei căţeluşe, m-am minunat în fiecare dimineaţă că exist, am întâmpinat fiecare zi ca pe un dar, am mers, am alergat, m-am jucat, am observat natura şi anotimpurile, am dormit cu voluptate, am muncit liniştit, am degustat cotidianul fără sastiseală, m-am străduit să-mi exalt sentimentele.

Profesoara mea de fericire a plecat. Cum voi face, mamă, pentru a mă achita de sarcina fericirii?

*

Fouki ne-a redeschis rănile. Moartea nu i s-a redus numai la propria moarte, ci a oferit o metaforă a altora. În acest moment, fiecare dintre noi şi-a pierdut pentru a doua oară dispăruţii săi. Rătăceam prin casă, jenaţi să ni se încrucişeze privirile ochilor plânşi.

Fiica ei, Daphné, e deprimată. După ce a tot aşteptat să îşi regăsească mama, imediat ce împingeam vreo uşă, mi-a făcut semn din bot către pernele, covoarele, boschetele pe unde se întindea Fouki. Nu ştiu cum să-i explic ce s-a întâmplat sau ce nu se va mai întâmpla... Cât despre Lulu, acestuia i s-au înmulţit bolile. Diaree, eczeme, infectări ale rănilor, încearcă totul pentru a scăpa fie de suferinţă, fie de imposibilitatea de a înţelege. Acum şchiopătează... Cei doi trăiau de doisprezece ani alături de mama lor.

Cât despre noi, oamenii, ne concentrăm asupra veştii bune: Corpul lui Colombe acceptă grefa, drept care ea va ieşi în curând din spital.

*

Din când în când, ne uităm unii la alţii şi ne zicem:

— Vă daţi seama? Am fi putut-o plânge pe Colombe în vara asta, dar îi merge bine. Foarte bine.

Cât de lentă ne e bucuria... Nu explodează. Poartă încă îngrijorarea în spate. Şi noi la fel, ne revenim după patru lui de luptă şi de tratamente intensive.

De fapt, ne apucăm de o operaţiune insolită: doliul doliului. Gândindu-ne prea mult că s-ar fi putut să o pierdem pe Colombe, am admis posibilitatea aceasta undeva, în adâncul nostru... Iar acum trebuie să scăpăm de aceste gânduri.

*

Reprezentaţie cu *Doamna Pylinska şi secretul lui Chopin* la Nohant, pe proprietatea unde compozitorul a locuit împreună cu George Sand.

Domeniul bucolic şi liniştit propune un festival în fosta stână de lângă castel.

Afară sunt 38 de grade, în sala care nu e climatizată şi mai mult, ba încă şi mai şi pe scena îngustă spre care sunt îndreptate reflectoarele. Cât pot să blestem blana falsă pe care o îmbrac pentru a o încarna pe Doamna Pylinska! Cine şi-ar pune vizonul la saună?

Publicul se dovedeşte captivat pe loc, aşa că uităm, şi el şi noi, de etuva estivală.

La un moment dat, Nicolas dilată bizar tempoul din *Prima baladă*; aruncându-i o privire, îl descopăr pe punctul de a leşina, după care îşi revine superb şi încheie piesa cu fuga de cuviinţă.

Revigoraţi de public, ducem mai departe spectacolul la perfecţie. După care ne refugiem în curte, cu hainele leoarcă. Răcoarea nopţii mă reface, dar rămân sub tensiune, fiindcă trebuie să le răspund spectatorilor pasionaţi dându-le autografe pe cărţi.

Ajungem în sfârşit înapoi, în maşină. La volan, Christophe, managerul cu inimă de aur, înjură comportamentul unui angajat, când simt că mi se face rău.

— Trebuie să iau puţin aer...

Cobor geamul: nu e de ajuns.

Christophe opreşte într-o benzinărie.

Deschid portiera, pun picioarele pe pământ şi leşin.

Când redevin conştient, sunt întins pe asfalt, cu Christophe şi Nicolas aplecaţi peste mine. Alarmaţi. Murmur:

— Nu vă speriaţi. Şoc vagal. Părinţii mei erau specialişti.

Bucuria de a reveni la viaţă. Inspir aerul rece şi iute al câmpului. Stelele străpung cerul. Apa pe care Christophe

mi-o toarnă printre buze mi se pare nectar. Îmi retrăiesc viaţa de la naştere la maturitate, ştiind ce părăsesc, ce recuperez, ce mă aşteaptă. Beţia de a exista...

Ne reluăm drumul, care ţine câteva ore bune şi simt o mare bucurie până în momentul în care mă arunc pe pat.

Confidenţă, numai pentru jurnal: mă bucuram la fel de mult şi când am leşinat. „Fac ca ea, mi-am spus fulgerător, şi-o-ntâlnesc.”

*

Moartea pare prea adesea soluţia durerii. Imposibil de calculat ocaziile în care mi-am strigat: „Ajunge, trebuie să-nceteze imediat!”, dorindu-mi să mă prăbuşesc definitiv.

Providenţial, e în mine o instanţă care rezistă pe loc în faţa acestei exclamaţii.

Dacă o parte din mintea mea emite această dorinţă sinucigaşă, o alta o distruge.

Trăiesc o diviziune.

Sunt o diviziune.

*

Colombe se întoarce acasă, după mai multe luni de spital.

*

Dintr-odată, mă pun pe scris.

Nu aşa ar fi trebuit să se desfăşoare vara. Obligat să mă odihnesc, prefer să lupt împotriva forţelor neantului, mă dau de partea vieţii, adaug viaţă vieţii.

Cartea se va intitula *Félix şi izvorul invizibil*.

*

Nostalgia-n avans...

Sentimentul acesta a luminat toate momentele pe care le-am trăit cu mama în ultimii ani, nu doar atunci când o părăseam pentru a urca într-un taxi, trimiţându-i saluturi îndelungi la care răspundea din balcon. Când ne plimbam, când stăteam de vorbă, când luam parte la un spectacol, ba chiar când fremătam de mulţumire, o distanţă subită îmi comanda: „Profită! Într-o zi, lucrul acesta va dispărea.” Chiar dacă aparţineam scenei pe care o împărtăşeam amândoi, tot o copleşea un recul. „Savurează, gustă, îmbrăţişează, căci clipa zboară.” Realitatea lua deja forma amintirii.

Nostalgia-n avans...

O lovitură de pumnal a viitorului implântată-n prezent.

O lovitură de pumnal a nefericirii în inima fericirii.

O lovitură de pumnal a neantului în fiinţă.

*

Această nostalgie-n avans vine din spiritul care murmură: „Pe-asta o ţin minte, e frumoasă şi preţioasă.”

Un sentiment pe cât de trist, pe-atât de blând.

Sarea existenţei.

*

Să cultivi gustul pentru unic, să măsori fragilitatea, să percepi efemerul.

Pentru a nu rata nimic, pentru a nu pierde nimic, voi practica şi mai mult nostalgia-n avans.

*

Cartea înaintează. Se impune.

Mi-a cerut să existe şi-am ascultat-o.

Departe de a o dicta, ea mi se dictează.

*

Nu voi fi fost decât moaşa cărţilor mele.

Cât de mult îmi place acest termen feminin!

*

Am încheiat prima formă a cărţii şi, graţie lui Gisèle, am curăţat-o, am scuturat-o, am ceruit-o.

După ea, au citit *Félix şi izvorul invizibil* şi Yann, şi Bruno.

Întorcându-se la mine, mi-au strigat:

— Îţi dai seama ce-ai scris?

— Ce?

— Povestea unui băiat care reuşeşte să îşi învie mama.

Rămân un timp fără cuvinte: nici vorbă să-mi fi trecut prin cap gândul în aceste săptămâni.

*

În septembrie mă mut la Teatrul Rive Gauche pentru a interpreta *Domnul Ibrahim şi florile din Coran*. Deşi am trecut deja prin două sute de reprezentaţii, riscul Parisului mă înspăimântă. În capitală, abundenţa de săli, exigenţa răsfăţată a spectatorilor îmi dau impresia că joc pentru întâia oară.

— Când nu o să-ţi mai fie frică, vei opri totul, îmi repetă mama.

Ţâşnesc pe scenă cu energia taurului care intră în arenă.

*

Machiaj, demachiere! Niciodată nu m-am privit atâta în oglindă ca în această lună de spectacole.

Îmi place să văd chipul mamei într-al meu.

*

Privesc ţintă reflectarea mea în oglindă timp de o oră şi acolo eşti. Carne şi suflet. În mine.

*

Joc *Domnul Ibrahim* cu casa-nchisă şi nimeni nu se miră. În afară de mine.

*

Mă privea ca pe o fiinţă unică, incomparabilă, dotată. Iată cheia destinului meu: am crezut în privirea mamei.

*

Morala teatrului.

Nu-mi zic niciodată: „La ce bun?” Când îmi folosesc vocea sau sunt atent la precizia consoanelor, nu mi se pare că am făcut destul. „Cine va observa detaliile astea?” îmi suflă un sceptic din fundul cabinei. „Eu”, răspunde mama. Şi-atunci o iau de la capăt, insist, perseverez. Grimase, mlădierea corzilor vocale, musculatura buzelor, lucrul cu dentalele, cu siflantele... Încerc să nu scrâşnesc „r”-urile în manieră belgiană, ci să le rotunjesc. „Trrr. Drrr. Vrrr.” Şi iar...

Ştiu că totul e-nscris în ordinea efemerului. Pe când, de obicei, cuvintele mele de autor curg în bronzul indestructibil al unei cărţi, aici nu scriu decât pe apă, alcătuind valuri ori reflectări în conştiinţa spectatorilor, a căror memorie, într-o bună zi, se va şterge la rândul ei. Şi totuşi nu mi se pare derizoriu. Mă voi dezlănţui oricum, chiar dacă teatrul cuprinde, după mărimea lui, trei sute sau două mii de persoane. Chiar dacă mă produc în capitală sau într-un târguşor, îmi voi mobiliza toate

puterile. Face focul economie de el însuşi? Face flacăra calcule? Orice-ar fi, mă voi consuma.

Uneori îmi spun că, poate, în public sunt aşezaţi oameni pe care nu mi-ar plăcea să-i cunosc mai bine, dar nici gândul acesta nu mă opreşte. Au venit la teatru, loc sacru al omenescului, aşteaptă tot ce e mai bun, aşa că le voi oferi tot ce pot mai bine.

Plăcerea celorlalţi e mântuirea mea.

*

Tinereţea ţi-o ocupi cu pregătirea pentru viaţă, iar bătrâneţea cu amintirea a ceea ce ai trăit. Făcând acestea, ratezi prezentul, singurul care există, căzând în două capcane, cea a viitorului care nu există şi cea a trecutului care nu mai există. Cât timp pierdut! Sau, mai degrabă: cât prezent pierdut!

Ar trebui să nu trăim decât clipa, sub unicul ei soare. Amintirea nu luminează, stinge. Cât despre planuri, acestea nu distilează decât raze înguste de lumină, selective şi sărace asupra realităţii imediate.

În timpul doliului, teatrul sau scrisul nu m-au smuls de la esenţial, ci m-au condus înapoi la el: trăirea clipei pe scândură, trăirea clipei pe foaia de hârtie. Prin ele am cunoscut intensitatea devoţiunii faţă de prezent.

Viaţa ca Acţiune a graţiei.

*

Să te fereşti de doi asasini: nostalgia şi speranţa. Care ucid prezentul.

*

Reprezentaţiile pariziene m-au extenuat, cu atât mai mult cu cât, odată încheiată cea din urmă, printre

şedinţele Goncourt, am luat avioane pentru a ajunge la lansările cărţilor mele în mai multe ţări: Italia, România, Turcia, Georgia.

Pentru a-mi reface tonusul, plec cu Yann şi cu Bruno la Praga, pentru câteva zile. Nu poate decât să-mi placă un oraş pe care, la vremea lui, Mozart l-a iubit cu ardoare.

*

Praga.

În prima noapte mi-a fost imposibil să adorm. Pe la două dimineaţa am reuşit să schimb camera. Degeaba! Problema în mine era.

Transpiram, inima îmi bătea prea repede, mă sufocam.

*

Deşi sedus de Praga, sufeream de crize de angoasă necontrolate, incontrolabile.

Astfel, în după-amiaza aceasta, la Operă, în timpul *Macbeth*-ului lui Verdi, executat mediocru, nu am mai avut aer, mi-am simţit pulsul accelerându-se şi mi-am dorit să ies la aer curat.

Am încercat împreună să ne dăm seama ce îmi provocase starea de rău, din cele ce mâncasem, şi am conchis că era vorba despre exces de sare.

*

Întoarcere la Bruxelles. Intru în panică la gândul de a mă culca, fiindcă ştiu că inima îmi va bate de să-mi sară din piept, că mă voi prăbuşi în angoasă, că nu voi aţipi.

*

Trei nopţi bătând trotuarele bruxelleze pentru a-mi regla inima, pentru a-mi epuiza trupul. Somnul mă ocoleşte.

*

Panică. Sentimentul absurdului. De ce să trăieşti? De ce să te încăpăţânezi să trăieşti? La ce bun?

*

Lucrul angoasant în angoasă este că aceasta nu are obiect.

Frica desemnează duşmanul. Angoasa, nu.

*

Angoasei nu-i e frică de nimic, ci e frica nimicului.

*

— Intri într-o altă etapă a doliului, sugerează Bruno. Întrerupând brusc munca, suprimi tensiunile şi stresul obişnuite, care te ţineau în picioare. Deci îţi pierzi reperele. Dar va trece şi asta.

Totuşi, aceste crize mi se par străine de durerea mea.

Tristeţea nu împarte nimic cu angoasa. Când mi-e dor de mama, mă prăbuşesc într-o prăpastie, o prăpastie delimitată, înconjurată de amintiri. Când simt angoasa, cad în gol, un gol pur, infinit, fără pereţi şi fără fund.

Când sunt trist, mă pot agăţa de trecut. Când sunt angoasat, nu am nimic de care să mă prind.

În tristeţe tot rămâne o fiinţă, o fiinţă care ne lipseşte. În angoasă nu e decât neant.

*

Cer sfatul lui Alain G., medicul meu curant.

Acesta procedează prin excludere, verificând analizele cardiace, pulmonare şi bănuind o cauză psihologică.

— Duci prea multe greutăţi pe umeri, ai prea multe responsabilităţi: teatrul tău din Paris, opera de scriitor, reprezentaţiile ca actor, regiile, călătoriile în străinătate, lecturile obligatorii pentru Academia Goncourt.

Stăm la taclale ca nişte prieteni intimi, cuprinşi de fericirea delicată a descărcării sufletului.

Mă sfătuieşte să recurg la un psihoterapeut pentru a-mi putea încheia doliul. Admit cu umilinţă că singur nu aş reuşi; totuşi, în mine, continui să nu cred că aceste crize au vreo legătură cu mama.

— Éric, nu ştim totul despre noi înşine.

Sunt de acord.

*

Crizele continuă.

*

Sunt tot mai groaznice.

*

Duminică după-amiază joc *Domnul Ibrahim* la Bruxelles, iar eu nu am închis un ochi de treizeci de ore. Alain vine de urgenţă. Îmi evaluează panica şi îmi prescrie un anxiolitic.

După ce îl înghit, mă ghemuiesc pe jos, direct pe podea, ca un animal rănit care nu doreşte decât să fie lăsat să moară.

*

Plecăm la ţară pentru Crăciun şi m-am hotărât să nu mă mai ating de cutia de anxiolitice, chiar dacă o ţin pe-aproape: cu un sfert de pastilă dorm cam douăsprezece ore.

Cât despre psihoterapeut, cartea lui de vizită e la mine în buzunar, dar încă nu mă decid să formez numărul de telefon.

*

Crizele de angoasă revin.

*

Totul mă irită, oamenii, ştirile, filmele, cărţile. Trec prin sat pentru a-mi plimba câinii, aruncând priviri îngrozite în interiorul caselor.

— De ce nu se sinucid oamenii ăştia? Ce viaţă degeaba! Ca a mea.

Daphné şi Lulu mă calcă pe nervi. Când se uită la mine aşteptând un sărut, o mângâiere, un joc, un os, o plimbare, îi persiflez:

— La ce bun, amărâţilor? Încă ceva de mâncare, ăsta vă e scopul?

Sunt conştient că înjur, mă răstesc, exagerez, delirez, scuturat de un val de insulte devastatoare, de o silă universală.

Seara, m-am uitat la luna înecată în ceaţă şi am apostrofat-o, de parcă ar fi încarnat-o pe mama:

— Norocul tău c-ai dat colţul. Cel puţin, treaba-i gata!

*

Nu mă mai recunosc în nimic din ce gândesc. Nu mai sunt eu însumi. Altcineva mi-a luat locul.

*

Cât o să mai rezist aşa?

Şi de ce să rezist?

*

Doar o întrebare pertinentă: de ce nu sunt mai multe sinucideri?

De ce se cramponează oamenii?

Pentru mine, scandaloasă nu e moartea, ci viaţa.

*

Viitorul meu constă într-un spital de psihiatrie. Nu există altă ieşire.

*

Pipăi cartea de vizită a psihoterapeutului. O să-l sun?

La ce bun?

*

În timp ce, acoperit de sudoare, cu respiraţia tăiată, mă învârt iar şi iar prin încăperi, pentru a-mi potoli inima înnebunită, Yann exclamă:

— Parc-ai fi un toxicoman!

Mă opresc: o idee mă lămureşte.

Am fost otrăvit.

*

Sunt convins că am descoperit originea răului.

La Praga, unde au început tulburările, observasem în trusa cu medicamente un miros dubios, dar nu controlasem mai îndeaproape cauza. Dimineaţa şi seara luam din trusă dozele tratamentului prescris.

Or, constat acum că un flacon e deschis, iar conţinutul lui impregnează textura trusei şi celelalte cutii. Scot flaconul: pe etichetă e un cap de mort.

Un fungicid cumpărat din Statele Unite, pentru micozele unghiilor, se vărsase peste tot. Pe când eticheta interzicea chiar şi inhalarea, eu îl înghiţisem când luasem pilulele contaminate.

Da, eram otrăvit. Nu de cineva anume, ci de propria mea neglijenţă.

*

Confirmare experimentală a teoriei pe care o emisesem: de când am curăţat trusa şi am aruncat la gunoi medicamentele infestate, nu mai transpir, inima îmi bate calm, mi-am regăsit somnul şi angoasa m-a părăsit.

Presupusesem corect că acele crize nu aveau nici o legătură cu mama, că nu trebuiau psihologizate, ci fiziologizate.

Depresia? Fără legătură cu tristeţea, se referea la corp, nu la spirit. Fiindcă un drog îmi modificase echilibrul chimic, mă prăbuşisem. Imediat ce l-am suprimat, mi-am regăsit caracterul şi sentimentele.

Un intrus se infiltrase în mine şi mă manipula. Diavolul se reduce la ceva molecular. Diavolul e chimic.

*

Mă preocup din nou de datoria mea de fericire. O etapă a fost depăşită: mi-am recuperat natura pozitivă, mă bucur şi sunt conştient că o am.

Mama nu mi-a făcut numai darul *vieţii*, a reuşit ceva încă şi mai bun: mi-a oferit *viaţa frumoasă*. Curioasă, plină de vitalitate, atentă, energică, sprintenă, dotată cu o memorie excepţională, sensibilă la prezent, practica uimirea şi cultiva bucuria.

E rândul meu!

*

— Ce-o să faci cu banii de la mama ta? mă întreabă Bruno.

— Aştept să-mi vină o idee bună, dar nu pare grăbită să-şi facă apariţia.

Nu vreau ca aceşti bani să rămână bani, să sporească în cont unde se vor confunda cu alte depuneri, până când nu-i voi mai recunoaşte. Trebuie să extirp cifrele.

*

Sentimentele merg câte două, ca umbra şi lumina.

Nu există sentimente celibatare, toate trăiesc în cuplu.

În acest moment, Tristeţea mea găteşte alături de Bucurie. Nostalgia mi-a invitat Veselia la dans, pentru a sărbători vremurile bune de altădată, dar Veselia socoteşte c-o va păpăci. Credinţa şi Îndoiala fac o călătorie de nuntă în deşert. Braţ la braţ, Încrederea şi Angoasa se plimbă în noaptea înstelată; când una îşi scrânteşte glezna, cealaltă o susţine. Nepăsarea oferă un buchet de flori Îngrijorării şi unii chiar pretind că Disperarea cere în căsătorie Speranţa.

Prostia noastră e că le separăm. Păstrând numai Speranţa. Suprimând Tristeţea. Arestând Îndoiala.

Dar, fără Îndoială, Credinţa devine intolerantă, apoi violentă şi ulterior ucigaşă.

Dar, fără Tristeţe, Bucuria ajunge să se cunoască atât de puţin, încât fie se ignoră, fie se dezintegrează.

Dar, fără Disperare, Speranţa se preschimbă-n prostie.

Să nu le dorim divorţul. Să încercăm mai degrabă să ne găsim locul în mijlocul acestor tensiuni.

*

„Te iubesc.”

Nici măcar şoptite, nici măcar murmurate nu mi-a adresat vreodată aceste trei silabe – „te iubesc”. Nu e nevoie să se enunţe ceea ce e evident! Să exclami „E frumos afară!” când afară e frumos înseamnă să vorbeşti degeaba.

Nici eu nu i-am spus vreodată „Te iubesc”. Mi s-ar fi părut grotesc. Dovezile de dragoste fac mai mult decât declaraţiile de dragoste. Să lăsăm vorbele pe seama mincinoşilor sau panicarzilor.

*

Iubirea nu trebuie îngropată cu vorbe. Cuvintele zdrelesc, corup, abuzează, învrăjbesc, exagerează, devalorizează, distrug, aparţin la fel de bine naivilor şi vulgarilor, cinicilor, fricoşilor, şmecherilor, leneşilor, escrocilor, proştilor.

Mama şi cu mine împărtăşeam aceeaşi convingere: iubirea este o floare de preţ care se păstrează printr-o linişte sacră, de teamă să nu poarte apoi cicatricea unor termeni inadecvaţi.

*

Cinci săptămâni în blândul Montréal, oraşul călduros din climatul glacial. În două decenii, Québecul a sfârşit prin a ajunge ţara străină în care am petrecut cel mai mult timp – mă surprind, de altfel, ca, utilizând termenul „străină”, să-l găsesc nepotrivit, într-atât sejururile mele aici au alcătuit ţesătura unor senzaţii familiare.

Québecul se dovedeşte un pur şi magistral rezultat al încăpăţânării omeneşti: să durezi oraşe pe un teritoriu ostil, să edifici o naţiune cu indivizi veniţi de peste tot, să se vorbească franceza în America de Nord. Pe plăcuţele de înmatriculare, mai repede decât să se scrie „Îmi

amintesc”, mai bine ar fi înscrise cuvintele „Nimeni nu are obligaţia imposibilului”[2]. Quebechezul reprezintă un paradox: un suflet de fier îmbrăcat într-un hanorac umplut cu puf. Pe când istoria demonstrează că locuitorii Québecului se dovedesc bătăioşi, încăpăţânaţi, îndârjiţi, ba chiar agresivi, aceştia te întâmpină joviali, blânzi, amabili. Soarele care, la acea latitudine, li se dăruieşte cu zgârcenie, îl poartă în inimi, şi seninul în zâmbete.

Dacă Statele Unite sunt masculinul, Canada e femininul. Pentru primele, viaţa se organizează în jurul aşa-ziselor valori virile, agresivitate, cult al reuşitei, gust al forţei, tentaţia violenţei, dragostea de putere, imperialismul cuceritor. Pentru a doua, de dezvoltat sunt valorile interiorităţii şi ale căminului, refugiul, armonia, pacifismul, grija pentru realizarea personală. O dovedeşte literatura, fiindcă este de ajuns să citäm Premiile Nobel obţinute pentru a înţelege: Ernest Hemingway pentru Statele Unite, Alice Munro pentru Canada.

Deocamdată, repet aici *Misterul Carmen*, un text pe care l-am creat la Opera din Paris sub formă de concert-lectură – *Misterul Bizet* –, dar care devine un adevărat spectacol graţie lui Lorraine Pintal, o comoară de inteligenţă şi de energie, care ne îndrumă pe mine, pe cântăreţi şi pianistul quebechez.

Mai degrabă decât un personaj, încarnez naratorul care conduce ancheta asupra morţii lui Bizet, scormoneşte prin trecut, reflectează asupra sensului operelor, pictează fondul unui tablou de epocă şi oferă câteva analize

---

[2] *Je me souviens*, deviză înscrisă pe stema Canadei începând din 1883, apare în acest fel pe toate plăcuţele de înmatriculare ale maşinilor din Canada; *À l’impossible nul n’est tenu*, expresie franceză cu originile probabil în Evul Mediu, de domeniul filozofiei şi al teologiei – astfel, Sfântul Toma d’ Aquino o utiliza în forma sa latină: *Nullus tenetur ad impossibile*. (N. tr.)

filozofice. Rolul meu cere autoritate şi, sub acest bloc de autoritate, sculptez ulterior câteva nuanţe.

Marie-Josée Lord, splendida soprană de origine haitiană cu care împart scena, îmi spune de dimineaţă, amuzată de cămăşile şi costumele în care m-a văzut apărând în cele două săptămâni de repetiţii:

— Sunteţi îndrăgostit de albastru.

Surprins, roşesc cu atât mai mult cu cât remarc pertinenţa observaţiei: fără să o fi premeditat, îmbrăcămintea mea parcurge albastrul în multiple variante. Pentru a-mi ascunde tulburarea, răspund lăudăros:

— Culoarea misticismului.

Mă gândesc la nuanţele de albastru ale frescelor sau altarelor care mă vrăjesc în pictura italiană. Însă mă înţeapă acul adevărului:

„Iepuraşul meu albastru...”

Glasul tandru al mamei îmi revine în memorie:

„Iepuraşul meu albastru...”

Porecla pe care mi-o dădea când eram doar între noi...

De unde să-i fi venit acea imagine? Nu am auzit niciodată pe nimeni folosind acea formulare, nu am reperat-o nici în vreo carte sau în vreun film.

„Iepuraşul meu albastru...”

Cuvintele ne dăltuiesc destinele. Se ştie că prenumele şi patronimele proiectează asupra vieţilor noastre luminile sau umbrele lor – psihanaliştii o explică atunci când îşi tratează pacienţii, romancierii o folosesc atunci când îşi botează personajele –, însă este neglijată amprenta pe care o lasă şi aceste expresii glumeţe, aruncate din zbor, care par să nu aparţină decât clipei în care trec prin aer ca un freamăt.

Dacă acest „iepuraş albastru” nici nu m-a dotat cu dinţi de rozător, nici nu mi-a lungit urechile, în schimb m-a făcut

să caut în albastru un refugiu, protecţia afectivă, un sentiment de siguranţă.

Astă-seară îmi contemplu hainele din dulapul hotelului, care, în loc să atârne, se însufleţesc, în conciliabul unele cu altele, iar eu murmur, adresându-mă mamei: „Bună alegere!”

*

În această dimineaţă, o lumină inedită.

Îmi închipui că îmi inventez viaţa când, în realitate, o calchiez după a mamei.

Se dusese în Canada să danseze, o lună-ntreagă, în timpul Expoziţiei Universale de la Montréal, din 1967.

Eu ce fac în acest moment? Rămân o lună la Montréal pentru a juca la Théâtre du Nouveau Monde.

La Montréal, mama prezenta dansuri franceze din epoca barocului. Eu prezint muzică franceză din epoca romantismului.

Ea inova, eu reproduc.

Şi asta mă încântă...

*

Premiera cu *Misterul Carmen*.

Fără ca publicul s-o ştie, îmi aduce în primul rând un triumf personal, fiindcă m-am rănit acum două zile pe trotuarele Montréalului. Faimoasa gheaţă neagră, acel polei atât de şlefuit de nisip încât devine mai negru decât asfaltul, a dat cu mine de pământ. Genunchiul drept, cel care fusese operat, nu a rezistat.

Am acum o însuşire fiziologică rarisimă: la mine, călcâiul lui Ahile e la genunchi.

Paralizat de durere, incapabil să mai merg, mi-am petrecut ultimele repetiţii spunându-mi textul de la

marginea scenei, dintr-un scaun cu rotile care nu putea risca să intre în decorul în pantă...

Mi s-a sugerat să amân premiera: am refuzat din respect faţă de public şi de partenerii mei deja gata de spectacol. Am fost sfătuit să folosesc nişte anti-inflamatoare eficiente: nu le-am acceptat de teamă ca sedativele să nu-mi altereze concentrarea.

Astă-seară, am fost condus în scaunul cu rotile până la ieşirea din culise şi acolo, imediat ce a răsunat muzica, m-am ridicat, am intrat în scenă şi am început spectacolul. Miracolul adrenalinei: am rezistat cele două ore. Pentru o clipă, genunchiul a cedat sub mine, publicul a tresărit, m-am agăţat de pian şi toţi au crezut că alunecasem pe o treaptă a decorului.

După ce ne-am plecat în faţa publicului care aplauda în picioare, ne-am serbat bucuria în foaierul actorilor. Yann şi Bruno au sosit primii lângă mine – Gisèle, bolnavă, rămăsese în Europa –, ştiau cât sufăr şi, odată cu felicitările, m-au certat înfuriaţi pentru că îmi pusesem sănătatea în pericol pentru spectacol. M-am apărat:

— Lucrul acesta dovedeşte puterea spiritului asupra corpului.

— Când corpul ţi se va face praf, n-o să mai ai asupra a ce să îţi exerciţi forţa!

O aud pe mama în spatele reproşurilor lor.

După care prietenii, cu Denis Robert în frunte, au năvălit în foaier şi am cules astfel roadele vitejiei de moment.

Mă amuză un detaliu. Văzându-mă imobilizat, cu piciorul ridicat, cu genunchiul înfăşurat în cuburi de greaţă, unii spectatori au o grimasă sceptică: îşi închipuie că joc teatru, dar nu mai înainte, pe scenă, ci acum...

*

Reprezentaţia merge minunat şi genunchiul merge mai bine; condamnat la ore îndelungate de imobilitate în camera de hotel, îmi dau seama că se apropie aniversarea mea, deci şi aceea a morţii mamei. Doi ani...

Am lăsat prea multe gânduri în şantier. Trebuie să închei ceva.

*

Avionul traversează Atlanticul pentru a mă readuce în Europa. Cât ţine zborul de noapte, pasagerii aţipesc în jurul meu, în timp ce eu scriu.

Stewardesa este amuzată de singularitatea comportamentului meu:

— Domnule Schmitt, dumneavoastră nu dormiţi niciodată?

— Niciodată în avion.

Partea reptiliană a creierului meu nu admite să umblu prin aer şi îmi interzice să adorm, pentru a rămâne vigilent, gata să intervin în caz de pericol.

Degeaba îi răspunde un alt pol al creierului că, nul fiind în ale aeronauticii, în ale mecanicii, în ale informaticii, nu aş şti cum să reacţionez în cazul unei catastrofe, instanţa reptiliană nu se lasă: eu veghez.

Dormiţi liniştiţi, dragi tovarăşi de drum, ţin garda sus.

*

Aterizez la Bruxelles cu două sarcini urgente în minte: să vizitez familia Ricklin şi să mă duc la cimitir.

E timpul să mă lupt cu fantomele.

*

Casa se adăposteşte în scobitura dintre două dealuri, într-o vale împădurită pe unde curge un râu. Singura

clădire din împrejurimi, o fostă fabrică de hârtie în ruină, îşi încheie existenţa cu ferestrele sparte, acoperişul prăbuşit, folosind drept refugiu corbilor sau bălăriilor; douăzeci de metri mai în spate, moara de apă, năucă parcă, şi-a încetat şi ea activitatea, roata încremenindu-i deasupra firului de apă, urmaş al torentului de altădată.

Taxiul mă lasă în faţa unei porţi joase roşu închis.

Casa familiei Ricklin seamănă mai degrabă a decor de cabană decât a cabană. Porumbei din lut ars cocoţaţi pe burlane, buldogi lăcuiţi păzind pragul, colivii agăţate ici-colo cu vrăbii de porţelan înăuntru, jucării metalice care şuieră când bate vântul, muşcate pe marginea ferestrelor, oale de pământ şi jardiniere de-a lungul faţadei acoperite de iederă, nimic nu lipseşte pentru a crea o atmosferă ţărănească.

— Intră, Éric, intră!

Solange Ricklin îşi scoate capul coafat printr-o lucarnă şi mă încurajează:

— Apropie-te!

Chiar se vede că înaintez de parc-aş da înapoi?

René Ricklin deschide uşa joasă, ceea ce declanşează un concert de clopoţei care îţi zgârie urechile.

— Ce ne bucurăm că ne vizitezi.

Îşi întinde greoi braţele spre mine, iar eu îi strâng mâna cu palma uscată. Le ofer o cutie de ciocolată cumpărată de la Bruxelles.

— De la Bruxelles?

Faptul că e de la Bruxelles li se pare fabulos...

Schimbăm câteva amabilităţi şi mă iau să le vizitez magherniţa strâmtă, de care sunt la fel de mândri ca Ludovic XIV de Versailles. Fac risipă de complimente la adresa pânzei pepit, a pernelor brodate, a mobilierului ceruit peste măsură, a podelelor cu plăci de argilă tocite, a tapetului fanat. Mă înflăcărez cu pasiune, sinceritatea mea

neavând vreo legătură cu conţinutul exclamaţiilor, ci cu grija de a le fi pe plac. Grămada prodigioasă de obiecte inutile îmi permite să improvizez şi îmi dă treptat încredere – într-atât mă tem de discuţia care va urma...

Ne întoarcem în livingul strâmt, aproape de şemineul încărcat de buchete de flori uscate. Cei doi Ricklin se afundă în fotoliile care parcă-i înghit. Aici, la ei acasă, mi se par foarte bătrâni, mai bătrâni decât în timpul şedinţei de autografe de la Strasbourg; s-au micşorat aşa, în hainele şi între mobilele lor.

Se ridică dintr-odată pentru a-mi propune ceva de băut, jenaţi că uitaseră s-o facă.

— Vin? Pariez că eşti ca tatăl tău.

— Ei da, Paul chiar le trăgea pe gât!

— René a pus deoparte câteva sticle de la noi, din Alsacia.

— Solange, Alsacia înseamnă şi de la el de-acasă. Familia Schmitt locuia la Colmar.

— Din care vrei? Alb, bine-înţeles?

Simt că i-aş supăra dacă aş refuza. Inventez o petrecere de aseară, mult prea din belşug udată cu alcool, ceea ce mă împiedică să mai beau ceva azi; minciuna enormă convinge mai bine decât adevărul – nu beau alcool.

— Atunci, un ceai de plante? încercă Solange, dezamăgită.

— Ah, nu-ndrăzneam să...

— Fireşte, un ceai de plante o să te dreagă, îmi strigă, surprinsă şi ea de propriul reflex matern.

În ciuda oaselor care-i trosnesc, se repede spre bucătărie, în timp ce René pleacă să caute ceva prăjituri. Se agită împiedicându-se, într-un adevărat talmeş-balmeş. Şi, deşi agitaţi, se grăbesc încet.

— Ce fel de ceai de plante? De Ceylon sau Earl Grey?

Familia Ricklin nu face diferenţa dintre ceai de plante şi ceai normal. Mă distrează să semăn o asemenea frământare:

— De bergamotă.

Solange îşi strecoară capul pe uşă, în living.

— Îmi pare rău, nu am decât de Ceylon sau Earl Grey.

— Atunci Earl Grey.

— O să vezi, e la fel de bun!

René Ricklin a profitat de episod pentru a aduce o cutie metalică plină cu fotografii.

— Le-am pus deoparte, duminică, gândindu-ne la tine.

Mă impresionează câtă ostenealã îşi dăduseră; în timp ce eu îmi imaginam că vizita nu avea importanţă decât pentru mine, în realitate conta la fel de mult şi pentru ei.

Ne uităm la pozele din trecut, în care tata apare tânăr, printre judocanii pasionaţi. Solange şi René recunosc cu satisfacţie toate chipurile ale căror nume ori trăsături nu-mi amintesc nimic.

Gust din prăjitură, un soi de turtă aspră care mi se lipeşte de limbă.

— Nu cumva ai uitat să pui drojdie? întreabă strident René strâmbându-se, îngrozit de ceea ce tocmai înghiţise.

Solange îşi priveşte bărbatul cu un dispreţ zdrobitor.

— Nu se pune drojdie în pandişpan.

— E foarte fad.

Solange catadicseşte să se uite la bucata pe care i-o arată. Clipeşte. Şi răspunde incisiv:

— Am schimbat forma.

Impresionat, René mai duce o bucată la gură.

— Indigestă, totuşi...

— Pandişpanul meu, indigest? Nu sunt decât chestii bune în el.

— Da, dar...

— Mai du-te la dentist, bietul de tine. Pandişpanul meu e foarte bun.

Se întoarce şi-mi zice, uşor agresivă:

— Nu-i aşa?

Simt capcana închizându-se: ori mă pun rău cu el, ori mă pun rău cu ea. Aleg o a treia cale:

— Voiaţi să-mi spuneţi ceva despre tata?

— Ei, da... în fine...

Emoţia li se aşterne pe chipuri. Bolborosesc:

— E plăcut să evoci trecutul...

Se sfătuiesc. Discret, ea îi ordonă să înceapă el. Bărbatul îşi drege glasul:

— Te treceau fiori când îl auzeai pe Paul vorbind despre tine. Era atât de mândru! Atât de mândru!

Solange îl corectează:

— Era îndrăgostit!

— Poftim?

— Tatăl tău nu avea destule cuvinte de laudă.

Cobor, încurcat, privirea. Solange tresare.

— Cum adică? Nu ştiai?

— Mai degrabă beneficiam de ceartă şi observaţii neplăcute.

René Ricklin continuă încruntat, de parc-aş avea zece ani:

— Normal, îşi făcea datoria de tată.

Solange Ricklin se strâmbă, gustând şi ea din turtă.

— Trebuie c-am uitat să pun albuş bătut.

— Vezi?! exclamă soţul victorios.

— Taci din gură. Numai cine nu munceşte nu greşeşte.

Se privesc lung şi, de comun acord, închid povestea cu pandişpanul.

Solange se întoarce spre mine.

— Pe la spatele tău, sărea-n ochi că te idolatriza. Ohoho!

— Ohoho! îi întăreşte René spusele.

Solange îl priveşte atentă, sperând să continue el. Cum bărbatul se opreşte, bătrâna scutură iritată din bărbie şi se apleacă spre mine.

— Vorbea despre tine înainte să...

— Înainte să ce?

— Înainte să te naşti.

— Poftim?

— Îşi amintea perfect ziua în care...

— Ziua-n care ce?...

— Ziua în care s-a făcut.

Oftează satisfăcută. René dă din cap, admirativ.

Mă uit atent la ei, consternat de faptul că stau de vorbă cu doi nebuni. Îmi vine să plec şi, aproape fără să vreau, mă ridic în picioare.

Se cutremură amândoi. Solange îşi ceartă bărbatul:

— Aşa ne-ncurcăm, René: nu pricepe nimic.

— Ba da, pricepe.

— Ba nu.

Bătrâna mă prinde de braţ. Cu un gest rugător, mă face să mă aşez la loc, îşi ţine respiraţia, apoi mă întreabă:

— Te-ai născut în martie 1960, nu-i aşa?

— Da.

— Deci ai fost conceput în iulie.

— Ei... da... fără îndoială.

— Sigur! Nu eşti nici căţeluş, nici elefănţel, deci ai fost conceput în iulie 1959. Unde? La Beauvallon!

— De acord.

— Ei bine, tatăl tău afirma că îşi amintea ziua în care te-a conceput împreună cu mama ta.

— Poftim?

— Într-o după-amiază caniculară, în timpul siestei.

Domnul Ricklin îşi recapătă curajul şi continuă:

— Nu doar că vorbea despre asta ani mai târziu, dar mi-a spus-o şi-n ziua aceea.

— Poftim?

— Tatăl tău a venit lângă mine, pe tatami, pe la şapte seara, ora de antrenament. Paul era un bărbat frumos, dar, în seara aceea, radia, era-n al nouălea cer. L-am ironizat, a izbucnit în râs şi mi-a spus că făcuse, împreună cu mama ta, o „siestă" extraordinară şi că, dacă nu va avea un copil după o asemenea după-amiază, nu mai apucă altă dată.

— Tatăl şi mama ta hotărâseră să mai facă un copil, explică Solange. „Băiat sau fată?" l-am întrebat. „Ce contează! mi-a răspuns. Dar, după Florence, un băiat ar fi ideal. Alegere regală!"

Solange conchide:

— Şi, nouă luni mai târziu, ai sosit tu!

Sunt stupefiat. Tot ce am crezut aceste zeci de ani se prăbuşeşte. Îmi privesc fix vârfurile pantofilor şi îngaim:

— Asta... asta voiaţi să-mi spuneţi?

Aprobă în cor:

— Da... Nu e ceva banal, nu-i aşa?

Pufnesc, mulţumiţi de efect. Solange se-ntoarce spre René:

— Puţini oameni ştiu când şi-au conceput copilul.

— Iar copiii lor şi mai puţin, adaugă bătrânul.

— Paul şi Jeannine au avut acest privilegiu. Rolul nostru a constat în a ţi-o spune.

Murmur cu voce albă:

— Vă mulţumesc.

Solange mă strânge de mână.

— Părinţii tăi te adorau şi te-au făcut adorându-se.

Fără a înţelege ce mi se întâmplă, îmi dau lacrimile.

*

Familia Ricklin mi-a dăruit un tată care este chiar al meu.

*

Ruşinea o fi izbucnirea adevărului?

În orice caz, mi-a colorat toate gândurile.

Copleşit de propria eroare, mă condamn, îmi cântăresc ingratitudinea, abjecţia consideraţiilor mele privitoare la tata; înţeleg că am pus pe seama mamei o duplicitate care-i nega onestitatea şi îi batjocorea dragostea profundă pentru soţul ei. Mă descopăr un ticălos, meschin, suspicios, feroce, obtuz, mizerabil. Mă urăsc.

Cine pune perversiunea pe seama altora nu face altceva decât să şi-o exercite pe a sa.

Ruşinea este lumina neagră a lucidităţii.

*

Îmi revizitez memoria în lumina a ceea ce de acum ştiu.

Ochelarii de cal cad, evidenţele mă copleşesc. Îmi revin în faţa ochilor scene pe care le interpretasem greşit...

Astfel, acea după-amiază când, la ţară, mama îmi mărturisise că îl înşelase pe tata, după o ceartă cu acesta. De atunci aşteptasem o a doua mărturisire, cea mai importantă, cea care mă privea direct. Cum de putusem da dovadă de atâta orbire? Mama îmi precizase „l-am înşelat o dată”, ba chiar specificase „după ce te-ai născut tu” şi, mai ales, amintise de furia teribilă a tatei care, ca un macho rudimentar, întorsese acea poveste pe toate feţele, până la ultima suflare. Ar fi suportat un asemenea bărbat şi cel mai mic dubiu privitor la fiul lui? Ar fi crescut un asemenea gelos copilul unui rival? Evident, nu. Povestindu-mi acea rătăcire, mama nu deschidea uşa către alte mărturisiri, ci o închidea. Departe de a-mi pune

originea sub semnul întrebării, îmi oferea un certificat de filiaţie.

Prostia mea nu văzuse însă nimic.

Ce inepţie şi atunci când crezusem că întrezăresc o fâşie de adevăr în expresia tatălui meu „hazardul geneticii”! Lansa acele cuvinte imediat ce i se făcea un compliment legat de mine, pentru a-şi ascunde emoţia sub umor, pentru a se apăra de o mândrie ridicolă cu o ironie fină. Striga sus şi tare *hazardul geneticii* şi gândea *carne din carnea mea, sânge din sângele meu*.

Când mama, auzindu-l, îl bombănise încetişor – „Ei, Paul, nu poţi să spui aşa ceva!” –, nu o păcătoasă ori o soţie supusă bănuielii se indigna, ci o îndrăgostită care recunoştea în fiul ei prelungirea soţului venerat.

*

Eventuala subtilitate de spirit pe care o deţin nu a folosit la altceva decât la a naşte erori. Dacă există aici inteligenţă, atunci este una care s-a abătut de la drumul bun.

Nu simplitatea a fost punctul meu forte.

*

Cât de tare ne iubim greşelile! Cât de tare ne sperie adevărul!

Am aşteptat toată viaţa o mărturisire care nu a venit niciodată. Şi pe bună dreptate! Nu fusese vorba decât despre o poveste pe care singur mi-o creasem şi pentru care aşteptam o confirmare din afară.

*

Ruşinea mea are drept bază umilinţa de a nu fi ceea ce credeam că sunt, adică un om corect şi lipsit de prejudecăţi.

*

Dacă, într-o zi, va descoperi cineva această mărturisire, va afla şi despre ruşinea aceasta. Însă nu mi-e ruşine de ruşinea mea, căci constituie singurul petic de onoare care-mi rămâne.

*

Trecutul are chipul prezentului. Se strâmba când mă luptam cu tata; azi, surâde.

Îmi vin în minte amintirile momentelor de fericire trăite alături de tata: plimbările prin pădurea de la Pilat, care ne permiteau să luăm masa aşezaţi pe muşchi, printre tufişurile cu miros de turbă; escaladarea unor stânci; lungile expediţii pe schiuri; discuţiile nocturne în jurul unui planiglob; pianul nou făcut cadou în adolescenţa mea.

Are loc o triere. Îmi schimb copilăria.

*

Sâmbătă dimineaţă.

Mă trezesc, am şaisprezece ani.

Tata, aplecat deasupra mea, mă priveşte tandru. E clar că stă acolo de ceva vreme, aşteptând să ies din somn.

Mă ridic şi întreb, clătinându-mă:

— Cât e ceasul?

— Unsprezece.

— Aoleu... nu mi-am dat seama.

— Normal, aveai nevoie să dormi.

Probabil am o mină zăpăcită, fiindcă faţa i se luminează.

— A fost magistral aseară. M-ai uluit. Nu ştiam că eşti aşa de talentat.

Cobor pleoapele, emoţionat. În seara din ajun, am jucat şi am regizat prima mea piesă la clubul de teatru al liceului, *Grégoire sau de ce mazărea e verde*.

Mă soarbe din ochi, intrigat, admirativ, iubitor.

— E dat naibii băiatul ăsta al meu!

Mai mult decât un armistiţiu între noi, declaraţia a inaugurat o eră: dacă teatrul produce astfel de efecte, voi adora teatrul.

*

Un amănunt mă împiedică să mă urăsc, voinţa, afirmată de-a lungul deceniilor, de a-mi iubi tatăl. În pofida reticenţelor mele viscerale, în pofida incompatibilităţii noastre de caracter, am ales să-i întorc ceea ce-mi oferea, adică respect şi afecţiune. Cuvintele amabile şi mângâierile nu mi se potriveau, dar menţineam aparenţele la nivelul corectitudinii.

Decisesem să-l apreciez. Fără a fi sigur pe rezultat, făceam eforturile necesare.

O datorie de dragoste mai mult decât un elan de iubire.

*

Mă-ntreb încă o dată: teoriile mele anterioare nu cumva ţineau de simplificare?

Credeam că mă constrâng să-l iubesc; totuşi, când a suferit accidentul cerebral care l-a paralizat, n-am mai putut dormi bine un an întreg, sfâşiat şi eu interior, în propria-mi carne, simţind ce i-o răvăşea pe-a lui.

Or, emoţia aceea dorisem ulterior să o şterg. Şi reuşisem.

*

Îmi amintesc iarăşi de visele mele.

Ceva se destinde în mine, pe măsură ce îmi reapropriez tatăl pe care mă las în voie să-l iubesc.

Nu mă tem nici de această eliberare a sentimentelor, nici de această eliberare a viselor. Până unde mă vor duce?

*

Taxiul mă poartă până la cimitirul Sainte-Foy-lès- Lyon, unde, acum doi ani, am însoţit-o pe mama până la groapă.

Un soare de chihlimbar, vesel, îmbucătăţeşte clădirile, insolent, excesiv de puternic – se răzbună pe reţinerea la care l-a supus iarna; florile umplu ramurile, păpădiile scot capetele printre pietre, copacii ori mărăcinişurile colcăie de frunze, polenul zboară. Hotărâtă, primăvara cucereşte oraşul.

Urcăm panta de la Fourvière. Zâmbesc. Lyonul îşi recuperează geografia originală: mama mă aşteaptă în vârful colinei.

Când ajungem în sat, trecem prin faţa şcolii primare, apoi prin faţa grădiniţei. Oprim la stop. Nimic nu s-a schimbat: copiii ies de la şcoală, unii râzând, alţii preocupaţi, sunt aşteptaţi de mamă, de o vecină, de o soră mai mare, cei mici înfofoliţi, cei mari îmbrăcaţi mai potrivit. Lumina mi se pare aceeaşi în care-mi sunt îmbăiate amintirile, crudă, contrastantă. Uitându-mă la faţade, regăsesc totul identic, timpul nu a curs pe aici: zidurile din anii ’50 îşi arată vârsta prin stil, prin vetustul tencuielii, dar, în ochii mei de băieţel, deja păreau străvechi. Ciudat... Dacă nu aş fi conştient de cei cincizeci şi opt de ani ai mei, aş coborî din maşină pentru a mă întâlni cu realitatea de odinioară, rămasă intactă.

Taxiul demarează din nou. Ne apropiem de cimitir. Şoferul se îngrijorează:

— Ce tot arată aparatul ăsta?

Sistemul de navigare indică un drum pe care el, profesionist cu experienţă, îl consideră greşit.

Ezită şi se întoarce spre mine.

— Săgeata arată spre dreapta, deşi aş fi luat-o mai degrabă la stânga. Ce părere aveţi?

Răspund, din reflex:

— Să urmăm săgeata. Dacă se înşală, schimbăm direcţia. Morţii au tot timpul.

Mă ascultă. Prin urmare, facem ce e indicat pe ecranul care, după nenumărate viraje, ne lasă în faţa unui câmp plin de buruieni, printre nişte construcţii.

— Ciudat, nu? exclamă şoferul.

— Programul dumneavoastră este devansat cu o sută de ani şi indică singurul loc în care încă se mai putea adăposti un cimitir.

Am senzaţia că programul, simţindu-mi confuzia, s-a dezorientat din empatie.

Şoferul porneşte mai departe.

— O să merg pe unde ştiu eu.

Înaintăm şi observ că suntem pe o alee numită Alban Vistel. Imediat îmi vine în minte chipul acelui erou al Rezistenţei, cu trăsături nobile, adâncite de vârstă, autor a mai multe cărţi, care mi-a acordat un premiu pe când aveam şaisprezece ani – Premiul Rezistenţei – pentru un text în care preamăream victoria asupra nazismului. Înmânându-mi premiul, mi-a şoptit la ureche: „Eşti un scriitor înnăscut şi-ţi vei găsi mântuirea prin scris”, ceea ce m-a lăsat fără cuvinte.

Ce belşug de amintiri! A hotărât oare trecutul să-mi aducă o gardă de onoare până la cimitir?

Taxiul opreşte în faţa gardului înalt din fier forjat.

— Vă las aici şi parchez un pic mai încolo, la umbră. Nu vă grăbiţi.

Picioarele îmi tremură, dârdâi, ceafa mi-e rece, sunt impresionat că mă prezint la această întâlnire, de parc-aş fi aşteptat.

Urc încet aleea aşternută cu pietriş. Nimeni nu este în cimitir în dimineaţa aceasta, nici vizitatori, nici muncitori şi nici nu se anunţă vreo ceremonie. Respir uşurat.

Picioarele mă duc fără greş până la monumentul din granit cenuşiu, împodobit de parcă ar fi din marmură şi atât de neted încât pare lăcuit. Litere aurite, gravate, anunţă sobru: *Paul Schmitt 1928 – 2012. Jeannine Schmitt născută Trolliet 1930 – 2017.*

Lacrimile mi se scurg impetuoase, intense, lipsite de gânduri, lacrimi pur şi simplu. Nu ştiu ce povestesc lacrimile acestea ale mele. Dar sunt aici. Esenţiale. Sunt eu însumi.

Nu, mama nu m-a minţit niciodată: tata era chiar tata, iar ea odihneşte pentru totdeauna alături de el. Cu atât mai bine.

„Vino cu mine la cimitir să-l vedem pe taică-tău!” Nu mă dusesem să mă reculeg lângă piatra aceea pestriţă, în pofida nenumăratelor rugăminţi.

„Vino cu mine la cimitir să-l vedem pe taică-tău!”

Uite c-am venit. Mama a reuşit.

După ce-a plecat, mama mi-a oferit acest dar: mi-a restituit un tată, tatăl meu, dragostea tatălui meu, dragostea pentru tatăl meu. Iată că în sfârşit îl iau în considerare mai degrabă sentimental decât printr-un efort de voinţă pe acest tată, fiindcă îl privesc prin ochii mamei mele, fie ei şi închişi.

Ce răsturnare de situaţie! Sunt acum în faţa mormântului părinţilor mei şi gândurile mele se îndreaptă către amândoi.

Când mi se mai potolesc lacrimile, ridic ochii şi privesc în jur. Cimitirul în pantă, aşezat pe coasta dealului, are

peisajul la picioare, oferind un tablou panoramic. Încă o dată, mama alesese din punctul de vedere al păsărilor. Existenţa i-a fost marcată de coerenţă. Începând de la apartamentul copilăriei, care domina Lyonul, până la acest cimitir aşezat pe o colină, a ales numai locuri care să bucure, nu să deprime, şi să transforme universul într-un spectacol. Toată viaţa – şi-a ei, şi-a noastră – s-a purtat ca o artistă; a dăruit-o, modestă, cu armonie. Aparţinea acelei categorii de oameni, anonimi şi numeroşi, care nu atrage lumina, ci o produce.

Îmi înţelegeam acum lacrimile... Vorbeau despre nefericirea de a-mi fi pierdut două fiinţe dragi şi despre fericirea de a fi gândindu-mă la ceea ce aceste fiinţe îmi oferiseră. Melancolia şi gratitudinea se amestecă.

Deasupra, pe creasta dealului, nişte câini în lanţ latră cu glas răguşit. Lucru care mă irită, fiindcă îmi aduc aminte că morţii nu mai au auz.

Cu toate acestea, chiar dacă nu mai au auz, tot stau de vorbă cu părinţii mei. Vorbele îmi ies de-a valma din gură. Chiar dacă mă simt ridicol, continui până când apare cuvântul care îmi sintetizează tot acest discurs interminabil:

— Mulţumesc.

Clipă în care îmi sună telefonul. Pe ecran apare un mesaj. Îl citesc: „Te iubesc.”

Iubirea vieţii mele îmi dă un semn. Hazardul să fie? Destinul?

Răspund: „Şi eu te iubesc”, şi-o fac chiar eu, care de luni de zile mă arătam incapabil să pronunţ ori să scriu vreo vorbă afectuoasă.

Pe granitul cenuşiu, fire de mică sclipesc în soare. Părinţii, de acolo de unde odihnesc, îmi sugerează: „E bine-n braţele-n care trăieşti.”

Repet:

— Mulţumesc.

Tresar dintr-odată, privind mormintele vecine cu cel al familiei mele. Vocea tatei îmi zice, ironică:

— Ai văzut între cine locuim?

Confirm, citind inscripţiile de pe monumentele funerare de alături: între un domn Connard şi un domn Volage![3]

Recunosc umorul tatei şi râd în hohote împreună cu el.

De-acum trebuie să plec.

Dar nu e cum. Imediat ce fac doi paşi pentru a mă îndepărta, lacrimile mă opresc şi mă întorc lângă părinţii mei.

Mă întorc, mă întorc, mă întorc. Şi le vorbesc, iar şi iar. Mărturisesc privilegiul de a fi fiul lor. Sunt atât de mândru! Mulţumesc.

În sfârşit, mă smulg de lângă mormânt şi cobor spre gard.

Şi astfel se încheie călătoria mea de doi ani: o voi percepe ca pe o rătăcire, ca pe un drum greşit.

*

De dimineaţă am dus flori la mormântul părinţilor mei.

Fiul vostru care vă iubeşte.

*

Picnic cu morţii?

Încă din adolescenţă am stat deoparte de Ziua Morţilor, de acel moment din noiembrie când familiile îşi curăţă şi îşi împodobesc mormintele. Mi se părea că drumul la cimitir însemna să vizitezi nimicul sau, în cel mai bun caz, pe tine însuţi. Cu multă aroganţă, mi se părea fie o naivitate, fie o complezenţă egocentrică în care crizantema înlocuia narcisa.

---

[3] În traducere liberă, Bouleanu, respectiv Fluşturel. (N. tr.)

Mi-am descoperit greşeala.

Plimbarea pe aleile cu morminte m-a zguduit. Sunt conştient de ambiguitatea scenei: părinţii mei nu aveau statutul de persoane concrete, le vorbeam unor fiinţe care după toate aparenţele nu mă auzeau. De altfel, această dualitate se prelungea în mine: îmi doream în acelaşi timp să fie aici şi să nu fie, fiindcă, dacă ar fi fost aici, de tare multă vreme m-ar fi tot aşteptat, mama de doi ani, tata de şapte.

Nu mi-am regăsit părinţii ducându-mă la mormântul lor, însă au căpătat o asemenea consistenţă, încât cursul gândurilor mele a fost deviat. Absenţa- prezenţa lor m-a tulburat, m-a tonifiat, m-a liniştit după care m-a pus pe drumul cel bun.

Ce înseamnă o întâlnire? Ceea ce delimitează un *înainte* de un *după*. Şi chiar am avut o întâlnire lângă monumentul din granit.

*

Mă întâlnesc cu sora mea şi cu familia înainte de a interpreta *Doamna Pylinska şi secretul lui Chopin* la Teatrul Caluire. După dinamismul, tonusul şi tenul ei luminos, constat că şi Florence se simte mai bine, lucru care mă bucură enorm. Cum mă impresionează şi că rămânem la unison şi în durere, şi în vindecarea ei. Frate şi soră de viaţă, frate şi soră de moarte.

Să fie oare adevărat că doliul are nevoie de doi ani? Eu, care m-am împotrivit atât de mult acestei idei, îi experimentez realitatea atât prin Florence, cât şi prin mine însumi.

Hotărât lucru, fiecare individ se pretinde diferit şi refuză să înţeleagă că împărtăşeşte una şi aceeaşi condiţie umană.

*

Nimic mai puţin unic decât să te crezi unic.

*

— Ce-o să faci cu banii de la mama ta? mă întreabă Bruno.

Pentru întâia oară îi răspund:

— Sunt şi banii de la tata.

*

Drumul face o mare cotitură arunci când bucuria urmează tristeţii: te bucuri de viaţa unei fiinţe în loc să îi deplângi moartea.

*

Împins de obligaţia fericirii, pe care o aveam faţă de mama, încerc să recuceresc bucuria. Dictatul semnat de propriul intelect găsea prea puţin ecou în inima mea. Apoi, încet-încet, bucuria rănită, lovită de moarte, dureroasă, a intrat într-o convalescenţă care se ghiftuieşte de viaţă.

În aceasta stă dificultatea doliului: o ia pe două drumuri independente unul de altul, timpul deciziei şi timpul sentimentelor.

Să vrei, simultan, să fii fericit şi să nu fii fericit.

Totuşi, nu poţi deveni fără a o fi hotărât.

Timpul deciziei precedă şi inspiră timpul sentimentelor.

*

Cu fericirea se întâmplă la fel cum se întâmplă cu iertarea: trebuie s-o hotărăşti pentru a o face să existe.

*

Timp de douăzeci de ani m-a trezit cu blândeţe. Mângâindu-mă cu o mână pe spate, susura:

— Éric, trebuie să te scoli. E vremea.

Mă prefăceam că nu o aud, ca s-o mai ţină aşa. În fiecare dimineaţă, pătrundeam în zi aspirându-i parfumul, savurându-i răbdătoarea tandreţe.

Când în sfârşit mă întorceam cu faţa, şoptea:

— Ai visat frumos?

— Da, mama, o să-ţi povestesc.

Primul lucru important de făcut pe acest pământ era să-i ofer o poveste creată în imaginaţia mea.

Aşa se fabrică un scriitor...

*

Totuşi, şi tata a fabricat un scriitor după *Grégoire sau De ce mazărea e verde*, atunci când mi-a spus, la sculare, că puteam câştiga liniştea şi admiraţia lui inventând piese de teatru.

Şi destinul, la fel ca propria carne, de la părinţi îmi vine.

*

I-am visat pe tata şi pe mama. Vânduseră casa de la Écully şi se mutaseră într-un cort imens, în apropierea unui lac, un cort bej cu falduri maiestuoase, un cort de sultan sau de rege berber. Adăpostul din pânză ni se părea, mie şi surorii mele, magnific, dar vântul îi umfla periculos pereţii. Îngrijoraţi, ne întrebam: ce se va întâmpla în caz de furtună?

În plus, cortul era sprijinit pe o pantă abruptă. Nici o îndoială că, la cea mai mică ploaie, apa avea să pătrundă înăuntru şi-apoi, dacă s-ar fi dezlănţuit furtuna şi pământul ar fi devenit alunecos, ar fi tras întreaga construcţie până la fundul lacului.

Am observat că şi părinţii noştri ne împărtăşeau teama, dar nu scoteau nici o vorbă. Erau radioşi, în pragul vârstei de şaizeci de ai, tata sportiv, mama zveltă, rasată, elegantă.

Florence şi cu mine am reuşit să mobilizăm o echipă de volei, iar tinerii atleţi au fixat cortul pe o platformă din lemn ridicată pe piloni. Nici vârtejurile de vânt, nici valurile nu aveau s-o mai dărâme.

Părinţii ne zâmbeau liniştiţi, dar tot tăcuţi. Păreau foarte ataşaţi de noul lor mod de viaţă.

La trezire am resimţit o nesfârşită bucurie fiindcă îi revăzusem împreună, uniţi, îndrăgostiţi, superbi. În vis, aveau vârsta noastră de acum, a surorii mele şi a mea.

După care m-am întrebat care să fi fost înţelesul acelui miraj...

Îmi imaginasem mormântul lor, locul în care odihnesc de acum amândoi fericiţi, un mormânt din pânză, uşor, prins pe o colină, prin care bate vântul, un mormânt prin care respiră adierea spiritului.

Idee care îmi aduce o linişte imensă.

*

Ungaria.

De pe terasa hotelului, contemplu Dunărea care îşi arată puterea paşnică sub podurile Budapestei. Dacă eu o privesc cu uimire, ea râde de stupoarea generată de statutul său de Dunăre, de semeaţă şi indiscutabilă Dunăre, fluviu pe care l-au ales cele mai sclipitoare oraşe pentru a se oglindi în el, colos ce irigă zece ţări, divinitate acvatică unică printre celelalte ca ea, care curge de la vest la est. Oricum, nu este interesată de ce spun oamenii despre ea, această Dunăre care nu este albastră şi care se aruncă într-o Mare Neagră care nu este neagră.

Azi, 28 martie, este aniversarea mea. Mi-am prevenit apropiaţii că nu vreau să o sărbătoresc fiindcă îmi aduce aminte de moartea mamei. Auzindu-mă spunând acest lucru, membrii ambasadelor Franţei şi Belgiei au ascuns cu eleganţă tortul pe care, la fel de elegant, îl comandaseră.

Sper să trec peste această zi fără prea multe daune interioare. Mă concentrez mai degrabă la dezastrul cultural orchestrat de prim-ministrul Viktor Orban în ţara lui prin tăierea subvenţiilor pentru teatre, aducerea editorilor şi librarilor într-o situaţie precară, limitarea fondurilor la cele destinate învăţării dansurilor folclorice.

Câteva cuvinte de la Maïa, fiica mea vitregă acoperă ecranul telefonului mobil. Liberă, de nestăvilit, nu mi-a respectat interdicţia. Din mesajul ei vibrând de dragoste, o frază deschide în mine o uşă: „Ca în fiecare an, ziua aceasta este a ta şi a mamei tale. Cea mai bună zi a vieţii voastre. Ziua în care v-aţi descoperit şi din care nu v-aţi mai părăsit până-n clipa în care a decis destinul.”

Iată-mă împăcat într-o clipă cu propria aniversare. Mai mult decât ziua plecării ei, această zi este aceea a întâlnirii noastre, a mea şi a mamei. De-acum, o voi sărbători mereu.

*

Sora mea îmi trimite o fotografie veselă şi triumfătoare: este pozată împreună cu Alain şi gemenii pe balconul unei cabane de la munte, care este a ei. Şi-a realizat visul cu banii de la mama.

Bucurându-mă pentru ea, mă înfierez pe mine. Oare eu cum îi voi cheltui?

*

În sfârşit am găsit locul cuvenit amintirii în viaţa mea: îmi îmbogăţeşte realitatea fără a o întuneca; departe de a o anihila, îi dă volum.

Amintirile de la mama adaugă paragrafe în cartea existenţei mele, nu o sărăcesc.

*

Fericirea nu este un copil, ci o văduvă. Fiindcă a trăit, dorit, iubit, s-a bucurat, a plâns, a câştigat, a eşuat, a regretat, a sperat, a disperat, fericirea ştie preţul oamenilor, fragilitatea vieţii, privilegiul luxos de a exista, beţia de a fi aici, de a resimţi emoţii, de a se face una cu lumea şi de a-i percepe frumuseţea.

Adevărata fericire îşi arată maturitatea; chipul îi poartă mii de riduri şi de cicatrice. Nu există fericit ca un fost nefericit.

*

Din nou un vis în această noapte.

Am mai bine de nouăzeci de ani, aproape o sută. Nu-mi dau seama dacă sunt culcat la mine acasă ori într-un salon de spital, într-atât mi-a ajuns conştiinţa de labilă, confundând orele, locurile, veghea şi somnul. Mi-am pierdut câinii, prietenii, iubirile... Mai ţin la fiinţe mai tinere decât mine, dar m-am obişnuit cu ideea că le voi părăsi.

O mână mă freacă pe spate cu delicateţe. Mă întorc şi îmi rostogolesc capul pe pernă. Mâna îmi mângâie fruntea, apoi un chip se pleacă spre mine, aureolat de tandreţe şi lumină.

— Ai visat frumos?

— Ah, da, mama, o să-ţi povestesc.

*

Sub degetele mele, curge, cântă, încântă... Şoptitoare, foşnitoare, uite cum tropoteşte, se umflă, explodează, apoi se potoleşte, luminoasă, aurită, producând melodii care urcă de-a lungul cărţilor, scapă-n mănunchiuri pe scara largă, încălzind în volute toate etajele casei.

Mama e aici, sub degetele mele. O ating, iar ea-mi răspunde.

Am descoperit cum să folosesc suma de bani pe care mi-a lăsat-o. Luni de zile am căutat o modalitate de a face palpabil abstractul.

Un pian de concert o va încarna pe mama până la sfârşitul zilelor mele. Călăuzit de Nicolas Stavy, am fost prezentat câtorva dintre pianele cele mai rasate care locuiesc la Paris, apoi, dintre mai multe campioane, am simţit că mă îndrăgostesc fulgerător de un Steinway. Dragoste la prima ascultare! Pus la punct de un meşteşugar, demnul cal de luptă a înfruntat orchestre simfonice şi a răspuns unor mâini excepţionale, cele ale solistelor supreme; de acum nu le va mai cunoaşte decât pe ale mele. Îi dăruiesc o pensie blândă.

Mama e aici, sub degetele mele. Are glasul lui Bach, Mozart, Chopin, Fauré, Debussy.

„Nu, n-o să laşi pianul!” Într-o seară s-a opus hotărâtă deciziei mele. După ce eu cerusem să urmez acele cursuri, pe la nouă ani, la unsprezece începusem să am greutăţi în a mai face progrese; neobişnuit să îmi reziste vreo materie, m-a cuprins furia, m-am certat cu profesoara, nu am mai exersat – ceea ce mi-a agravat dificultăţile – şi am cerut ferm să abandonez tortura inutilă. Numai că m-am lovit de mama, care, uzând de autoritate, nu a capitulat: „O să continui!” Câteva luni mai târziu i-am mulţumit, fiindcă atinsesem acel nivel care îţi permite să cânţi cu plăcere. Şi i-am mărturisit că îi sunt recunoscător de multe ori: nu doar că pianul constituie anticamera oricărei

muzici, dar îmi este şi un confident, o sursă de echilibru şi de încredere.

Mama e aici, sub degetele mele, scânteietoare, senzuală, intimă.

„Nu, n-o să laşi pianul!” Şi nici n-o să încetezi să iubeşti frumuseţea, să-ndrăgeşti arta, să rămâi sensibil la ceea ce creşte, consolează, ridică ori celebrează fericirea de a exista.

Morţii sunt nişte vii care ne-au creat. Şi vor fi acei morţi pe care-i vom crea din ei.

Deşi moartă, mama nu e muritoare. Rămâne în mine, e ce e mai bun în mine, aspiraţia mea spre esenţial. Aşteptaţi să-mi revină bucuria? Mi-a revenit.

Mama e vie-n dimineaţa aceasta şi nu e ultima oară când îmi va dărui bucurie.